

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра публічного управління, адміністрування та права

Дипломна кваліфікаційна робота
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

На тему: **«ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ
ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ»**
**(НА ПРИКЛАДІ СЕМЕНІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ)**

Виконав:

студент академічної групи 2м – ДС
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
другого (магістерського) рівня вищої
освіти спеціальності 281
ступеня вищої освіти магістр

_____ М. М. Силенко

Науковий керівник:

доктор наук державного управління,
професор

_____ М. І. Лахижа

Полтава – 2023 рік

Бібліографічний опис та анотація дипломної кваліфікаційної роботи на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Бібліографічний опис: Силенко Микола. Шляхи покращення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування (на прикладі Семенівської селищної ради Полтавської області). Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра публічного управління, адміністрування та права. Науковий керівник: Лахижа Микола Іванович, доктор наук державного управління, професор.

Зміст роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків.

Анотація. У роботі визначено концептуальні засади та нормативно-правове регулювання фінансово-матеріального забезпечення місцевого самоврядування; проаналізовано зарубіжний досвід формування матеріальних та фінансових ресурсів місцевого самоврядування; простежено організаційно-правове забезпечення економічної основи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану; досліджено стан місцевих бюджетів та залучення ВПО і релокованого бізнесу в умовах війни в контексті діяльності Семенівської селищної ради; запропоновано основні напрямки зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;

Ключові слова: матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування, комунальна власність, місцевий бюджет, внутрішньо переміщені особи, релокований бізнес, інфраструктура, антикорупційні уповноважені.

ЗМІСТ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МАТЕРІАЛЬНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	11
1.1. Концептуальні засади формування матеріально-фінансового забезпечення місцевого самоврядування	11
1.2. Нормативно-правове регулювання матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування	20
1.3. Зарубіжний досвід формування матеріальних та фінансових ресурсів місцевого самоврядування	27
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВА ОСНОВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА СЕМЕНІВСЬКІЙ ГРОМАДІ.....	36
2.1. Організаційно-правове забезпечення економічної основи місцевого самоврядування	36
2.2. Місцеві бюджети в умовах воєнного стану	50
2.3. ВПО і релокований бізнес як нові стейкхолдери економічного розвитку територіальних громад	71
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА СЕМЕНІВСЬКІЙ ГРОМАДІ.....	86
3.1. Відновлення інфраструктури територіальних громад	86
3.2. Потенційні джерела залучення ресурсів для територіальної громади.....	112
3.3. Подолання корупційних ризиків в управлінні фінансами територіальної громади	145
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	160
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	169
ДОДАТКИ	180

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Поняття	Визначення
Спроможні ТГ	Це територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті об'єднання здатні самостійно або через відповідні ОМС забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема, у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, ЖКГ, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення, розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці
Фінансова основа місцевого самоврядування	Це закріплене на рівні Конституції та законів право територіальних громад виступати публічним власником фінансових ресурсів, що мобілізуються до місцевих бюджетів як власні надходження, призначені задовольняти інтереси відповідної територіальної громади, за допомогою яких реалізуються завдання та функції місцевого самоврядування
Релокація, (від англ. слова relocate, relocation – переміщувати, переміщення)	Це переміщення бізнесу з однієї країни в іншу. Іншим значенням цього слова може бути переїзд усіх або частини працівників компанії з однієї країни в іншу, або переїзд бізнесу / працівників з одного місця на інше в межах однієї країни.
Система інституційної доброчесності	комплекс нормативно-правових та інших документів, а також практичних і організаційних заходів, що встановлюють механізми для запобігання корупції в органі місцевого самоврядування з метою забезпечення належного рівня доброчесності його працівників у відносинах між собою та із третіми особами.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВПО – внутрішньо переміщені особи

ВР України – Верховна Рада України

ДПП – державно-приватне партнерство

ЄС – Європейський Союз

ЗМІ – засоби масової інформації

Кабмін – Кабінет Міністрів України

КВ – комунальна власність

КІ – конфлікт інтересів

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

МС – місцеве самоврядування

ОМС – органи місцевого самоврядування

рф – російська федерація

ТГ – територіальні громади

ВСТУП

Належне функціонування місцевого самоврядування повинно забезпечуватися відповідними матеріальними і фінансовими ресурсами. Економічна основа місцевого самоврядування – це один із базових його елементів. Вона є гарантією господарської самостійності суб'єктів місцевого самоврядування, слугує задоволенню потреб жителів громади, для нормальної життєдіяльності усієї територіальної одиниці. Економічна основа місцевого самоврядування – це той потенціал, який забезпечує не тільки господарське життя місцевих спільнот, але й є невід'ємним елементом поглиблення демократизації політичного життя усієї країни, розвитку муніципальної демократії, забезпечення прав і свобод членів територіальних громад. Економічна основа місцевого самоврядування є фундаментом для досягнення територіальними громадами самостійності та спроможності.

Такий основоположний засадничий документ як Європейська хартія місцевого самоврядування вимагає наділити територіальні громади власними джерелами доходів, майном та ресурсами, необхідними для якісного вирішення питань місцевого значення та для виконання обов'язків, покладених на ОМС. Фінансово-матеріальні ресурси у поєднанні із законодавчо визначеною компетенцією складають основу місцевого самоврядування і створюють передумови для втілення у життя соціально-культурних, комунально-побутових заходів в інтересах місцевих мешканців.

Розв'язана рф війна змусила мільйони українців покинути домівки, роботу, шукати прихисток у сусідніх державах чи інших українських областях. Окрім людських втрат вбитими захисниками та цивільним населенням, військові дії завдали нищівних руйнувань економіці через припинення бізнесу, руйнування об'єктів інфраструктури, що призводить до скорочення обсягів виробництва й експорту (насамперед с/г продукції), зниження економічної діяльності, бюджетного і фіскального дефіциту, згорання інвестиційних

проектів у територіальних громадах. Ці процеси загрожують соціально-економічній, продовольчій, енергетичній безпеці нашої держави. Вони загрожують існуванню та життєдіяльності територіальних громад по всій території України.

В умовах воєнного стану питання фінансової спроможності територіальних громад набуває особливо гострої актуальності. Наразі пріоритетно важливо налагодити взаємодію між органами державної влади та ОМС на засадах субсидіарності. В умовах повномасштабної війни ланки влади тяжіють до централізації управлінських рішень. Першочерговим завданням є визначення завдань, які мають покладатися на ОМС. Виконання цих завдань має забезпечити їх максимальну ефективність в управлінні ресурсним потенціалом, з іншого боку налагодити співпрацю всіх владних інституцій з метою своєчасного забезпечення нагальних потреб. Особливої актуальності набувають питання відбудови пошкодженої та зруйнованої інфраструктури територіальних громад, функціонування релокованого бізнесу, інтеграції ВПО у економічний простір територіальних громад, наповнення місцевих бюджетів, жорстка та безкомпромісна боротьба з корупцією в діяльності місцевого самоврядування. Усі ці питання необхідно вирішувати вже зараз.

Це обумовлює актуальність і теоретичну значимість розробки проблеми «Шляхи покращення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування».

Об'єктом дослідження є матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – шляхи покращення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування у воєнний час та повоєнну епоху з урахуванням зарубіжного досвіду.

Мета дослідження – на основі аналізу муніципального законодавства України та зарубіжних країн, наукових доробків учених з'ясувати перспективні

напрями покращення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування як невід'ємної складової післявоєнної відбудови України.

Ураховуючи визначені об'єкт, предмет та мету дослідження, вважаємо за необхідне розв'язати такі дослідницькі завдання:

- 1) визначити концептуальні засади та нормативно-правове регулювання фінансово-матеріального забезпечення місцевого самоврядування;
- 2) проаналізувати зарубіжний досвід формування матеріальних та фінансових ресурсів місцевого самоврядування;
- 3) простежити організаційно-правове забезпечення економічної основи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану;
- 4) дослідити стан місцевих бюджетів та залучення ВПО і релокованого бізнесу в умовах війни;
- 5) запропонувати основні напрямки зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;

Методологічним підґрунтям роботи є діалектичний метод пізнання, який розглядає процеси і системи у постійному русі, розвитку та взаємозв'язку. У роботі було використано загальнонаукові методи дослідження, такі як спостереження, аналіз-синтез, індукція-дедукція, абстрагування, аналогія тощо. Було застосовано також гіпотетичний метод, системний, графічний.

Джерельним підґрунтям роботи став значний масив нормативно-правових актів, які регулюють діяльність ОМС: Конституція України 1996 р., Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 р., «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2001 р. та 2023 р.). Економічна фінансова основа місцевого самоврядування визначена в Бюджетному та Податковому кодексах України. Міжнародні документи у сфері місцевого самоврядування це Європейська хартія місцевого самоврядування. У роботі використано правові норми європейських держав, пов'язані із матеріальною та фінансовою основою МС. До правових джерел обраної проблеми варто віднести також ряд підзаконних актів, суб'єктами яких є Кабмін, Міністерство фінансів,

Міністерство реінтеграції тимчасово окупованих територій, Національного агентства з питань запобігання корупції тощо.

Фундаментальною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних учених, які стосуються матеріальної та фінансової основи ОМС в Україні. Теоретико-методологічні основи проблеми було висвітлено за допомогою наукових доробків В. Швеця, О. Батанова, Р. Бедрій, О. Музики-Стефанчук, В. Поліщук, Н. Вахновської та інших. Зарубіжний досвід формування матеріальних та фінансових ресурсів місцевого самоврядування став об'єктом вивчення О. Корневої, В. Моргуна, Н. Якимчук.

Проблеми наповнення місцевих бюджетів, залучення релокованого бізнесу та ВПО у воєнний час в Україні розглянули З. Мацук, М. Піхоцька, О. Шевченко, І. Чікіта, П. Сенищ, П. Фугело, О. Коломицева, Л. Проданова.

Питання повоєнного розвитку територіальних громад, відбудови інфраструктури, потенційні джерела залучення ресурсів у місцеві бюджети дослідили Н. Шаповал, М. Федосеєнко О. Грибановський, О. Терещенко, В. Булай, О. Бетлій. Боротьбу з корупцією у ОМС дослідили В. Тімашов, І. Ревак.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для роботи фахівців в органах місцевого самоврядування, лекторами під час проведення курсів з підвищення кваліфікації державними службовцями, під час викладання студентам навчальних дисциплін, пов'язаних з теорією практикою державного управління тощо. Результати роботи можуть бути використані для покращення матеріальної і фінансової основи МС, боротьби з корупційними ризиками у діяльності ОМС.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та літератури (90 одиниць), додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МАТЕРІАЛЬНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Концептуальні засади формування матеріально-фінансового забезпечення місцевого самоврядування

ОМС можуть належно виконувати свої функції за умови надійної фінансово-матеріальної основи та необхідних ресурсів. Переважна кількість проблем, пов'язаних із функціонуванням місцевого самоврядування в Україні, пов'язана із фінансовим забезпеченням територіальних громад, останнє відіграє і додаткову функцію стимулятора регіонального розвитку. Часто бракує коштів для належної організації життєдіяльності громади. Тому серйозним чинником стабілізації повинно бути ефективне формування місцевих фінансів. Територіальні громади мають самостійно вирішувати всі питання регіонального значення, а не бути дотаційними суб'єктами. Розвинені країни демонструють важливий для України досвід, коли саме громади є основою стабільного економічного та політичного устрою держави [51, с. 46]. У контексті децентралізації покращення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування є нагальним питанням, вирішення якого сприятиме належному виконанню ОМС своїх функцій.

Відповідно до ст. 142 Основного Закону матеріальною і фінансовою основою МС є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [30].

Досить важливим є розуміння юридичної категорії «фінансова основа місцевого самоврядування». У юридичній науці сформувалося кілька підходів до розуміння цього терміну. Поширеною є думка, що саме місцеві бюджети, як фонди коштів, сформовані до відповідних рівнів адміністративно-

територіального устрою, складають економічну (фінансову) основу МС в Україні, основу здійснення функції ОМС [80, 83]. Але наявність таких фондів ще не показує взаємозв'язок між ними та територіальними громадами (ОМС, які виступають від їх імені), адже місцеві бюджети є усталеним елементом бюджетної системи та були ще в радянські часи. Таким чином, наявність місцевих бюджетів ще не є ознакою існування МС.

За другого підходу фінансовою основою ОМС є доходи місцевих бюджетів або їхня дохідна частина, яка формується за рахунок власних і закріплених джерел, загальнодержавних податків і зборів та інших необов'язкових і трансфертних платежів, тобто саме фінансові ресурси, які закріплюються за місцевими бюджетами. Але недоліком такого бачення є те, що змішуються доходи бюджету власні (що закріплюються за територіальними громадами як власниками) і закріплені (передаються державою як власником для покриття витрат, викликаних виконанням ОМС делегованих державою повноважень) [2, с. 36].

Представники третього підходу вважають, що фінансова основа МС – це різноманітні майнові та немайнові права, зокрема на доходи бюджетів та інші кошти, які призначені для задоволення місцевого публічного інтересу [39, с. 2]. До таких прав відносять право власності на кошти, що мобілізуються до місцевого бюджету як власні надходження та виступають об'єктами права власності територіальних громад, а також право на кошти, що передаються до місцевого бюджету в порядку міжбюджетних трансферів з Державного бюджету України.

Таким чином, фінансовою основою місцевого самоврядування в Україні є закріплене на рівні Конституції та законів право територіальних громад виступати публічним власником фінансових ресурсів, що мобілізуються до місцевих бюджетів як власні надходження, призначені задовольняти інтереси відповідної територіальної громади, за допомогою яких реалізуються завдання та функції місцевого самоврядування. Право одержувати від держави фінансову

підтримку можна розглядати як гарантію фінансового забезпечення МС, в тому числі в частині виконання делегованих повноважень [84].

Деякі вчені розглядають матеріальну та економічну основу як тотожні, вказуючи, що під матеріальною (економічною) основою ОМС варто розуміти різноманітні майнові та немайнові права, зокрема на землю, природні ресурси, будівлі, виробничі об'єкти, транспортні засоби та інші самохідні механізми, оргтехніку тощо, які призначені для задоволення місцевого публічного інтересу [39, с. 27]. В. Моргун вважає, що економічну основу МС можна визначити, як сукупність правових норм, що закріплюють і гарантують ОМС право самостійно формувати матеріальні та фінансові ресурси, розпоряджатися ними в інтересах населення відповідної території з метою вирішення питань місцевого значення [37, с. 119].

Економічна діяльність МС залежить від різних чинників, у тому числі, від наявності матеріальних і фінансових ресурсів. Саме поняття «економічні основи» згадується і в законодавстві. У Законі України «Про внесення змін до статті 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення додержання гарантій місцевого самоврядування та захисту його економічних основ» від 2 грудня 2023 р. № 1025-ІХ містить таке визначення «майнові операції, які здійснюються ОМС з об'єктами права комунальної власності, не повинні ослаблювати економічних основ місцевого самоврядування, скорочувати обсяги місцевих бюджетів, зменшувати обсяг та погіршувати умови надання послуг населенню» [61]. Однак, як бачимо, чіткого визначення поняття економічних основ МС в законі немає.

В Україні сьогодні констатується необхідність пошуку шляхів зміцнення власних доходів бюджетів ОМС та їх розвиток у руслі забезпечення реальною владою та побудови управління, наближеного до громадянина. Надання повноважень має супроводжуватися урахуванням обсягу та змісту поставленого завдання, вимог ефективності та економії.

Важливим у контексті нашого дослідження є поняття ресурсу. На думку О. Дробот, ресурс – це матеріальні та нематеріальні засоби, можливості держави і громади здатні прямо чи опосередковано формувати відповідні умови для здійснення місцевого самоврядування [20, с. 97].

Адже у роботі розглядаються питання, пов'язані із джерелами фінансування ОМС, процесом бюджетування, володіння, користування та розпорядження об'єктами комунальної власності і коштами, отриманих від їх відчуження. Отже мовиться про фінансово-матеріальну основу як ресурс гарантування МС. Актуальними є розгляд фінансової децентралізації, яка проходить останнім часом у нашій державній системі. Принцип децентралізації у бюджетній системі сприяє зростанню можливостей місцевої влади у розвитку території. Фінансова децентралізація слугуватиме ефективному забезпеченню населення суспільним послугами, це потребує узгодження видатків органів влади з місцевими потребами. Політика фінансової децентралізації потребує формулювання визначення цілей та ролі держави та ОМС в управлінні. Такими цілями є справедливе та належне надання послуг, макроекономічне зростання, розумний і справедливий розподіл видатків, стабільність. Фінансова децентралізація наближає управління до громадян [78, с. 22].

Міжбюджетні відносини виступають фундаментом для організаційно-правового підґрунтя розподілу функціональних повноважень між органами державної влади та ОМС. Це спричиняє виникнення економічних чинників для організації ефективної державної влади та функціонування багаторівневої бюджетної системи. Такий розподіл повноважень має слугувати найоптимальнішому використанню ресурсів [82, с. 32].

Дослідження формування доходів місцевих бюджетів також важливий напрям дослідження. Систему доходів місцевих бюджетів становлять сукупність усіх видів доходів, які формуються різними методами, їх взаємопов'язане застосування. Ця система виконує і фіскальні, і регулятивні завдання, адже стимулює зростання виробництва, підвищення його

ефективності, забезпечує соціальний захист населення та розвиток соціальної сфери [75, с. 24].

Неналежне фінансування місцевих бюджетів примушує ОМС на пошуки інших джерел їх наповнення, зокрема, це кредитні ресурси. Доступ місцевої влади до них передбачено ст. 9 Європейської хартії місцевого самоврядування. Однак у Конституції України таке право не передбачено таке право ОМС, ст. 70 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає право місцевих рад у рамках законодавства випускати місцеві позики, лотереї та цінні папери, отримувати позички з інших бюджетів на покриття тимчасових касових розривів з їх погашенням до кінця бюджетного року, отримувати кредити в банківських установах. ОМС можуть створювати комунальні банки та ніші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності громад.

Отримання ОМС банківських кредитів дозволено законодавством, але процедурні механізми цього не визначено. Можна очікувати, що ради нового скликання можуть опинитися перед необхідністю сплачувати величезні кошти за кредити попередників [66, с. 201].

До гарантій фінансово-економічної самостійності ОМС можна віднести такі (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Гарантії фінансово-економічної самостійності ОМС

№	Гарантії фінансово-економічної самостійності МС
1)	ст. 142 Конституції : сільські, селищні, міські громади безпосередньо і через ОМС управляють комунальною власністю, затверджують місцеві бюджети і контролюють їх виконання, встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону, мають право випускати місцеві позики, лотереї, цінні папери, створювати комунальні банки та ін. фінансово-кредитні установи (статті 68 – 70 Закону);
2)	захист права створення і самостійного управління органів місцевого самоврядування комунальними підприємствами, установами, організаціями;
3)	обов'язок держави фінансувати здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих ОМС та компенсувати їх витрати, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами (ст. 67 Закону "Про місцеве самоврядування в Україні");
4)	заборона втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів, за винятком випадків, передбачених законом;
5)	передбачений Законом "Про місцеве самоврядування в Україні" (ст. 62) обов'язок держави фінансово підтримувати МС, брати участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснювати контроль за законним, доцільним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком, гарантувати ОМС доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб.

До основних завдань системи гарантування фінансово-матеріальної основи ОМС можна віднести адміністративне та господарське управління об'єктами нерухомості комунальної власності громади; отримання платежів та зборів від володіння, користування, операцій із нерухомістю; програмно-інформаційне забезпечення системи [38, с. 87].

Наявність розвиненої фінансової інфраструктури у формуванні фінансово-матеріального ресурсу гарантування МС є чинником, що забезпечує необхідні та достатні умови розвитку МС, чим гарантує його розвиток як структурованого інституту у політичній системі суспільства [20].

Не можемо оминати увагою поняття **комунальної власності**, яка займає провідне місце у структурі матеріальної основи МС. Основний закон визначає її як самостійну форму власності, суб'єктами якої є територіальні громади села

(чи кількох сіл у разі їх об'єднання), селища, міста, району, району у місті [30]. Відповідна місцева рада визначає перелік об'єктів права комунальної власності. Територіальні громади можуть мати спільну власність. На праві спільної власності об'єднуються об'єкти для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій.

У структурі об'єктів права спільної власності можна виділити такі об'єкти (рис. 1.1.).

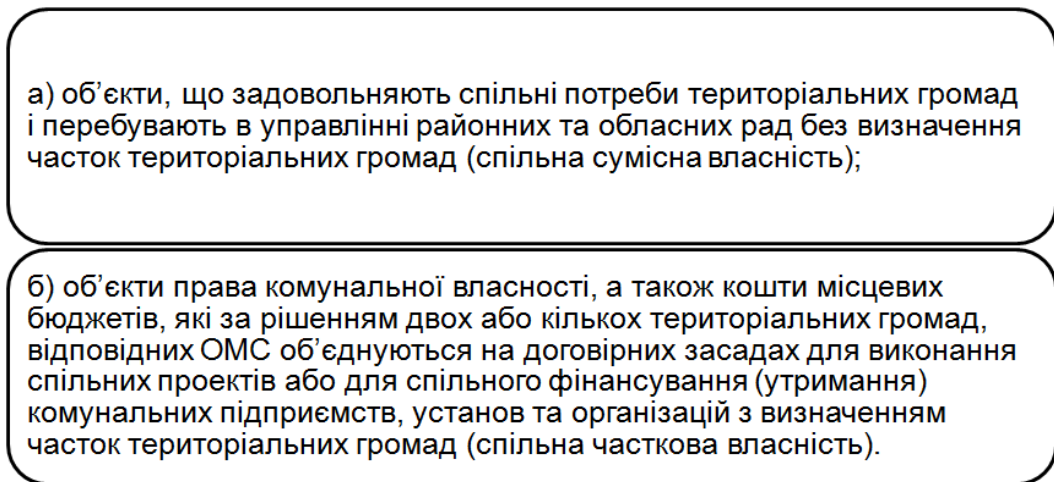

Рис. 1.1. Структура об'єктів права спільної власності громад

Отож, громада самостійно чи через ОМС володіє, користується та розпоряджається належним їй на основі права комунальної власності рухомими і нерухомими майном, коштами та іншими об'єктами з метою забезпечення надання населенню громадських послуг. Правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності здійснюють відповідні ОМС від імені та в інтересах територіальних громад. Відповідно до ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» ОМС виконують всі майнові операції щодо об'єктів права комунальної власності, можуть здійснювати з ними різноманітні господарські операції, наприклад, передавати у постійне чи тимчасове користування фізичним чи юридичним особам, здавати в оренду, вносити як частку до статутного фонду господарських товариств різної форми (АТ, ТОВ), кооперативів, фінансово-

кредитних установ, продавати, купувати, використовувати як заставу, вирішувати питання їхнього відчуження, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів комунальної власності, що приватизуються або передаються в користування та оренду. Склад комунальної власності наведено у додатку А.

Підставою для набуття права комунальної власності є передача майна безоплатно державою територіальним громадам, іншими суб'єктами права власності, майнових прав, створення, придбання майна ОМС. Економіка громад є матеріальною основою їх існування. Вона має складну структуру і складається із множини господарських зв'язків та відносин. Доцільність, порядок та умови відчуження об'єктів комунальної власності визначаються місцевою радою. Доходи від таких операцій зараховуються до місцевих бюджетів. Такі фінансові дії не повинні ослаблювати економічні основи МС, впливати на якість послуг, що надаються населенню. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальних громад без згоди самої громади чи рішення місцевої ради. Сільські, селищні, міські, районні у містах ради мають такі права (рис. 1.2).

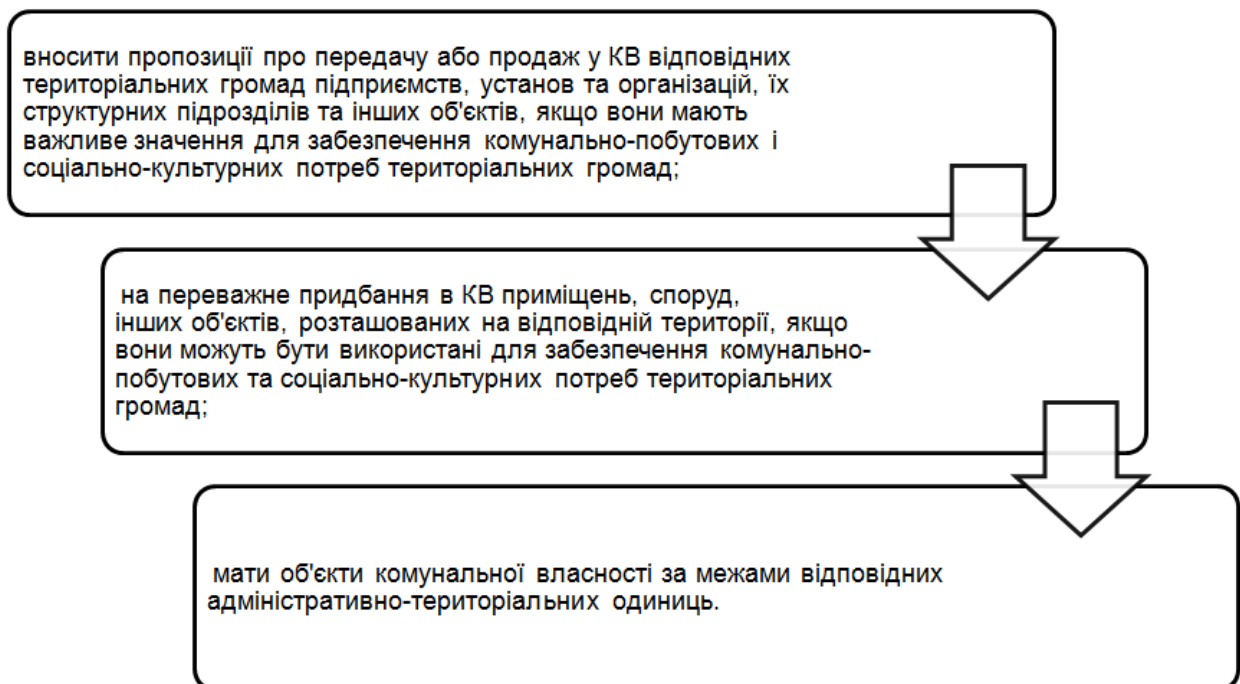

Рис. 1.2. Повноваження місцевих рад щодо комунальної власності

Муніципальну інфраструктуру складають соціально-побутова та соціально-культурна складові. Соціально-побутова спрямована на відтворення людини як біологічної істоти (ЖКГ, торгівля, громадське харчування, транспорт, зв'язок). Соціально-культурна спрямована на відтворення духовних, інтелектуальних і фізичних властивостей індивідів (охорона здоров'я, культура, освіта, мистецтво).

Державна власність поділяється на загальнодержавну (республіканську) і власність адміністративно-територіальних одиниць (комунальна власність) [59]. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» власність міської, селищної, сільської громади розглядається як право володіти нею, доцільно та ефективно використовувати та розпоряджатися майном на власний розсуд і у власних інтересах, як безпосередньо так і через ОМС [66]. Основний закон вказує, що комунальна власність – це самостійна рівноправна власність з усіма іншими видами. Таким чином, термін «комунальна власність муніципальної громади» не знайшов нормативного офіційного визначення. Власність перетворюється на істотний і важливий показник діяльності громади. Розмір власності визначає ступінь самостійності самоврядування, його незалежність та можливість впливу на процеси. Це впливає на відповідальність і захист прав потенційних кредиторів. Власність – це запорука для фінансування ризикових інвестицій і способ забезпечення кредитоспроможності суб'єктів господарювання. Кредиторами та інвесторами надається перевага містам з більшою та якіснішою власністю. Комунальна власність може стати фундаментом для створення акціонерного капіталу. Однак є серйозні колізії чинного законодавства. Щодо розпорядження комунальним майном, то законодавець наділив однаковими повноваженнями і представницькі органи МС і підприємства, що є об'єктами комунальної власності (додаток А).

Ст. 33 Закону України «Про власність» передбачила такі правові можливості ОМС:

- 1) вирішення питань створення, перетворення, реорганізації, ліквідації підприємств, організацій і установ, що є у КВ;
- 2) визначення цілей та завдань їхньої діяльності;
- 3) реалізація контролю за ефективністю використання та збереження довіреного їм комунального майна;
- 4) встановлення порядку управління цими підприємствами;
- 5) прийняття рішень щодо їх роздержавлення та приватизації;
- 6) самостійна реалізація таких повноважень власника [59].

Сьогодні мають місце різні форми використання комунальної власності (самостійне використання, надання в оренду, продаж, концесія, іпотека, застава, приватизація, акціонування). Але участь жителів у цих процесах все ще недостатня. Гостро постає питання про систематизацію елементного та видового складу КВ за найбільш поширеними групами: (природні ресурси, житловий фонд, установи та організації виробничої, матеріальної, соціальної сфери, комунальні підприємства, фінансові ресурси). Класифікувати можна за призначенням, сферою використання, за видами послуг [6, с. 83].

Оцінка КВ територіальної громади дозволяє визначити можливі масштаби розвитку і вартість її корпоративної власності.

1.2. Нормативно-правове регулювання матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування

Нормативно-правову базу матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування складають норми, що містять у міжнародному та вітчизняному законодавстві. Так, Європейська хартія місцевого самоврядування щодо ресурсного забезпечення місцевої влади передбачає такі положення (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Положення Європейської хартії місцевого самоврядування щодо місцевих ресурсів (укладено за [22])

№	Зміст положення
1)	місцева влада має право на свої власні фінансові ресурси;
2)	обсяг фінансових ресурсів повинен відповідати функціям, які виконує місцева влада;
3)	місцева влада має право вільно розпоряджатися власними фінансовими ресурсами;
4)	частина фінансових ресурсів повинна формуватися за рахунок місцевих податків і зборів;
5)	розміри місцевих податків і зборів органи місцевої влади мають повноваження встановлювати в межах закону;
6)	порядок формування фінансових ресурсів повинен бути гнучким і забезпечувати відповідність наявних ресурсів зростанню вартості виконання завдань місцевої влади;
7)	захист слабкої (у розумінні фінансової забезпеченості) місцевої влади проводиться за допомогою процедур усунення фінансових диспропорцій (фінансового вирівнювання);
8)	перевага у виборі форм фінансової допомоги надається дотаціям, які не призначаються для фінансування конкретних проектів і не обмежують свободу місцевої влади.

Ці положення так чи інакше відображено в національному законодавстві. Однак деякі положення є суто декларативними та забезпечені реальними механізмами втілення на практиці. Залучення достатніх коштів є важливою передумовою для функціонування місцевої влади. Реальність такого політико-правового явища як МС і визначається матеріальними і фінансовими ресурсами, якими розпоряджається територіальна громада. Важливою нормативною основою цього питання є Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про бюджет України», Бюджетний кодекс України та інші документи.

Частина 3 ст. 16 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» вказує, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні

ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

На відміну від рівня загальнодержавного, де центральна влада наділена визначеними функціями щодо управління державними фінансами, має власні повноваження щодо схвалення нормативно-правових актів у цій сфері, ОМС реалізують свої повноваження у фінансовій сфері в межах нормативно-правового поля, яке сформовано центром. До основних нормативно-правових актів відносимо Конституцію, Бюджетний і Податковий кодекси України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», щорічні Закони України про Державний бюджет України. Варто згадати і прийняті Кабміном та центральними органами виконавчої влади документи.

Основний Закон у статті 142 визначив складові частини матеріальної і фінансової основи МС. Конституція надала можливість територіальним громадам об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, кошти бюджетів для виконання спільних проектів чи для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств. Держава фінансово підтримує МС, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів. Витрати ОМС які виникають унаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою. Ст. 143 Конституції вказано, що ОМС можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади. Ці повноваження у повному обсязі мають компенсуватися за рахунок коштів Державного бюджету чи шляхом віднесення до місцевого бюджету окремих загальнодержавних податків. Реформа децентралізації не оминула й сферу місцевих фінансів. Ключовим стало положення про відхід від практики застосування місцевих державних адміністрацій в управлінні місцевими фінансами. Такими повноваженнями наділили виконавчі органи ОМС. Фундаментальним стало положення про

визнання територіальної громади складовою частиною і первинною одиницею в системі адміністративно-територіального устрою.

Бюджетний кодекс України [8] займає центральне місце в системі законодавства, що стосується управління фінансами територіальних громад. Він визначає основи функціонування усієї бюджетної системи України, порядок фінансування бюджету та відносини щодо місцевого боргу, організацію бюджетного процесу. III розділ Бюджетного кодексу присвячено місцевим бюджетам, склад надходжень, витрати, складання, розгляд, затвердження, виконання, звітність. IV розділ цього документа регулює міжбюджетні відносини. Його норми визначають фінансові нормативи бюджетної забезпеченості, міжбюджетні трансферти. У табл. 1.3. містяться основні нормативно-правові акти, які стосуються матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування.

Податковий кодекс України [53] регулює важливі правовідносини щодо справляння обов'язкових платежів до місцевих бюджетів. Ст. 10 має назву «Місцеві податки», у ній визначено перелік місцевих податків і зборів, повноваження місцевих рад щодо їх встановлення. Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» є фундаментальним [66]. Окремим розділом Закону визначено матеріальну та фінансову основу МС, центральне місце в якій посідають об'єкти комунальної власності та місцеві бюджети.

Таблиця 1.3

Перелік основних нормативно-правових актів, які регламентують управління фінансами територіальних громад

Видавець	Нормативно-правовий документ	Дата і номер реєстрації
Верховна Рада України	Бюджетний кодекс України	8 липня 2010 року № 2456-VI
	Податковий кодекс України	2 грудня 2010 року № 2755-VI
	Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»	21 травня 1997 року № 280/97-ВР
	Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»	5 лютого 2015 року № 157-VIII
	Закон України «Про засади державної регіональної політики»	5 лютого 2015 року № 156-VIII
	Закон України «Про співробітництво територіальних громад»	17 червня 2014 року № 1508-VII
	Закон України «Про здійснення державних закупівель»	10 квітня 2014 року № 1197-VII

Кабінет Міністрів України	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ»	28 лютого 2002 року № 228
	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів»	29 грудня 2010 року № 1204
	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках»	12 січня 2011 року № 6
Кабінет Міністрів України	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів»	15 грудня 2010 року № 1132
	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами»	20 квітня 2006 року № 550
Кабінет Міністрів України	Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі»	14 вересня 2002 року № 538-р
Міністерство фінансів України	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів»	6 червня 2012 року № 687
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів»	23 серпня 2012 року № 938
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм»	17 травня 2011 року № 608
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Примірного переліку результативних показників бюджетних програм для місцевих бюджетів за видатками, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів»	27 липня 2011 року № 945
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України»	2 березня 2012 року № 309
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту»	4 жовтня 2011 року № 1247
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку призупинення бюджетних асигнувань»	15 травня 2002 року № 319

Стаття 60 Закону вказує, що територіальним громадам належить право комунальної власності на таке (рис. 1.4). Ст. 61 вказує, що ОМС самостійно розробляються, затверджують та виконують місцеві бюджети. Втручання держави у ці процеси заборонено. Але держава фінансово підтримує МС, бере участь у формуванні його доходів, здійснює контроль за законним, доцільним, економічним, ефективним витрачанням коштів та їх обліком.

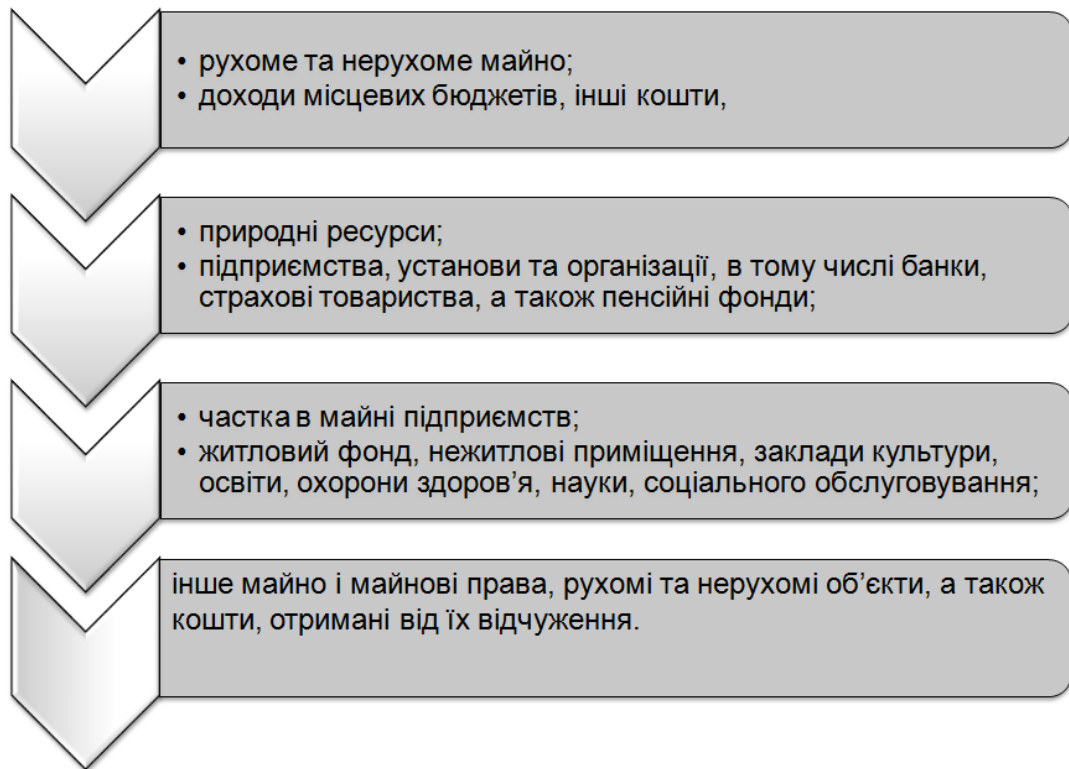

Рис. 1.4. Об'єкти комунальної власності громади

Держава гарантує ОМС доходну базу для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. Коли доходи місцевого бюджету від загальнодержавних податків і зборів перевищують мінімальний розмір бюджету, держава вилучає із цього бюджету додержавного надлишкову частину. Мінімальний розмір місцевого бюджету визначається на основі бюджетної забезпеченості на одного жителя, які повинні враховувати економічний, соціальний, природний стан територій, ураховуючи мінімальні соціальні потреби. Закон передбачив фундаментальний принцип функціонування місцевих бюджетів – самостійність, тобто не включення місцевих бюджетів до бюджетів інших рівнів. Самостійність гарантується власними і закріпленими на стабільній основі доходами та правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів. Закон встановив концептуальні основи формування доходів місцевих бюджетів, їхнє збалансування, витрачання. Визначено поділ бюджетів та поточний бюджеті та

бюджет розвитку, виділення в дохідній та видаткових частинах коштів, пов'язаних із виконанням власних і делегованих повноважень.

Поточний бюджет спрямовується на фінансування бюджетних закладів і установ. Бюджет розвитку фінансує програми соціально-економічного розвитку відповідної території, інвестиційну та інноваційну діяльність, субвенцій та інших видатків, додатково стимулює до виконання місцевого бюджету. Наголошено на тому, що такі доходи і суми, що виникли через збільшення надходжень чи за рахунок економії, вилученню не підлягають і використовуються за рішенням відповідної ради (крім передбачених законом випадків). Місцеві бюджети мають бути достатніми для виконання ОМС наданих їм повноважень та надання послуг населенню на рівні, не нижче мінімальних соціальних потреб. За умови недостатності власних ресурсів, держава збалансовує місцеві бюджети шляхом передачі необхідних коштів дотаціями, субвенціями, субсидіями.

Засадниче значення має ст. 67 Закону, де вказано, що фінансування витрат, пов'язаних із здійсненнями ОМС повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень виконавчої влади держава фінансує у повному обсязі.

Важливе місце серед нормативно-правових актів, які регламентують виконання місцевих бюджетів є акти, що видаються Кабміном, Міністерством фінансів України, Державною казначейською службою. Так, постановою Кабміну «Про затвердження порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28.02.2002 р. № 228 урегульовано відповідні механізми, підкреслена роль кошторисів доходів і видатків бюджетних установ у процесі виконання місцевих бюджетів. Значний вплив на управління фінансами територіальних громад має Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів, затверджений наказом Державного казначейства України. На жаль, дотримання формальних вимог законодавства щодо використання місцевих бюджетів, управління

комунальним майном не завжди відповідає принципам соціальної справедливості та є ефективним. Причиною тому є недосконалість самого законодавства та неможливість урегулювати всі аспекти в нормативно-правових актах, складність врахувати специфіку усіх регіонів. Тому важливою є і нормотворчість ОМС, що дозволяє впровадити регіональну специфіку в пріоритетах соціального та економічного розвитку та оперативно реагувати на актуальні потреби громад.

Таким чином, система нормативно-правового забезпечення матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування представлена правовими актами як центральних органів влади, так і документами місцевого самоврядування. Система правової регламентації не здатна врегулювати виконання всіх завдань ефективного управління. Тому що є велика кількість учасників цього процесу, присутня багатоаспектність. Слід відмітити також високу динаміку змін суспільного життя в країні. Тому якісне забезпечення матеріальної та фінансової основи МС залежить від мотивації суб'єктів управління ухвалювати ефективні та справедливі рішення [52].

1.3. Зарубіжний досвід формування матеріальних та фінансових ресурсів місцевого самоврядування

Питання зарубіжного досвіду формування матеріальних та фінансових ресурсів МС є досить актуальним для української практики. В ЄС головними суб'єктами у сфері місцевих фінансів є муніципалітети, комуни, регіони, департаменти тощо. Для більшості європейських держав у фінансовій системі МС характерні певні тенденції, що зображено на рисунку 1.4.

У державах різний рівень доходів від податків. В Італії, Ірландії та Нідерландах він найнижчий і складає лише 10% ресурсів місцевих бюджетів. А в таких країнах як Бельгія, Франція, Німеччина вони становлять понад 20% доходів місцевих бюджетів. У Данії та Франції ця стаття перевищує 40%.

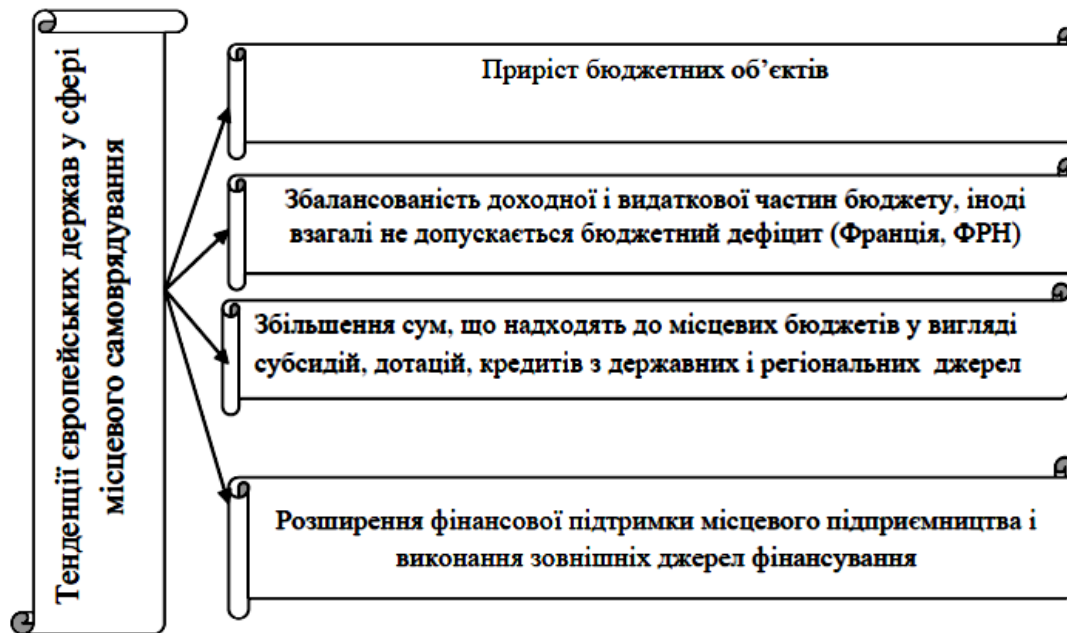

Рис.1.4 Основні тенденції європейських держав у сфері МС
(взято із [31, с. 21])

Сама система місцевих податків у Європі досить різноманітна. В Італії нараховується до 30 місцевих податків, у Франції – 50, Бельгії – більше 100, а у Великобританії лише 2. Важливою передумовою розвитку ринкових відносин є фінансові ресурси і право розпоряджатися ними на території адміністративно-територіальної одиниці. Органи місцевої влади повинні вирішувати проблеми, пов'язані з розвитком інфраструктури. Європейська практика свідчить, що особливістю низових територіальних одиниць є розвинута система місцевого оподаткування з високим ступенем юридичної відповідальності щодо уведення місцевих податків і зборів, механізмів їхнього нарахування і стягнення. Місцеві збори відіграли значну роль у становленні сучасних європейських країн. Наприкінці 90-х років ХХ ст. за їхній рахунок наповнювалися комунальні бюджети на 61% у Швеції, 51 % – у Данії, 46% у Швейцарії, 43% – у Норвегії, 36% - у Франції, 34 % - у Фінляндії, 31 % - в Іспанії, 37 % - У Великобританії, 46 % - у Німеччині [37, с. 168].

Розглянемо французький досвід. У країні запроваджено понад 50 місцевих податків і зборів, це 40% усіх місцевих фінансів. Основу бюджетних надходжень складають 4 «старі» податки: поземельний податок на незабудовану землю; поземельний податок на будівлі, житловий податок та податок на професію. Важливе місце займає пропорційний прибутковий податок із зареєстрованих мешканців громади, що встановлюють представницькі органи місцевої влади. 20 % загальних фінансових надходжень складають побічні податки. Це податок на електроенергію, додатковий збір за перехід власності, збір за перевищення «коефіцієнта використання земель», податок на продаж напоїв, збір за видачу мисливських ліцензій податок на казино тощо.

У ФРН джерелом доходів для громад є податки, збори, внески, часткові відрахування, державні асигнування, доходи від власності та з продажів, кредити. Ураховуючи Рекомендації Комітету місцевих і регіональних влад Європи, ФРН формує податкову систему, щоб відносити стійку систему зборів та удосконалити субсидії для передачі МС на обов'язкові витрати, що пов'язані із втіленням у життя федерального і регіонального законодавства. Громади збирають промисловий, поземельний, споживчий та інші податки. Вони також отримують частину від державних податків, прибуткового податку та податку з обороту. Основний місцевий податок у ФРН це промисловий. Ним обкладаються капітал і дохід підприємства, яке діє на певній території. Зараз 85% цього податку направляється у місцеві громади. Промисловим податком обкладаються всі підприємства, окрім сільськогосподарських та ремісничих. Земельним податком у ФРН обкладаються земельні ділянки підприємств, лісове господарство, і с/г угіддя.

Європейські ОМС можуть встановлювати майновий податок на нерухомість і землю, податки на земельні ділянки або будинки, що належать громадянам, або знаходяться у їх оренді, податок на туризм, прибуткові податки на комерційну діяльність. Значна частина прибутків – це прибутковий

податок з громадян, 40% якого на даний час перераховується МС. У Швеції муніципалітети збирають більшість податків. Основний податок – прибутковий, він майже повністю залишається у громаді. Але податкова база МС має відповідати двом вимогам:

- 1) надходження з місцевої податкової бази повинні грамотно співвідноситися з обов'язками, покладеними на ради муніципалітетів та ленів. Тому у Швеції більше половини доходів МС складає власна податкова база;
- 2) податки визначаються так, щоб населення, яке користується послугами, що фінансуються ОМС, було суб'єктом оподаткування [73, с. 155].

Україна має врахувати досвід європейських країн у контексті формування власних доходів місцевих бюджетів. У Швеції вони становлять понад 70%, Іспанії – 50%, Норвегії – 56%. У федеративних країнах місцеві бюджети формуються на основі законодавства суб'єкта федерації, в унітарних ця система функціонує на основі загальнодержавного нормативного поля. В Європі немає єдиної бюджетної системи, єдиної бюджетної класифікації, натомість послуговуються поняттям «система бюджетів», оскільки кожен рівень влади має власний бюджет, який формується і виконується самостійно. Варто наголосити, що бюджети адміністративних одиниць нижчого рівня не включають до бюджетів таких утворень вищого рівня, тому немає зведених бюджетів, а є бюджети поточні та бюджети розвитку. Вони мають свої видатки та доходи.

Європейські країни характеризуються трьох- або чотирьохрівневою системою бюджетів. У Швеції вона трьохрівнева: центрального уряду, бюджети губерній, бюджети комун. Схожа система діє у Норвегії, Фінляндії та інших країнах. Чотирьохрівнева система функціонує у Франції, тут є бюджети центрального уряду, регіонів, департаментів і комун. У ФРН є бюджети федерації, землі, округу, общини. У Польщі – бюджети центрального уряду, воєводств і гмін.

Бюджетні доходи ОМС складаються в основному з 4 частин: місцеві податки, неоподатковані доходи, субсидії і дотації із державних бюджетів, позики. Важливими є державні субсидії та дотації. В Італії, наприклад, унаслідок перерозподілу коштів з державного бюджету комуни отримують 80% доходів. У Нідерландах аналогічно місцеві бюджети формуються на 80% за рахунок державних трансфертів. У Бельгії, Великобританії на державні субсидії припадає 60% бюджетних доходів, Німеччині – 45%, Франції – 30%. Державні трансферти можуть бути у 3 формах: перерозподіл податкових надходжень, спеціальні цільові субсидії (субвенції), дотації загального значення. В Італії запроваджено близько 100 субсидій, Великобританії – 50.

Цільові субсидії дають під визначені програми. Субвенції переважають в Італії та Німеччині, де їх використовуються для фінансування поліції, економічної та соціальної інфраструктури. ОМС, які намагаються зменшити фінансову залежність від державних органів, користуються субсидіями загального призначення або дотаціями для зменшення дефіциту місцевого бюджету. Така система існує у Франції, Бельгії, Німеччині, Великобританії. У Франції, до прикладу, надходження до місцевих бюджетів забезпечуються дотаціями двох видів – загальні (базова, вирівнювальна, компенсаційна допомога), та спеціальні. Центральний уряд виділяє місцевим бюджетам субвенції для поточних соціальних видатків і капітального будівництва. У Нідерландах 85% місцевих бюджетів складають державні субсидії. У Данії діє система міжурядових грантів, спрямованих на вирівнювання фінансового стану муніципалітетів [84].

У ФРН доходи від платежів, податків і внесків є недостатні для виконання завдань ОМС. Тому громади одержують від федеральної землі державні дотації в рамках розподілу державного бюджету. Під час цього процесу дбають про поліпшення фінансового стану громад, про вирівнювання великих розходжень в податкових надходженнях комун, і щоб центральні громади, що надають додаткові послуги периферії, могли нести цей тягар.

Дотації компенсують малу кількість податкових надходжень, субвенції використовують на фінансування капіталовкладень.

Спеціальні цільові субсидії дозволяють вирішити певні проблеми, але вони значно обмежують свободу ОМС. Європейська хартія місцевого самоврядування акцентує увагу на пріоритетності загальних або генеральних субсидій.

Актуальним для української практики є досвід комунального кредиту. У багатьох країнах Європи доступ ОМС до ринку позики вільний, немає втручання держави (Данія, Німеччина, Фінляндія, Швеція та інші). У Франції є певні обмеження. У Австрії, Бельгії, Греції, Великобританії, Норвегії та Іспанії він можливий лише з дозволу держави. За рахунок позичок формується значний обсяг доходів місцевих бюджетів. У Сан-Марино – 69%, Нідерландах -19%, Кіпрі – 12%, Бельгії – 13%, Чехії – 11 %, Іспанії та Франції по 10%. Найбільш поширеним є облігаційний комунальний кредит. ОМС випускають облігації муніципальної позики, які класифікувати можна на 3 групи:

- 1) генеральні боргові зобов'язання (бездохідні), гарантуються бюджетними доходами та майном ОМС;
- 2) дохідні облігації, потрібні для фінансування об'єктів інфраструктури;
- 3) облігації змішаного характеру (не приносять доходів), їх погашення відбувається за рахунок прибутків підприємства, створених за їхній кошт.

Особливим видом комунального кредиту є комунальний банківський кредит. На відміну від державного, він має цільове призначення і є основним джерелом фінансування муніципальних так комунальних інвестиційних програм [31].

Варто звернути увагу також на фінанси муніципальних підприємств та організацію муніципальних платежів. Фінанси муніципальних підприємств входять до фінансових систем місцевого рівня. Такими підприємствами вважаються такі, які повністю належать ОМС, а також частка в капіталі яких складає не менше 50%. В Австрії такі підприємства функціонують у сфері

постачання води, громадського транспорту, електроенергії, каналізації, прибирання сміття. У Данії, окрім цього вони займаються продажем деревини. Є різна практика щодо організації фінансів таких муніципальних підприємств. Одні мають власні фінансові баланси та відокремлені рахунки. Фінанси інших об'єднані з рахунками бюджетів громад. У Європі досить розвиненим є такий інструмент як співробітництво між окремими громадами (кооперація). Це надання послуг, спільна діяльність в певних галузях. У Франції, наприклад, є синдикати комун. Вони можуть займатися прибиранням сміття, водозабезпеченням чи мати поліпрофільний характер діяльності. У цій країні можливе також формування міських об'єднань, які наділяються певним обсягом повноважень [37, с. 363].

Муніципальне господарство може здійснювати свою діяльність у певних формах:

Рис. 1.5. Форми діяльності муніципальних господарств

Підприємства прямого управління не можуть самостійно вирішувати питання найму, часто не є юридичними особами, не мають власного бюджету. Вони діють у Франції, Нідерландах, Бельгії, Данії, Італії. У ФРН їхня діяльність значно обмежена, оскільки вони можуть функціонувати лише в дорожньому господарстві та експлуатації міських шляхів сполучення. Підприємства

прямого управління зі статусом юридичної особи у Португалії, Іспанії, Італії, Франції працюють у водо-, газо-, електропостачанні, прибиранні побутового сміття, дорожніх роботах, тощо.

Підприємства муніципально-підрядної та муніципально-орендної систем є у багатьох європейських країнах та отримали назву «із делегованими повноваженнями». Таке делеговане управління означає, що передається функції управління муніципальними підприємствами фізичним та юридичним особам. Це може бути у формі контракту, створення змішаних компаній, асоціацій тощо. Так як ресурсів ОМС не вистачає, то важливою є діяльність змішаних компаній, що поєднують комунальний та приватний капітал. Це сприяє громадському контролю муніципальної влади над послугами громадського користування та забезпечує їх якісне та ефективне виконання. У Франції такі змішані компанії створюють для благоустрою території, виконання торгових чи промислових послуг. Місцева влада може мати незначну долю в капіталові компанії, але надає гарантії щодо фінансування виконуваних нею робіт [31].

У Західній Європі має місце ефективна практика передачі муніципальних підприємств асоціаціям споживачів, діяльність яких не регламентується державними органами. Вони отримують комунальні субсидії та контролюються регіональною рахунковою палатою. ОМС у Європі можуть створювати об'єднані муніципальні підприємства. Французький досвід демонструє їх практику створення зі статусом юридичної особи та підпорядкуванні державному праву. Їх бюджети незалежні від місцевого. Їхня мета – благоустрій території, урбанізація, суспільний транспорт.

Досить прибутковою справою у Європі є жилого-комунальне господарство. Це непоганий бізнес. Діяльність комунальних служб дотується. Реформування ЖКГ у Великобританії було спрямовано на створення конкуренції у цій сфері. Муніципальна господарська конкуренція – це усталена практика Європи. Спільно будують та експлуатують господарські об'єкти, що потребують великих інвестицій. Міжмуніципальна господарська кооперація

має свої переваги та недоліки. Вона дозволяє дійсно гнучко та ефективно вирішувати задачі, передбачені договором. Але виникають проблеми компетенції та відповідальності. Місцеві ради у кооперації мають менші права, ніж за того випадку, коли б підприємством керував один муніципалітет.

Основним напрямом міжмуніципальної кооперації є спільне будівництво і утримання об'єктів, що обслуговують кілька сусідніх громад, тому створюються спеціальні округи, які інколи не збігаються з адміністративними межами. В Україні нормативна база для такої діяльності практично відсутня, питання актуальне для нашого сьогодення [84].

У Канаді муніципальні органи діють у тих сферах, які можуть бути виконані під місцевим контролем. Вони піклуються про покращення соціального обслуговування своїх територій. Муніципальні ради затверджують витрати та встановлюють місцеві податки. Найбільш складними є фінансова та земельна проблема у їхній діяльності. Суть фінансової полягає в тому, що місцева влада поставлена у досить жорсткі рамки законодавцем. Федеральному та провінційному уряду дозволяється мати бюджетний дефіцит, а місцева влада має щорічно балансувати свої бюджети. Це впливає на порядок складання бюджету. Спочатку потрібно визначити заплановану суму витрат, потім прорахувати яка частина бюджету поступить від неподаткових джерел, субсидій, платежів. Решту частину доходів потрібно забезпечити місцевими податками, в основному податком на нерухомість. Найбільша частина витрат – фінансування початкової і середньої освіти (40% витрат). Провінційна влада додатково асигнує на ці завдання приблизно ж скільки. Наступна за величиною частина видатків – транспорт і зв'язок (12%). За рахунок муніципалітетів відбувається ремонт проїжджої частини в межах населених пунктів та фінансується громадський транспорт. Будівництво і ремонт доріг, мостів тощо – це прерогатива провінційної та регіональної влади. Приблизно 8% це витрати на охорону правопорядку, безпеку населення та майна. Місцеві органи влади мають закріплені за ними джерела фінансових знаходжень: місцеві податки,

неподаткові платежі за певні послуги, субсидії федерального та провінційного урядів. Основні види місцевих податків – на нерухоме майно, земельні ділянки особистої власності, житлові будинки і споруди, устаткування для доходу.

Таким чином, практика європейських держав свідчить про розвинену систему місцевого оподаткування та високий рівень відповідальності щодо їх нарахування та стягнення.

Системи фінансування ОМС мають свої особливі регіональні риси. Однак їх поєднує спільна мета – покращення добробуту кожного громадянина і місцевий розвиток. Актуальним для України є розробка власної стратегії реформування місцевих бюджетів.

РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВА ОСНОВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА СЕМЕНІВСЬКІЙ ГРОМАДІ

2.1. Організаційно-правове забезпечення економічної основи місцевого самоврядування

Розуміння територіальної громади як спроможної передбачає врахування такого показника як фінансово-економічний потенціал. Під ним можна розуміти сукупність суспільних відносин, об'єктів, зв'язків, явищ, ресурсів тощо а також можливостей їхнього використання для забезпечення розвитку та спроможності відповідної ТГ. Розкривається цей потенціал в таких аспектах:

- 1) зведена сума бюджетного потенціалу;
- 2) комунальна власність та земельні ресурси;
- 3) фінансово-економічний потенціал суб'єктів господарювання;
- 4) позабюджетні фонди. [10, с. 54].

Фінансово-економічний потенціал є динамічним і постійно змінюваним явищем. Сукупність його елементів є передумовою утворення фінансових

ресурсів. Фінансовий та економічний розвиток громади передбачає взаємодію таких складових: виробничого потенціалу, трудових, інноваційних, підприємницьких ресурсів, інформаційного потенціалу, фінансових можливостей [10, с. 55].

В умовах воєнного стану фінансово-економічний потенціал територіальних громад суттєво змінився. Варто звернути увагу на переміщення цивільного населення та релокацію бізнесу. Потрібна злагодженість роботи обласних та районних військових адміністрацій щодо забезпечення роботи переміщених підприємств та ВПО. Найближчою перспективою є створення належних умов для фізичних і юридичних осіб, які вирішили залишитися на нових територіях. Тому на порядку денному якнайшвидше налагодження роботи переміщених суб'єктів господарювання, їх оподаткування та дотримання законодавства щодо виду діяльності. Тому особливої ваги набуває діяльність ОМС, які мають забезпечити умови для переселенців та вирішити проблеми з наповненням місцевих бюджетів. Громади наразі стають не тільки платформою для вирішення питань воєнної логістики, але відбувається їх апробація для майбутньої повоєнної відбудови держави. Громади в першу чергу повинні дбати про свою спроможність у нових умовах.

Відповідно до Методики формування спроможних ТГ, спроможні ТГ – це територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті об'єднання здатні самостійно або через відповідні ОМС забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема, у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, ЖКГ, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення, розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [35].

Спроможна та територіальна громада, яка маючи необхідні джерела наповнення місцевого бюджету, матеріальні та фінансові ресурси, інфраструктуру та кадровий потенціал, може забезпечити розв'язання її представницькими органами питання місцевого розвитку в інтересах громади.

О. Євдокімов вважає, що фінансова спроможність регіону – це його фінансова здатність задовольняти соціально-економічні потреби жителів та забезпечувати фінансування загальнодержавних функцій, пропорційно фінансовим можливостям регіону [21, с. 85]. На його думку, спроможність є складником поняття конкурентоспроможності регіону.

В. Поліщук та І. Вахновська виділяють дві сутнісні характерних риси фінансової та економічної спроможності. Це стан соціально-економічної системи та передумови для майбутнього розвитку та забезпечення конкурентоспроможності [54, с. 132]. Х. Патицька вважає, що фінансова спроможність це стан фінансових ресурсів та ресурсної здатності регіону до здійснення економічного розвитку [49, с. 43].

В нових умовах перед громадами стоять нові виклики. Зокрема, дієва система моніторингу за ВПО та релокованим бізнесом. Ці категорії суб'єктів можна поділити на три групи:

- 1) транзитні (оселилися в громадах на період від кількох днів до кількох місяців з метою прямувати за кордон чи в інші громади);
- 2) групи тимчасового перебування (термін проживання від кількох місяців до одного року (залежно від перспективи завершення бойових дій та можливості повернення додому);
- 3) суб'єкти, орієнтовані на постійну зміну місця проживання, в тому числі на безповоротну релокацію свого бізнесу.

Кожна із цих трьох категорій має свої потреби та особливості, які ОМС слід враховувати при вибудовуванні поточних планів та довгострокових стратегій розвитку ТГ. Найбільше уваги з боку місцевої влади очевидно потребують представники третьої групи, адже вони стають новими повноправними членами територіальних громад.

Серед гарантій матеріально-фінансової спроможності ОМС в умовах воєнного стану виділяють такі:

- конституційне закріплення за ними матеріальної та фінансової основи для реалізації своїх повноважень;
- норми Конституції з питань захисту права комунальної власності;
- закріплення норм про фінансування ТГ за принципами функціонування міст обласного значення, коли податок на доходи фізичних осіб та єдиний податок спрямовується до місцевого бюджету (близько 73% від загальної суми надходжень до місцевого бюджету);
- закріплення обов'язку держави матеріально підтримувати ТГ, гарантуючи ОМС доходну базу для надання мешканцям послуг;
- право ОМС мати позабюджетні кошти, майно, встановлювати місцеві податки, збори, випускати позики, лотереї, цінні папери [46].

Матеріальна і фінансова основа МС розкриває складні процеси досягнення територіальними громадами самостійності у вирішенні питань місцевого значення, стану розвитку муніципальної демократії. О. Батанов вважає, що ця правова категорія виходить за межі суто економічної проблематики, адже її змістовне наповнення не обмежується лише товарно-речовими аспектами відносин власності, цей аспект є не головним. Найголовніша соціальна складова, спрямованість, пов'язана з орієнтацією на задоволення потреб місцевих жителів [3, с. 277].

Російське збройне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. спричинило величезні збитки для української економіки. Через бойові дії бюджети всіх рівнів недоотримують мільйони гривень. Після закінчення активної фази перед владою постане завдання швидко відбудувати країну. Продовження муніципальної реформи стане одним із пріоритетних завдань. Однією із цілей реформи децентралізації влади, початої ще у 2014 р., було забезпечення спроможності МС, його матеріально-фінансової самостійності, ефективна територіальна організація влади. 1 квітня 2014 р. Кабмін прийняв Розпорядження № 333, яким схвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Її успішне

втілення мало забезпечити належні матеріальні, фінансові, організаційні умови і формування кадрового складу для забезпечення ОМС власних і делегованих повноважень [68].

Напрямом муніципальної реформи був процес об'єднання територіальних громад. В 2020 р. було створено 1470 територіальних громад, де пройшли місцеві вибори, ці громади отримали нові повноваження та перейшли відповідно до законодавства на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом. Але з практики стало зрозуміло, щоб закінчити реформу децентралізації, потрібно мати міцну економічну основу. Об'єднання територіальних громад не зробило їх автоматично спроможними. Укрупнення територіальних громад має супроводжуватися зростання якості надання адміністративних, соціально-побутових, культурних послуг та здійснення якісних змін у культурному секторі економіки. Методика формування спроможних територіальних громад від 8 квітня 2015 р. (зі змінами)¹ вказує, що такими можна вважати територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання можуть самостійно або через відповідні ОМС забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, ЖКГ, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури адміністративно-територіальної одиниці.

Можна погодитися з науковцями, які вбачають у спроможності громади здатність забезпечити свій ефективний економічний розвиток на основі використання ресурсного потенціалу, а не тільки в наданні на належному рівні послуг [47, с. 139].

Така здатність передбачає існування реальної матеріально-фінансової самостійності та належної економічної основи МС. Головною передумовою

¹ Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 8.04.2015. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 29.07.2023).

формування спроможності територіальної громади є наявність достатнього обсягу економічних, фінансових, природних ресурсів, які за умови ефективного управління можуть забезпечити стійке економічне зростання та підвищення добробуту членів громади. Важливою складовою муніципальної реформи є бюджетна децентралізація. Її успішність залежить від бюджетної консолідації та реформування адміністрування податків. Це повинно озброїти ОМ фіскальними інструментами для нарощування власних ресурсів та зменшити їхню залежність від центральних органів влади.

Російська збройна агресія призупинила здійснення фінансової децентралізації та муніципальної реформи. Наприкінці 2022 року сума завданих збитків України сягнула близько 700 млрд. доларів. Прямі збитки є дещо меншими, але за підрахунками аналітичного підрозділу Київської школи економіки на листопад 2022 р. інфраструктура зазнала руйнувань на суму 136 млрд. доларів. Найбільше руйнувань у прифронтових регіонах, у тилкових областях зросла кількість внутрішньо переміщених осіб. Це спричинює додаткове навантаження на інфраструктуру. Значних руйнувань зазнав житловий фонд, у Київській області вони оцінюються у понад 8 млрд. доларів США, в Донецькій і Харківській областях відповідно у 14,3 млрд. та 16 млрд. доларів. Втілення у життя проектів з відбудови буде залежати від фінансової незалежності громад, що позитивне на процеси реконструкції комунальних об'єктів нерухомості та інфраструктури. Сьогодні частка місцевих податків у загальному обсязі дохідної частини бюджетів громад в Україні у середньому є вдвічі меншою, ніж в країнах ЄС (25% проти 45-60%). Громадам потрібно надати більше ефективних інструментів для наповнення бюджету, одним із яких є залучення ОМС до адміністрування місцевих податків. У грудні 2022 р. Асоціація малих міст України за підтримки Проекту USAID «ГОВЕРЛА» почали готувати законодавчі пропозиції щодо вдосконалення системи адміністрування місцевих податків [48].

Ці ідеї обговорюються із лідерами громад та ОМС. Вказані законодавчі ініціативи повинні збільшити податкові надходження до місцевих бюджетів на кілька сотень мільйонів гривень у рік. У держави є можливість позбутися непродуктивних видатків на адміністрування місцевих податків, що складають сьогодні 1,5 млрд. гривень. В результаті муніципальної реформи територіальні громади повинні отримати більше можливостей щодо наповнення місцевих бюджетів. Повномасштабна війна вплинула значною мірою на пріоритети розвитку територіальних громад, перенісши їх із забезпечення сталого і ефективного економічного розвитку у площину гарантування безпеки жителів та економічного виживання. Багато підприємств припинили свою роботу, руйнувань зазнала інфраструктура, українці покинули свої домівки. Війна поклала додаткову відповідальність на області, які перебувають у тилу щодо функціонування економіки, створення резервів, надання населенню відповідних послуг, підтримки критичної інфраструктури. Гарні результати показали громади, які володіли розвинутим управлінським та фінансово-економічним потенціалом.

Для оперативного реагування на нові виклики воєнного часу Проект USAID «ГОВЕРЛА» підтримав реалізацію проекту «Формування програм місцевого економічного розвитку через інтеграцію переміщених підприємств і внутрішньо переміщених осіб в економічне життя територіальних громад», спрямований на розробку програм відновлення місцевої економіки [76].

Було передбачено проведення соціологічного дослідження з допомогою методу фокус-групових інтерв'ю в 10 територіальних громадах Львівської області із представниками релокованого бізнесу та підприємцями, представниками ОМС щодо проблем економічного розвитку в умовах війни, напрямків економічного відновлення та розвитку громад у післявоєнний період. Результати опитування показали таке.

1. ОМС мають обмежені регуляторні можливості і суттєво не впливають на поживлення чи відновлення економічної активності і

податковий клімат у регіоні. Зниження ставок місцевих податків і зборів суттєво не вплинуло на активізацію підприємницької діяльності, тому не дає зростання податкових надходжень до бюджету. Значно більший позитивний вплив має на формування підприємницького середовища довіра та комунікація між підприємцями та ОМС.

2. Зниження економічної активності і діяльності місцевих підприємств суттєво відображається на бюджеті громади. Виною тут є і регуляторні дії держави.

3. ОМС зацікавлені у залученні бізнесу на територію громади як релокованих підприємств так і іноземних інвесторів, мають можливість встановлювати певні вимоги щодо екологічності бізнесу, прозорості його діяльності, кількості робочих місць.

4. У приміських територіальних громадах Львівщини існує проблема недостатньої кількості земельних ділянок комунальної власності для залучення нового бізнесу. Також тут бракує робочої сили. Громади, віддалені від обласного центру, мають більше неосвоєної землі, більше робочої сили, але менш привабливі для інвесторів з огляду на територіальну віддаленість.

Водночас респонденти висловили ряд побажань (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Побажання опитаних респондентів

№	Зміст потреби
1)	розширення фінансування регіональних та державних програм, конкурсних проєктів, спрямованих на розвиток територіальних громад і стимулювання підприємницької діяльності, подолання корупційних схем при їх оцінюванні;
2)	включення західних областей України у плани повоєнної відбудови України та розміщення тут підприємств військово-промислового комплексу;
3)	Підтримка фермерських господарств і селян;
4)	Сприяння з боку влади у налагодженні кооперації із сусідніми громадами з метою створення агломерації навколо обласного центру.
5)	Вирішення житлового питання ВПО та їх реєстрації.

Таким чином, становлення матеріально-фінансових основ МС на сучасному етапі в Україні відбувається повільними темпами. Декларативною залишається проголошена самостійність ОМС у вирішенні внутрішніх проблем підвідомчих їм територій, зберігається істотна економічна залежність муніципальної влади від держави. Нагальним є вирішення питання подолання наслідків російського збройного вторгнення, відновлення зруйнованої промислової інфраструктури, організація роботи ОМС та комунального сектору на основі належного організаційно-правового та матеріально-фінансового забезпечення [4].

Семенівська селищна територіальна громада розташована майже в центрі України на Придніпровській низовині в західній частині Полтавської області на лівому березі р. Дніпро. Територія громади входить до складу Кременчуцького району Полтавської області.

Площа Семенівської територіальної громади становить, 805,475 км² та складає 13,20 % площі Кременчуцького району, 2,80 % площі Полтавської області.

Рис. 2.1. Розташування Семенівської ТГ у Полтавській області

Семенівська селищна рада (територіальна громада) утворена у 2015 році в числі перших 159 об'єднаних громад України відповідно до Закону України від 05.02.2015 року №157-УІІ «Про добровільне об'єднання територіальних громад» в складі Семенівської селищної ради та Вереміївської сільської ради. У 2017 році до складу Семенівської селищної ради приєдналися чотири сільські ради: Веселоподільська, Товстівська, Степанівська, Липнягівська. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 року №721-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Полтавської області» до складу Семенівської громади приєднані ще вісім сільських рад - Біляківська, Богданівська, Василівська, Рокитівська, Заїчинська, Криворудська, Очеретуватівська, Устимівська. Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 17.07.2020 року № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів» було ліквідовано Семенівський район, а Семенівська територіальна громада увійшла до складу Кременчуцького району Полтавської області і об'єднала 13 сільських та 1 селищну раду ліквідованого Семенівського району. Семенівська селищна територіальна громада (далі – Семенівська СТГ) утворена в кілька етапів з адміністративним центром Семенівка у складі Кременчуцького району Полтавської області.

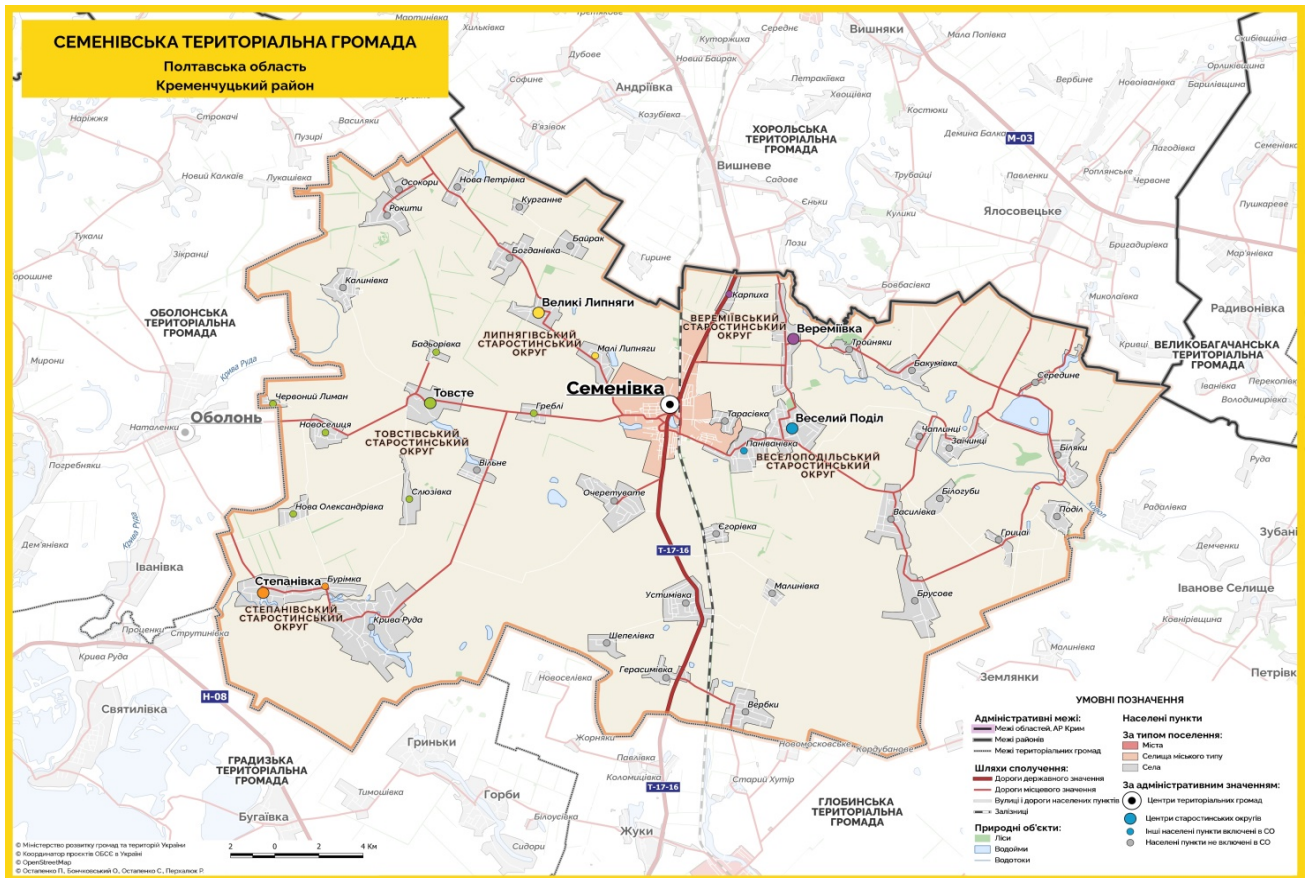

Рис. 2.2. Схема Семенівської територіальної громади

Варто відмітити кілька особливостей Семенівської територіальної громади. Вона об'єднує 44 населені пункти загальною чисельністю на 01.01.2022 року 17144 жителів, (4,4% населення Кременчуцького району, 1,27% населення Полтавської області).

Площа громади складає 80547,5 га, з адміністративним центром в селищі Семенівка з чисельністю населення 5776 жителів. Адміністративний центр громади селище Семенівка, розташоване на відстані 130 км до обласного центру м. Полтава та 70 км до центру району м. Кременчук.

Основа економічного потенціалу Семенівської громади є аграрний сектор, це вирощування сільськогосподарської продукції, зберігання та її переробка, це вагомий внесок в формуванні податкових доходів та робочих місць. Селище має добре розвинуту торгівельну, побутову, соціальну інфраструктуру.

На території Семенівської громади більша частина сільськогосподарських рільних земель перебувають у власності та користуванні на умовах оренди та обробляються фізичними та юридичними особами.

Аграрна галузь Семенівської територіальної громади налічує 103 сільськогосподарських підприємства із яких 80 юридичні особи. Наявність родючих ґрунтів та значного банку сільськогосподарських земель сприяє тому, що попри велику кількість суб'єктів підприємництва сільськогосподарського профілю, які зареєстровані у громаді, на території громади працюють підприємства з-за меж громади. Найбільшими з них є ТОВ ПК «Полтавазеронопродукт», ТОВ АФ «Дніпроагролан», філія «Жовтнева», ТОВ «Полтава-2007» та інші.

Основними напрямками галузі рослинництва є вирощування зернових: озима пшениця, озимий ячмінь, жито та яра пшениця, ячмінь, овес, кукурудза, вирощування олійних культур соняшник, ріпак озимий, ярий ріпак та соя. Всього обробляється 71,9 тисяч гектарів сільськогосподарських угідь. Основним напрямком галузі тваринництва є вирощування великої рогатої худоби, свинарство.

Достатньо різною є галузева структура підприємницьких структур – юридичних та фізичних осіб. Серед 233 юридичних осіб, зареєстрованих у громаді, більшість працюють у сільському господарстві. У структурі ФОПів 395 підприємців. Більшість (210) працює сфері оптової та роздрібної торгівлі.

Як більшість територіальних громад, які формуються навколо адміністративного центру, Семенівська ТГ характеризується високим рівнем територіальної концентрації бюджетних установ та організацій, а також підприємницьких структур. При частці населення 30% в адміністративному центрі громади сконцентровано переважна більшість суб'єктів господарювання, некомерційних організацій, установ (органи управління, самоорганізації населення, ГО тощо) та ФОПів.

Найбільші 19 землекористувачів (орендарі) сільськогосподарських земель на території Семенівської громади:

- ПСП «Дружба» - 5751 га
- СФГ «Дослідне» - 1620,8 га
- ПП «Зов» - 347,73 га
- ТОВ «Агріс» - 3720 га
- ТОВ «Саундерс Агро» - 1040 га
- ВП АФ «Семенівська» ВП ПІК «Полтавазернопродукт» - 2446,0 га
- ФГ «Семагро - 2015» - 632 га
- ТОВ АФ «Василівська» - 1858,02 га
- СТОВ «Говтва» - 2810 га
- ДП «Шанс - АТП» - 236,9 га
- СФГ «Оберіг» - 693 га
- ФГ «Славута» - 1063,8 га
- ТОВ «Синбат Агро» - 226 га
- ФГ «Астра» - 1357,9 га
- Веселоподільська дослідно-селекційна станція – 2089 га
- АФ «Пузиківська» - 247,05 га
- ФГ «Проскурня А.М.» - 779 га
- ПП «Граніт – Агро» - 2157,1 га
- ФГ «Товсте» - 766,8 га
- ТОВ «Агромалин» - 724 га

Майже половину земель сільськогосподарського призначення (понад 30 тис. га) земель Семенівської селищної громади обробляють 20 найбільших землекористувачів.

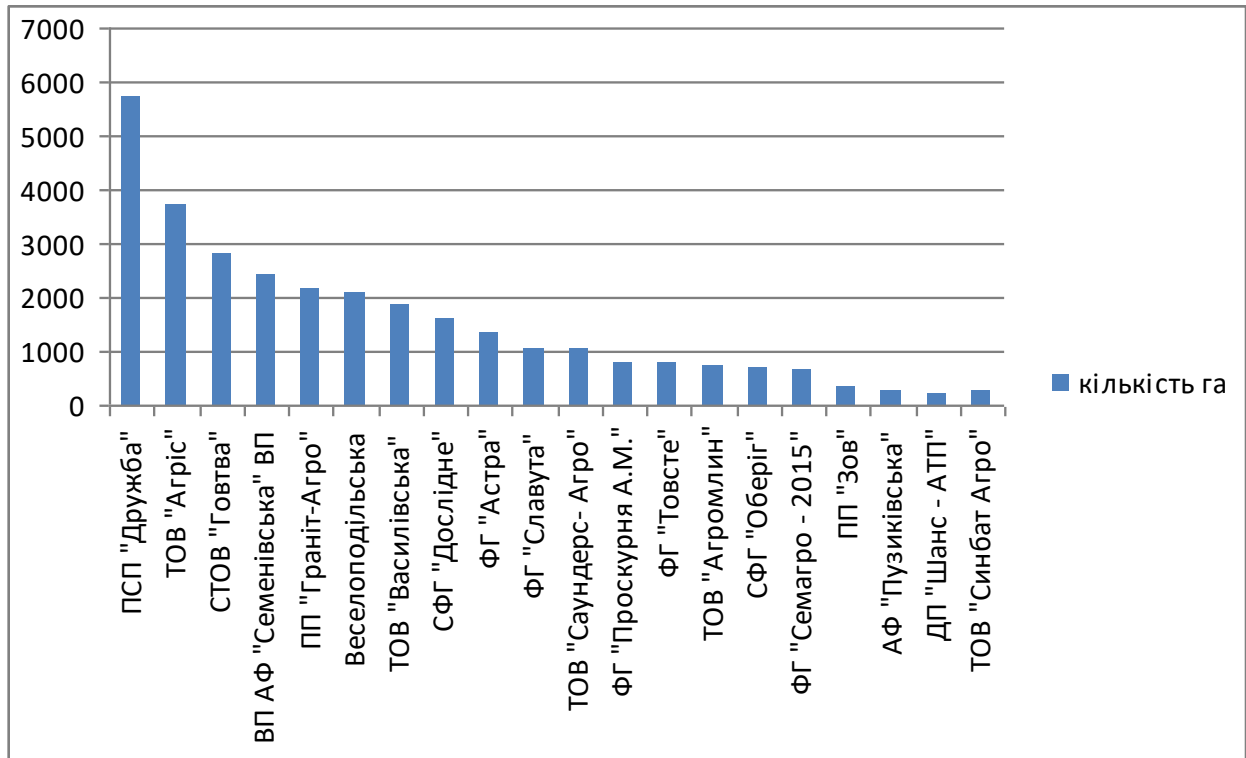

Рис. 2.3. Частка сільськогосподарських земель Семенівської громади, яка обробляється найбільшими землекористувачами

Загалом ОМС мали досить обмежені можливості вирішення проблем управління земельними ресурсами, зокрема: процес передачі землі сільськогосподарського призначення поза межами населених пунктів у комунальну власність територіальних громад стартував у лютому 2018 року, передача земель у власність громади мала б створити можливість розпоряджатися землею та отримувати від цього економічні зиски. Головним ризиком для земельних ресурсів лишатиметься нераціональне землекористування, деградація та виснаження ґрунтів внаслідок інтенсивного ведення сільського господарства, самовільне землекористування без правовстановлюючих документів тощо.

До ресурсної бази громади належать корисні копалини: пісок, мергель, торф, є джерела мінеральної води.

Найбільше мешканців Семенівської громади зайнято в бюджетній сфері та сільському господарстві (переважно це особисті селянські господарства). (додаток Ж)

Найбільшими за кількістю працюючих у громаді є: Відділ освіти, сім'ї, молоді та спорту Семенівської селищної ради – 547 працівників, в двох медичних закладах громади працює 282 працівники, а третє місце за кількістю працюючих тримає Веселоподільська дослідно-селекційна станція Національної Академії Аграрних наук України – 122 працівники. Серед найбільших працедавців приватного сектору виступають ТОВ «ДРУЖБА» та ТОВ «АГРІС» - по 108 та 92 працівника відповідно. В комунальному Центрі надання соціальних послуг працюють 102 працівники.

Щорічно рівень доходів населення громади незначно зростає у довоєнний період як і загалом по Україні. Цьому сприяв поступовий економічний ріст та детінізація бізнесу.

Санітарне очищення від твердих побутових відходів на території Семенівської громади здійснює одне підприємство - Семенівське КП «Комунальник». На підприємстві працюють 54 працівника. [91].

На початок року КП «Комунальник» укладені договори по вивезенню та розміщенню твердих побутових відходів в кількості 1770, із них:

- з фізичними особами - 1695;
- з юридичними особами -75.

2.2. Місцеві бюджети в умовах воєнного стану

У процесі реформи децентралізації було прийнято законодавчі зміни до структури розподілу податків на державному рівні. ОМС отримали широкий

перелік податкових надходжень. Відповідно до ст. 64 та 67 Бюджетного кодексу до місцевих бюджетів сплачуються такі податки (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ресурси об'єднаних територіальних громад (укладено за [8])

Податки:	Збори та платежі:	Інші доходи:
60% ПДФО (головний податок, завдяки якому власні доходи в ТГ зросли в 2–2,5 рази); 25% екологічного податку; 5% акцизного податку з реалізації підакцизних товарів; 100% єдиного податку; 100% податку на прибуток підприємств комунальної власності (новий податок для ТГ, який практично ще не надходить); 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт)	державне мито; плата за надання адміністративних послуг; збір за паркування; туристичний збір; орендна плата за користування майном у комунальній власності; рентні плати за користування надрами; 50% грошових стягнень за шкоду довкіллю; 75% коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва; інше	різноманітні трансферти (базова дотація, освітня і медична субвенції, капітальні трансферти) – найбільший інтерес для ТГ; цільові та добровільні внески установ до місцевих фондів охорони довкілля; надходження в рамках програм міжнародної технічної допомоги; кошти пайової участі у розвитку інфраструктури; кошти від відчуження комунального майна; кошти від реалізації безхазяйного майна; місцеві запозичення; інше.

Для розвитку громади місцеві органи влади можуть залучати також кредитні ресурси. ОТГ перейшли на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом і стали самостійними учасниками бюджетного процесу. Система прямого фінансування дозволила ОМС отримувати такі міжбюджетні трансферти: базову дотацію, реверсну дотацію, освітню субвенцію, медичну субвенцію, інші субвенції без зарахування коштів до районного чи обласного бюджетів.

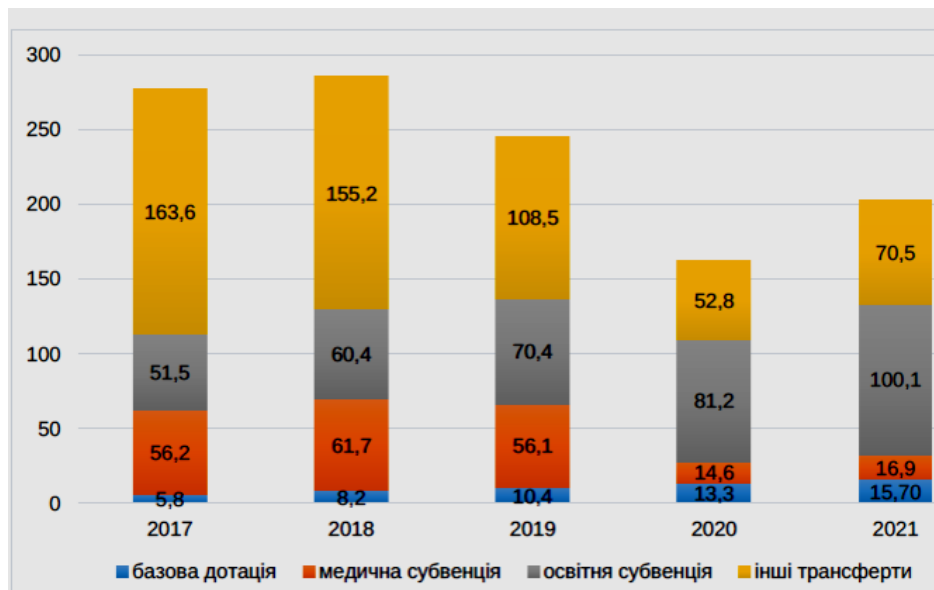

Рис. 2.4. Система прямого фінансування ОМС

Таким чином система міжбюджетного вирівнювання має позитивний ефект, оскільки нівелює регіональну соціально-економічну асиметрію. З іншого боку, трансферти спрямовуються не на вирівнювання бюджетних можливостей регіонів, а для забезпечення бюджетних зобов'язань перед населенням регіонів. Це скорочує потенціал регіонального розвитку. Але виключити повністю дотації та субвенції неможливо наразі.

Вони потрібні в тих територіальних одиницях, де економічний потенціал не може бути розширено до розміру, необхідного для забезпечення формування місцевих доходів [34, с. 130].

Протягом 2021 р до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 351 875,9 млн. грн. Приріст надходжень до загального фонду у порівнянні з 2020 р. склав 21,3%. Надходження від податку на доходи фізичних осіб склав 212 173,1 млн. грн. Приріст надходжень ПДФО у порівнянні з 2020 р. склав 19,4 %. Найвищі темпи росту демонстрували Рівненська, Тернопільська, Волинська, найнижчі показали Полтавська, Дніпропетровська та Донецька області. Надходження плати за землю склали 35 268,3, збільшення надходжень у 2021 р. становила 12,0 %.

Надходження податку на нерухоме майно за 2021 р. склали 7821,0 млн. грн., приріст склав 35,8%. Розмір сплаченого єдиного податку склав 46 198,0 млн. грн., що на 21,7% більше порівняно з 2020 р. Основне джерело наповнення місцевих бюджетів – це податкові надходження. Найбільш питомий це податок на доходи фізичних осіб (60,5 % від суми доходів загального фонду місцевих бюджетів), плата за землю (12,6%), єдиний податок (14,4%). Місцеві бюджети несуть втрати ПДФО через тіньові схеми виплати заробітної плати, високий показника зовнішньої трудової міграції працездатного населення за кордон. Зростання цього джерела надходжень пов'язане із збільшенням мінімальної заробітної плати.

Із початком війни ситуація значно погіршилася через знищення цілих населених пунктів та виробництв. Парламентом і Кабміном було прийнято зміни до законодавства, які вдарили по доходах і можливостях муніципалітетів.

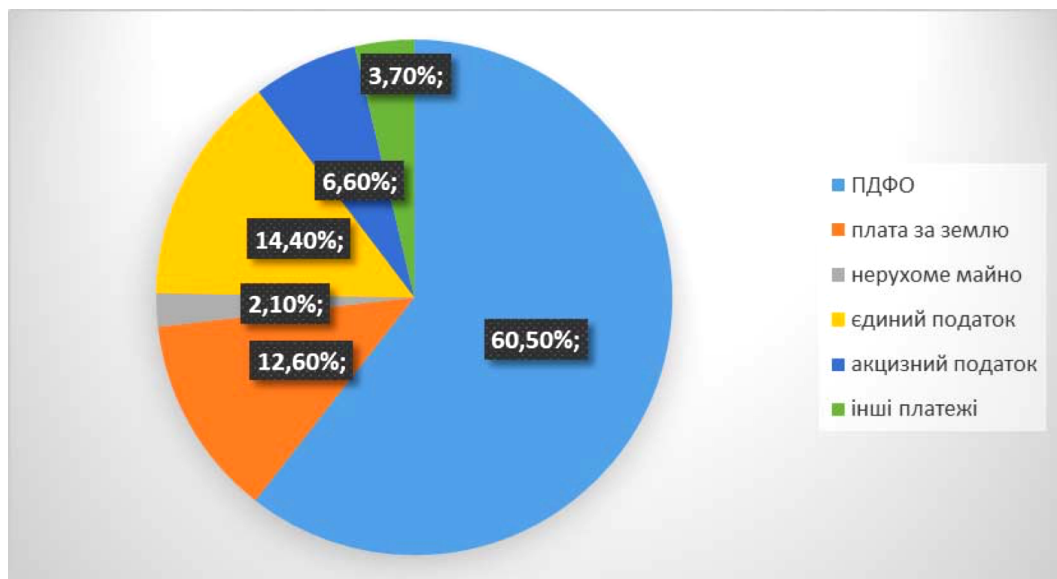

Рис. 2.5. Структура бюджетів ТГ за 2021 р.

Наприклад, добровільна сплата єдиного податку по всій території України для платників єдиного податку 1 і 2 груп. З рис. 2.2. помітно, що це дуже болісна втрата. Склалася ситуація, коли на у безпечних районах

підприємці працювали, але не сплачували податку. Є втрати бюджетів і по сплаті податку за нерухоме майно, за землю. Приблизні втрати бюджетів склали 50-60 млрд. гривень. Знизилася податкова активність громадян, багато представників бізнесу закрилися та сплачують податки. (Табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Приріст доходів місцевих бюджетів за січень-квітень 2022 року (укладено за Децентралізація влади. URL: <https://decentralization.gov.ua>.)

Найменування надходжень	2020	2021	2022
ПДФО	4,3%	22,9%	3,6%
Податок на прибуток	-0,0%	34,0%	19,5%
Рентна плата	-41,6%	74,6%	209,5%
Акциз	-29,5%	70,5%	-48,4%
Податок на майно	-40,4%	88,7%	-39,8%
Туристичний збір	-49,5%	167,3%	28,4%
Єдиний податок	3,2%	28,0%	-13,3%
Екологічний податок	-16,1%	47,3%	-72,4%
Надання адмін. послуг	-32,9%	58,9%	-56,4%
Орендна плата кормун майна	-16,1%	14,3%	-44,8%
Державне мито	-32,6%	69,9%	-79,2%
Пайова участь	-14,1%	-58,1%	-94,5%
Відчуження комун. майна	-33,2%	41,2%	-85,7%
Продаж землі	-42,2%	27,2%	-78,3%
Цільові фонди	-50,1%	46,7%	-40,4%
Інші надходження	-9,3%	68,4%	-52,9%

Обсяги надходжень Єдиного податку зменшуються не такими високими темпами, оскільки суб'єкти господарювання отримали право переходити на спрощену систему оподаткування. В умовах мобілізації та зростання грошового забезпечення військовослужбовців значно зросли надходження з доходів фізичних осіб [15]. Можна спостерігати скорочення дохідної частини місцевих бюджетів громад, на території яких ведуться бойові дії, в окремих областях, навпаки, за рахунок зростання чисельності ВПО і помітне зростання. Ріст є там, де не проводилися бойові дії (табл. 2.4). Війна з росією змусила ОМС оптимізувати свою видаткову частину, що у свою чергу загальмувало соціально-економічні ефекти [74].

Спочатку кілька слів про новели нормативно-правової бази у бюджетному процесі за участю місцевих бюджетів. Відповідно до ст. 64 Бюджетного кодексу України до складу доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад включається низка платежів (Табл. 2.4); (додаток Б)

Таблиця 2.4

Приріст доходів місцевих бюджетів за січень-квітень 2022 р. по областях (укладено за Децентралізація влади. URL: <https://decentralization.gov.ua>.)

Область	2022/2021	Область	2022/2021
Вінницька обл.	3,0%	Миколаївська обл.	-7,7%
Волинська обл.	9,2%	Одеська обл.	-0,9%
Дніпропетровська обл.	3,2%	Полтавська обл.	-5,5%
Донецька обл.	-23,4%	Рівненська обл.	2,7%
Житомирська обл.	4,3%	Сумська обл.	-17,8%
Закарпатська обл.	16,4%	Тернопільська обл.	1,4%
Запорізька обл.	-21,5%	Харківська обл.	-31,7%
Івано-Франківська обл.	14,7%	Херсонська обл.	-40,5%
Київська обл.	-28,9%	Хмельницька обл.	6,8%
Кіровоградська обл.	-2,8%	Черкаська обл.	-5,6%
Луганська обл.	-7,2%	Чернівецька обл.	8,2%
Львівська обл.	15,0%	Чернігівська обл.	-21,1%
м. Київ	-21,6%	Миколаївська обл.	-7,7%

Стаття 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає, що виключно сільська, селищна, міська ради на пленарних засіданнях затверджують місцевий бюджет, вносять до нього зміни, затверджують звіт про виконання бюджету, а також ухвалюють рішення про передачу коштів з відповідного місцевого бюджету. Стаття 26 цього Закону визначає повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері бюджету та фінансів. (Табл. 2.5)

На період дії воєнного стану окремі повноваження щодо розпорядження коштами місцевих бюджетів, де немає бойових дій і не функціонують військові адміністрації, надано головам цих територіальних громад. Сільський, селищний, міський голова задля забезпечення правового режиму воєнного стану може прийняти рішення про передачу коштів з місцевого бюджету на

ЗСУ або для вжиття заходів режиму воєнного стану (п.1. ч. 5. ст. 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [67].

Таблиця 2.5

Повноваження виконавчих органів ОМС у бюджетній сфері

№	Повноваження виконавчих органів
1)	складати, схвалювати, подавати на розгляд відповідної ради прогноз місцевого бюджету, складати його проект, подавати його на затвердження відповідної ради, забезпечувати виконання бюджету;
2)	щоквартально подавати раді письмові звіти про хід і результати виконання бюджету;
3)	готувати і подавати до районних, обласних рад необхідні фінансові показники і пропозиції щодо проектів районних і обласних бюджетів;
4)	встановлювати за узгодженням рішенням відповідних рад порядок використання коштів та іншого майна, що перебувають у спільній власності територіальних громад;
5)	здійснювати фінансування видатків з місцевого бюджету;
6)	залучати на договірних засадах кошти підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, та кошти населення, а також бюджетні кошти на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;
7)	об'єднувати на договірних засадах кошти відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;
8)	укладати з юридичними і фізичними особами договори на справляння місцевих зборів;
9)	готувати та затверджувати переліки спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів;
10)	брати участь в організації та фінансуванні капітальних ремонтів житлових будинків, майна, що перебуває у спільній власності співвласників багатоквартирного будинку, в межах бюджетних програм, визначених за рішенням відповідної ради.

Якщо будуть виявлені факти порушення чинного законодавства головою територіальної громади під час реалізації цих повноважень начальник обласної військової адміністрації за погодження з Генштабом ЗСУ порушує перед Главою держави питання про утворення військової адміністрації населеного пункту. На територіях, на яких уведено воєнний стан, для забезпечення Конституції та законів України, здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громад можуть утворюватися військові адміністрації як тимчасові державні органи. Таке Рішення приймає Президент

України за подання голів обласних державних адміністрацій. Указом Глави держави № 68/2022 від 24.02.2022 на території України утворено 24 обласні військові адміністрації та Київську міську, також їх утворено у всіх районах. Вони здійснюватимуть свої повноваження протягом дії воєнного стану та 30 днів після його припинення чи скасування.

Фінансування діяльності військових адміністрацій щодо виконання повноважень ОМС відбувається за рахунок коштів місцевих бюджетів, виконання інших функцій – за рахунок коштів Державного бюджету України (ч. 6 ст. 4. Закону). До повноважень військових адміністрацій населених пунктів відповідно до ч.2. ст. 15 Закону серед іншого належать такі:

- складення та затвердження бюджету, внесення змін, забезпечення його виконання (п. 5);
- залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, коштів населення, бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього середовища (п. 9);
- встановлення для комунальних підприємств розміру частку прибутку, що підлягає зарахуванню у місцевий бюджет (п. 11);
- вирішення питань про надання за рахунок місцевого бюджету ритуальних послуг у зв'язку із похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, надання допомоги на поховання (п. 17);
- створення за рахунок коштів місцевого бюджету установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення і звільнення керівників цих установ, залучення фізичних і юридичних осіб до надання цієї допомоги (п. 28).

Закон «Про правовий режим воєнного стану» передбачив також, що у разі тимчасової окупації або оточення адміністративного центру області чи в разі прийняття ВР України відповідного рішення, районні та обласні військові

адміністрації здійснюють повноваження зі складання та затвердження районних і обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання, розподілу переданих із державного бюджету дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення.

Для оперативного та ефективного ухвалення рішень щодо забезпечення безперебійного функціонування установ і закладів бюджетної сфери, комунальних підприємств і задоволення життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період воєнного стану Кабмін ухвалив Постанову «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» № 252 від 11.03.2022 р.

Відповідно до цієї постанови виконання та формування місцевих бюджетів здійснюється відповідно до бюджетного законодавства з урахуванням таких особливостей:

1) ОМС, їхні виконавчі органи, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації здійснюють бюджетні повноваження до утворення військових адміністрацій;

2) виконками місцевих рад, МДА, військово-цивільні чи військові адміністрації:

- приймають за поданням місцевих фінансових органів рішення про внесення змін в ухвалені документи про місцеві бюджети;

- здійснюють без погодження відповідною комісією передачу бюджетних призначень від одного головного розпорядника бюджетних коштів до іншого, перерозподіл видатків бюджету, надання кредитів за бюджетними програмами, у тому числі резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків (окремо за загальними та спеціальними фондами) за бюджетною програмою;

- можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету до державного для організації заходів загальної мобілізації та з метою

відсічі збройної агресії російської федерації і забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державної незалежності та територіальної цілісності;

- затверджують місцеві (цільові) програми (вносять зміни до них);
- приймають рішення про передачу коштів між місцевими бюджетами без укладення договорів;
- розподіляють та перерозподіляють трансферти з державного та місцевих бюджетів місцевим бюджетам;

3) місцеві фінансові органи складають проекти місцевих бюджетів, які затверджуються рішеннями виконкомів місцевих рад чи розпорядженнями МДА, військово-цивільних адміністрацій, військових адміністрацій.

До Бюджетного кодексу України було внесено зміни згідно з якими в умовах воєнного стану ОМС або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевих бюджетів до державного, а також про спрямування залишків коштів за субвенціями з державного бюджету місцевим бюджетам, збережених на рахунках місцевих бюджетів станом на 1 січня 2022 р., на заходи територіальної оборони, задоволення продовольчих потреб населення, евакуацію, вивезення, переміщення цивільного населення із місцевості, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій у безпечні місця, на оплату транспортних послуг, паливно-мастильних матеріалів, облаштування місць розміщення громадян, які залишили місце проживання у зв'язку з військовими діями тощо.

Можна виокремити рекомендовані сфери для фінансування коштом місцевих бюджетів найнеобхідніших потреб в умовах війни. (Табл. 2.6)

Таблиця 2.6

Рекомендовані сфери для фінансування коштом місцевих бюджетів

№	Рекомендовані сфери для фінансування коштом місцевих бюджетів потреб в умовах війни
1)	заходи територіальної оборони;
2)	допомога ЗСУ;
3)	задоволення продовольчих потреб цивільного населення;
4)	евакуація/вивезення/переміщення цивільного населення із місцевості, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій у безпечні місця;
5)	оплата транспортних послуг, пально-мастильних матеріалів, облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили домівки, оплату інших заходів, спрямованих на підтримку цивільного населення в умовах воєнного стану;
6)	здійснення почесної церемонії поховання осіб, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України;
7)	допомога людям похилого віку та людям з інвалідністю;
8)	організація сімейного відпочинку постраждалих учасників осіб, які перебувають чи перебували у складі добровольчих формувань, що утворилися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;

Війна стала випробуванням на міцність усіх управлінських інститутів. Попри значні удари по бюджетах громад, ОМС вдалося втримати контрольованість ситуації в перші місяці війни. Завдяки реформі децентралізації місцева влада отримала більшу автономність, але й більшу відповідальність. У 2021 р. місцеві бюджети склали четверть від зведеного бюджету, ОТГ змогли зібрати 400 млрд. грн. [36].

Вторгнення РФ поставило значні виклики перед громадами. На місцевому рівні необхідно було вирішувати комунальні, гуманітарні, логістичні проблеми. Опитування третини громад² дозволило проаналізувати бюджетну ситуацію у місцевих громадах у перші місяці війни. Війна спричинила масову міграцію, зупинку бізнесу. Кожна четверта громада у зоні вторгнення зібрала практично на 50% менше від довоєнних планів. Дві третини ОТГ відзначили падіння доходів. Найбільше постраждали надходження з податку на доходи фізичних

² Опитування проводилося KSE Агроцентром та Всеукраїнською асоціацією громад, за підтримки Фонду Конрада Аденауера в Україні

осіб (ПДФО), акцизів та земельного податку. Громадам необхідно було фінансувати освіту, медицину, ЖКГ при падінні надходжень на 70%. Це значно дисбалансувало їхні фінанси. (Табл. 2.7)

Таблиця 2.7

Ситуація із доходами громад у травні 2022 року

На скільки впали бюджетні доходи відносно очікуваних значень?	ОТГ поза зоною бойових дій, %	ОТГ у зоні бойових дій, %	ОТГ, що постраждали від російської окупації, %
Впали на 0-9%	23%	12%	13%
Впали на 10-29%	21%	26%	17%
Впали на 30-49%	8%	23%	30%
Впали на 50-69%	3%	20%	22%
Впали на понад 70%	1%	3%	4%
Не впали	43%	15%	13%
Важко сказати	1%	0%	0%

Потрібно було справитися з бюджетною кризою. Місцевій владі значно важче скористатися позиковим ресурсом. Облігації великого займу можуть випускати великі міста. Міжнародну допомогу можна отримати в основному на інфраструктурні об'єкти, але законодавчого дозволу для їх отримання сільськими громадам немає. Тому вони йшли іншими шляхами. По-перше, скорочували видатки, по-друге, зверталися до регіональної чи центральної влади про фінансову допомогу. Серед громад-респондентів 51% ухвалювали скорочення бюджету, найчастіше це були видатки на освіту та ЖКГ, оплату праці. Однак у достроковій перспективі для громади це може мати негативні наслідки, як от відтік кадрів із громади.

Неналежне фінансування освіти, медицини, ЖКГ матиме наслідком погіршення надання публічних послуг. Лише 20% ОТГ звернулося за допомогою, і тільки половина отримала кошти, оскільки дефіцит бюджету був 3,5 млрд доларів на місяць, а в пріоритеті були видатки на оборону. Для

розв'язання цих проблеми потрібно було вдосконалювати навички фінансового менеджменту, адже 16% громад, що заявили про 30% бюджетного дефіциту не проводили ні скорочення бюджету, ні зверталися за допомогою. Наступний шлях – зовнішнє фінансування. 51% громад звернулося до закордонних муніципалітетів та отримало фінансову підтримку. Потрібно вдосконалювати горизонтальні зв'язки. Для цього потрібне кооперування та підтримка з боку обласної та центральної влади і навчання осадових осіб ОМС [50].

У сфері оптимізації та вдосконалення місцевих бюджетів працює Асоціація міст України (АМУ), зокрема над актуалізацією переліку видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися в умовах воєнного стану, опрацьовує запити та пропозиції громад-членів, надає відповідні пропозиції центральним органам влади. 14 березня 2023 р. Кабмін постановою №230 вніс зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режиму в умовах воєнного стану, у якому врахував пропозиції АМУ щодо розширення переліку пріоритетних видатків місцевих бюджетів на:

- 1) проведення інвентаризації та нормативної грошової оцінки земель;
- 2) виготовлення містобудівної документації;
- 3) встановлення у закладах соціального захисту пожежної сигналізації, системи блискавкозахисту, обробку дерев'яних конструкцій вогнегасним розчином;
- 4) реконструкція споруд для очищення стічних вод, каналізаційних мережі споруд;
- 5) розвиток мережі центрів надання адмінпослуг;
- 6) заходи місцевих програм підтримки та розвитку сільського господарства;
- 7) забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення й утилізації відпрацьованих побутових ламп розжарювання;
- 8) накопичення матеріальних цінностей державного матеріального резерву.

Затверджені зміни також визначили особливості підписання планових документів, що застосовуються у бюджетному процесі та складання звітності

розпорядників, що розташовані на територіях, де ведуться бойові дії або тимчасово окупованих і не здійснюють свою діяльність у штатному режимі. Було також спрощено вимоги до подання розпорядниками окремих документів до органів Казначейства за допомогою використання системи дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства-Казначейство». Цей перелік доповнювався по мірі виникнення необхідності в ОМС за зверненням АМУ [72].

Не всі способи управління бюджетним процесом безболісні для громад. Так, громади Чернігівської та ще 14 областей із зони активних бойових дій або тимчасово окуповані недоотримують до своїх бюджетів мільйони гривень через новий Закон України № 3050 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно», який став чинним з 6 травня 2023 р. Найбільш пошкоджені агресором території позбавили сплачених минулого року бізнесом коштів із податків на нерухомість із податків на нерухомість і земельні ділянки. Як зазначив міський голова Ніжина О. Кодола, закон негативно вплине на всі 57 громад Чернігівщини, спричинивши великі втрати для місцевих бюджетів. Тільки громади Чернігова не дорахуються 190 млн. грн., Ніжина – 90 млн. Основним платником в Ніжині є Укрзалізниця, що має багато земель та нерухомого майна, це 20% усіх річних надходжень. Громади звернулися до Кабміну та ВР України для врегулювання цього питання. Потрібно або переглянути список областей, або надати відповідно до бюджетного законодавства субвенції для покриття цих витрат. У разі не вирішення цього питання, громадам потрібно буде згорнути всі капітальні видатки на цей рік [25].

Між тим, навіть за таких складних умов воєнного стану державна намагається підтримувати ОМС у здійсненні ними своїх повноважень. Так, 10 березня 2023 року Уряд розпорядженням № 209-р затвердив I етап розподілу

додаткової дотації обсягом 10,2 млрд. грн. для 853 бюджетів територіальних громад та 17 обласних бюджетів.

5 травня 2023 р. № 408-р Кабмін затвердив другий етап розподілу додаткової дотації на здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією рф. Для 516 бюджетів громад та обласних бюджетів Херсонської, Донецької, Запорізької, Луганської областей було розподілено 3,1 млрд. грн. додаткової дотації.

Асоціація міст України пропонувала включити до Державного бюджету України на 2023 рік додаткову дотацію у розмірі 24 млрд. грн. для здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях. Ще 30 грудня 2023 р. уряд затвердив Порядок і умови надання такої дотації відповідним громадам, які набрали чинності 1.01.2023 р. [87]

Особливості бюджетного процесу Семенівської територіальної громади полягають у наступному. В структурі надходжень до бюджету в розрізі видів економічної діяльності основна частка припадає на сільське господарство. Вагомими в формуванні податкових доходів та робочих місць є організації та установи бюджетної сфери.

Успішне вирішення комплексу завдань щодо забезпечення сталого економічного та соціального зростання, функціонування і розвитку різних сфер економіки громади значною мірою залежить від економічної ефективності фінансової політики, орієнтованої на поступове зростання та формування необхідних обсягів фінансових ресурсів. Бюджет Семенівської ТГ формується відповідно до Бюджетного та Податкового кодексів України. (Табл. 2.8)

Доходи Семенівської громади

Таблиця 2.8

Доходи бюджету Семенівської територіальної громади, млн. грн.

Найменування доходів	2021	2022	2023 (прогноз)
Прибутковий податок з громадян/ Податок з доходів фізичних осіб	58,5	66,3	62,1
Єдиний податок (крім с/г виробників)	7,3	7,7	8,2
Єдиний податок від с/г виробників	12,1	11,4	12,1
Доходи від відчуження нерухомості та землі	0,0	0,0	0,0
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0,0	0,0	0,0
Плата за землю	20,6	20,2	20,3
Податок на нерухомість	5,6	6,9	6,9
Акцизний збір	6,5	3,3	7,5
Рентна плата	0,0	0,0	0,0
Інші місцеві податки та збори	0,1	0,1	0,0
Податкові надходження разом	110,7	115,9	117,1
Дохід від оренди комунального майна	0,0	0,0	0,0
Бюджетні трансферти, всього	70,9	50,5	67,6
у. т. ч. освітня субвенція з державного бюджету	50,4	49,5	46,6
інше	5,3	15,2	2,6
Всього	186,9	181,6	187,3

Податкові надходження

Понад половини (57,3%) усіх податкових надходжень бюджету Семенівської селищної територіальної громади у 2022 році забезпечив податок з доходів фізичних осіб (в частині, яка скеровується до місцевого бюджету відповідно до Бюджетного кодексу України).

Для бюджету Семенівської селищної територіальної громади вагоме значення мають доходи від місцевих податків і зборів. У Семенівській громаді справляють наступні місцеві податки: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; туристичний збір; плата за землю; єдиний податок. ОМС у межах своєї компетенції встановили ставки та пільги щодо сплати місцевих податків.

Оподаткування місцевими податками у Семенівській громаді можна вважати задовільним для ведення бізнесу та адекватним для місцевих жителів, з огляду на величину ставок місцевих податків. Як і більшість громад Семенівська СТГ встановила максимальні ставки єдиного податку. Ставки податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, знаходяться в середині законодавчо встановленого діапазону. Водночас у громаді встановлено істотно нижчі ставки земельного податку (встановлена близько до нижніх меж). При цьому ці ставки є однаковими для фізичних осіб та юридичних осіб. Ставки туристичного збору у Семенівській громаді для внутрішнього туризму встановлені по верхній межі (0,5% від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року), а для в'їзного туризму 1% (при граничній межі 5%)

У 2022 році відбулося незначне зростання податкових надходжень до місцевого бюджету на 5,2 млн. Зростання було забезпечене ростом доходів від сплати ПДФО (+7,81 млн.), акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (+0,74 млн), податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (+1,14 млн.). (Табл. 2.9)

Таблиця 2.9

Бюджетоутворюючі податкові надходження Семенівської громади

	2021		2022		Динаміка 2022 до 2021 рр., млн. грн
	млн грн	% у заг. обсязі ПН	млн грн	% у заг. обсязі ПН	
Податкові надходження (ПН) всього	110,74	100	115,89	100	5,2
ПДФО	58,51	52,83	66,32	57,22	7,81
Акцизний податок з пального	5,22	4,71	1,25	1,08	-3,97
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів	1,34	1,21	2,08	1,79	0,74
Рентні платежі	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	5,74	5,18	6,88	5,94	1,14
Земельний податок	2,24	2,02	1,74	1,50	-0,50
Орендна плата	18,26	16,49	18,51	15,97	0,25
Єдиний податок	19,39	17,51	19,06	16,44	-0,33
Інші	0,04	0,05	0,05	0,06	0,01

Важливим чинником зменшення надходжень земельного податку в 2022 році стали зміни у законодавстві, які внесені Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 року №2120-IX. Таким чином громада недоотримала плати за землю в сумі 510,6 тис.гривень.

Водночас мало місце суттєве падіння обсягів доходів від акцизного податку з пального (-3,97 млн. грн), що зумовлено певними обмеженням в

умовах воєнного стану (відповідно до змін до Податкового кодексу під час воєнного стану в частині нарахування цих податків).

До найбільших платників податків – суб'єктів підприємницької діяльності у Семенівській СТГ належать: ПСП «Дружба», ТОВ АПО «Цукровик Полтавщини», ТОВ «Агріс», СФГ «Дослідне», ТОВ «ЕКОАГРО», фірма «Семенівська щедра земля», АФ «Дніпроагролан», ТОВ ПК «Полтавазернопродукт», Веселоподільська дослідно селекційна станція, ТОВ «Полтава-2007». Впродовж 2022 року податкові платежі до місцевого бюджету Семенівської СТГ кожного з названих суб'єктів господарювання склали понад 1 млн. грн.

Водночас у 2022 році близько 16,2 млн. грн податкових платежів до місцевого бюджету було згенеровано суб'єктами бюджетної сфери, найбільшими з яких є Відділ освіти, сім'ї, молоді та спорту Семенівської селищної ради, Управління соціального захисту населення та праці Семенівської селищної ради, КП «Семенівська лікарня», КП «Семенівський центр ПМСД» та інші. Загалом бюджетна сфера формує близько 13% податкових доходів місцевого бюджету.

Офіційні трансферти

До місцевого бюджету Семенівської громади у 2022 році надійшло офіційних трансфертів 52,3 млн. грн, що майже на 10 млн. грн менше, ніж у попередньому році. 94,6% усіх офіційних трансфертів, які громада отримувала від органів державного управління у 2022 році, становила освітня субвенція з державного бюджету.

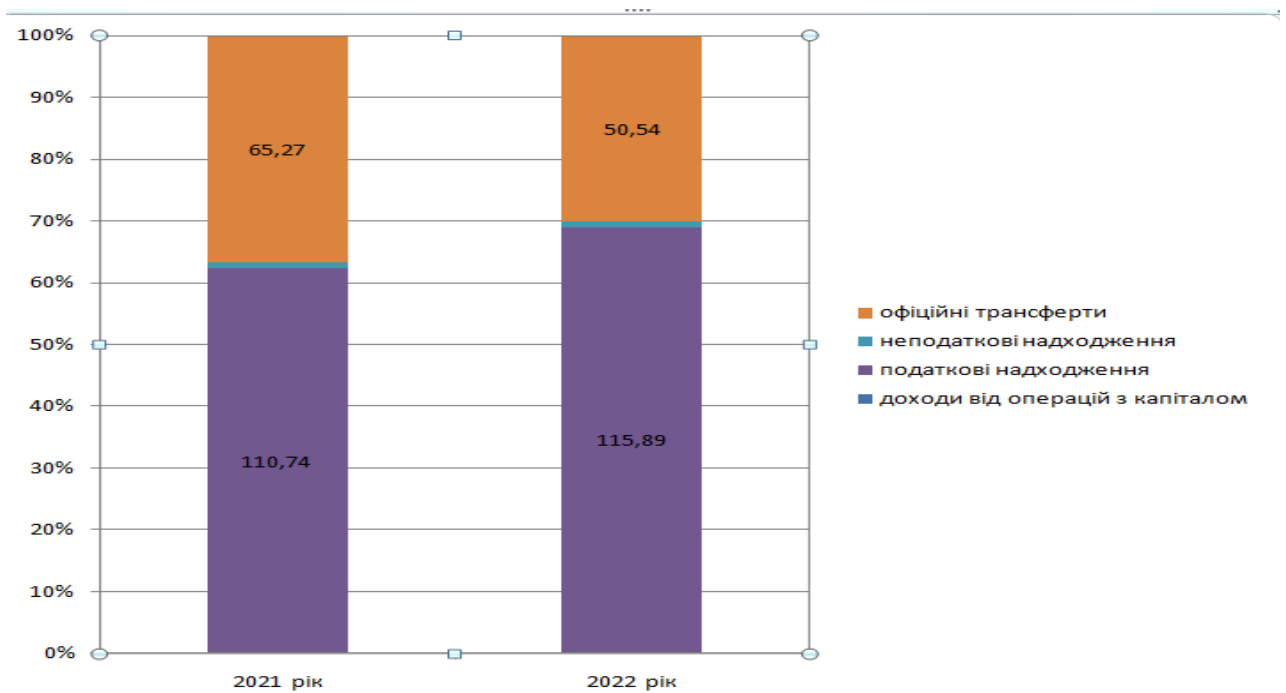

Рис. 2.6. Динаміка доходів бюджету Семенівської селищної територіальної громади

Видатки Семенівської громади

Попри війну у 2022 році видатки місцевого бюджету Семенівської селищної територіальної громади зросли на 2,1 відсотки і становили 177,4 млн. грн, у тому числі з загального фонду бюджету селищної територіальної громади профінансовано видатків у сумі 166167,2 тис.грн, з них 1058,7 тис.грн за рахунок базової дотації з державного бюджету, решта - за рахунок власних доходів, субвенцій та додаткових дотацій з державного бюджету, вільних лишків коштів селищної територіальної громади. З коштів загального фонду 76,5% спрямовано на оплату праці з нарахуваннями, 6,2% – оплата спожитих енергоносіїв.

Найбільша частка в структурі видатків бюджету Семенівської селищної територіальної громади у 2021- 2022 роках припадала на фінансування освіти (57,5% усіх видатків бюджету громади у 2021 році, 53,3% – у 2022 році)

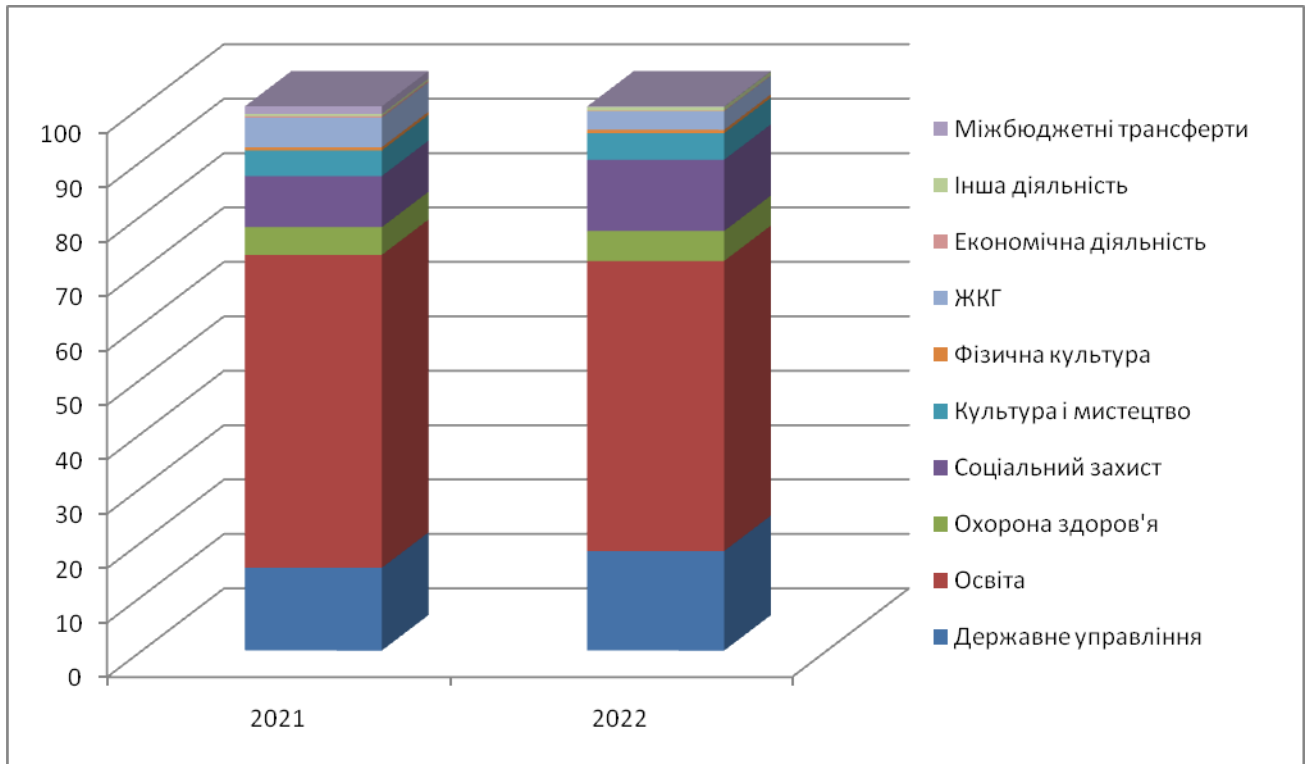

Рис. 2.7. Динаміка видатків бюджету Семенівської селищної територіальної громади

Через війну в 2022 році найбільше скоротились, порівняно з 2021 роком, видатки на економічну діяльність та видатки, передбачені, як міжбюджетні трансферти. Натомість видатки на соціальний захист населення зросли на 40,8% порівняно з попереднім роком. У 2022 році також відбулося збільшення обсягів і частки видатків на забезпечення діяльності ОМС, порівняно з 2021 роком. У 2022 році на дані цілі скеровувалась кожна п'ята гривня видатків місцевого бюджету (у 2021 році – кожна шоста). Зростання обумовлено збільшенням функціонального навантаження на ОМС через повномасштабну російську воєнну агресію проти України.

Таким чином, ситуація з місцевим бюджетом Семенівської територіальної громади виглядає досить оптимістично. [91].

2.3. ВПО і релокований бізнес як нові стейкхолдери економічного розвитку територіальних громад

ОМС від створення до об'єднання громад спрямовують свої зусилля на максимально ефективно використання місцевих ресурсів. Щоденно стоїть гостра проблема мобілізувати зусилля в громадах і переорієнтувати їх на активізацію економіки. Місцевий економічний розвиток має стати пріоритетним завданням, повинна бути максимальна ефективність в управлінні ресурсним потенціалом (включення в економічну діяльність людського капіталу, фінансово-інвестиційного ресурсу, незадіяних земель). Важливим завданням є і включення в економічний розвиток нових учасників – ВПО та релокованого бізнесу. Місцевий економічний розвиток не може ґрунтуватися на ситуативному прийнятті рішень, повинен бути складовою системи стратегічного планування розвитку громади з метою ефективного та раціонального використання місцевих ресурсів.

Важливим документом має стати для громади Програма місцевого економічного розвитку. Вона має включати набір конкретних проєктів на середньострокову перспективу тривалістю 2-4 роки. Вона має сприяти досягненню економічних цілей громади, визначених у Стратегії її розвитку. Кожний проєкт – це логічно та хронологічно узгоджена система заходів, реалізація яких дозволить досягнути поставленої мети у встановлений термін, із залученням чітко визначених матеріальних, фінансових та людських ресурсів. Такий перелік не є вичерпним і може доповнюватися у ході реалізації Програми місцевого економічного розвитку. Таку програму розробляє та впроваджує Робоча група з місцевого економічного розвитку, яка складається з представників заінтересованих сторін. Під час її формування відбувається підбір певних інструментів, які мають слугувати створенню робочих місць, нового бізнесу, новому бізнесу, реалізації підприємницьких ініціатив мешканців та ВПО, зміцненню та розширенню підприємств тощо [18].

У рамках проекту «Формування програм місцевого економічного розвитку через інтеграцію переміщених підприємств і ВПО в економічне життя територіальних громад», Агенція Місцевого Економічного Розвитку Яворівщини провела у 10 територіальних громадах Львівщини 20 фокус-групових інтерв'ю з ВПО, представниками релокованого бізнесу, ОМС. З числа ВПО та релокованого бізнесу взяли участь 79 осіб, серед яких 75% це жінки. Переважно це особи працездатного віку від 35 до 60 років. Питання, які ставилися респондентам об'єднані в 3 групи за тематикою:

- 1) зайнятість ВПО та функціонування релокованого бізнесу в громаді;
- 2) соціалізація ВПО в громаді;
- 3) інтеграція ВПО в громаді: очікування ат перспективи.

У 10 фокус групах із представників місцевої влади, підприємців та активістів взяло участь 98 осіб, 60% з яких це жінки. В 90% це особи віком від 18 до 60 років. Переважно це були представники місцевих рад (71%).

Питання охоплювалися трьома темами:

- 1) виклики та проблеми, з якими зіштовхнулися ОМС та бізнес в умовах війни;
- 2) очікувані напрямки підтримки від державних та регіональних властей, для підприємців ще й від ОМС;
- 3) повоєнне економічне відновлення громади, пріоритети розвитку.

Які ж очікування та потреби ВПО у приймаючої громади? Варто констатувати, що міграційні потоки ВПО не мають визначених часових характеристик, є плинними. Вони різні за своїми соціально-демографічними характеристиками, рівнем кваліфікації, видом зайнятості, психологічним станом тощо. Основними проблемами для ВПО є пошук житла та зайнятість. Переважна більшість ВПО працездатного віку вказували на економічні, транспортні, культурні та інші труднощі під час пошуку нової роботи. Однак працевлаштовані переселенці намагаються утриматися на новому робочому місці й висловлюють бажання повернутися додому. Більшість дітей ВПО

продовжили навчання в своїх школах дистанційно. Найбільш затребуваними послугами є медичні, ЦНАП та дошкільна освіта.

У контексті значення ВПО для економічного та соціального розвитку громади можна констатувати наявність 4 груп.

1 група. **Економічний актив** для громади в довгостроковій перспективі. Це особи працездатного віку з бажанням шукати роботу, розглядають можливість залишитися в громаді на постійне місце проживання.

2 група. **Умовний економічний актив**. Можуть працевлаштуватися в громаді на короткий термін (до повернення в громаді).

3 група. **Не економічний актив**. Вони працюють чи навчають віддалено, а також особи непрацездатного віку, мають нерухомість у своїх регіонах та зорієнтовані на повернення додому.

4 група. **Умовно-обмежений економічний актив** – група ВПО, які втратили житло, а також працюють і навчаються віддалено, а також економічно неактивне населення.

Досить перспективним для громад є молоді сім'ї з маленькими дітьми. Питання навчання дітей ВПО у місцевих закладах освіти виходить за межі соціалізації дітей і сприяє інтеграцію дорослих у спільноту громади. На думку І. Сторонянської, питання економічної інтеграції ВПО потрібно вирішувати комплексно. Потрібно враховувати ряд чинників: які кваліфікації актуальні, який рівень оплати, професійний рівень самих ВПО, стан самих підприємств, які почали працювати на меншу потужність і в тилкових областях. В пріоритеті розробкам механізмів, які б заохочували ВПО до активної економічної позиції, а не пасивного очікування соціальної допомоги. У перспективі роботи органів державної влади та ОМС не тільки проекти з надання гуманітарної допомоги, але й створення робочих місць, навіть на короткий термін. Найбільш проблемною категорією є ВПО, які проживають тривалий термін у закладах колективного розміщення. Це найбільш соціально вразливі верстви населення, або хто не планує переїжджати та шукати житло. В таких закладах спалахують

конфлікти навіть між самими переміщеними особами. У зв'язку з потребою відновлення роботи цих закладів ОМС стикаються із проблемою їх розміщення. Якщо їх розміщують у гуртожитках, то громада отримує додаткове навантаження у вигляді комунальних послуг, обладнання побутовою технікою тощо.

Релокований бізнес обирає громаду для переміщення, враховуючи свої потреби. На початковому етапі переміщення підприємцям достатньо було облаштованих приміщень, складських площ, підведених комунікацій та доступної орендної плати. Зараз бізнес стає більш ретельний у виборі факторів для свого подальшого розвитку. Розглядаються вільні земельні ділянки, де бізнес може почати будівництво виробничих потужностей та складів.

Переміщені та місцеві бізнеси мають схожі проблеми у функціонуванні, йдеться про призупинення діяльності в перші дні війни, порушення логістики, втрата ринків збуту, знищення активів підприємств, проблеми з експортом, зростання цін на сировину, зменшення попиту та платоспроможності населення, мобілізація працівників чи їх виїзд за кордон. Підприємства під час працевлаштування звертають увагу в першу чергу на кваліфікацію працівників. Бізнес проявив і певну соціальну відповідальність: намагалися зберегти робочі місця, проводили активну волонтерську роботу, намагалися працевлаштувати персонал у регіональних філіях.

Опитані представники ОМС вказували певні ризики повоєнного часу, це формування певної групи суспільства із преференціями у користуванні державними послугами, допомогою, перерозподіл коштів у постраждалих регіонах, відтік професійних кадрів та молоді за кордон, їхня адаптація та укорінення там. Перспективними напрямками економічного розвитку є створення індустріальних парків, логістичних хабів, державно-приватне партнерство у великих інфраструктурних проектах (Додаток В).

Підсумовуючи варто наголосити, що очікування ОМС, ВПО та підприємців зводяться до такого:

- подальша децентралізація ОМС, можливість регулювати податковий клімат в громаді;
- прозора державна політика, подолання корупції у програмах підтримки;
- здешевлення приєднання до інженерних мереж для бізнесу;
- співфінансування реалізації великих інфраструктурних проєктів, оновлення інженерних мереж, капітальний ремонт доріг;
- підвищення якості системи професійно-технічної освіти;
- запровадження дієвих інструментів підтримки фермерських господарств, дієвих важелів впливу на агрохолдинги, надання переваг фермерським господарствам при купівлі землі [40]

На 1 січня 2022 р. в Україні було утворено 1469 територіальних громад (409 міських, 435 селищних, 625 сільських). За критерієм безпечності для ведення бізнесу можна виділити такі групи громад:

- 1) переважно безпечні (західні області з мінімальним ризиком вторгнення);
- 2) відносно безпечні (центральні області, що забезпечують логістику воєнної економіки);
- 3) небезпечні (прифронтові області Півночі та Півдня, де є ризик вторгнення) [41].

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій визначило перелік громад, які розташовані в зоні бойових дій, окуповані чи заблоковані. Цей перелік постійно змінюється. Остання редакція документу – 7 червня 2023 року [65].

Український бізнес з перших днів війни опинився в шоковому стані (рис.2.3). За даними Advanter Group (у травні 2022 р. проводилося опитування представників малих та середніх підприємств) упродовж першого місяця війни 75,3% підприємств серед опитаних повністю припинили свою роботу. Прямі втрати малого та середнього бізнесу сягнули 64-85 млрд. дол. США (втрачені ресурси, товари, витрати на релокацію тощо). На початку травня бізнес почав

оговтуватися. Частка зупинених підприємств впала до 49%, а 15% підприємств змогли навіть збільшити обсяги в порівнянні з 23 лютого 2022 р.³

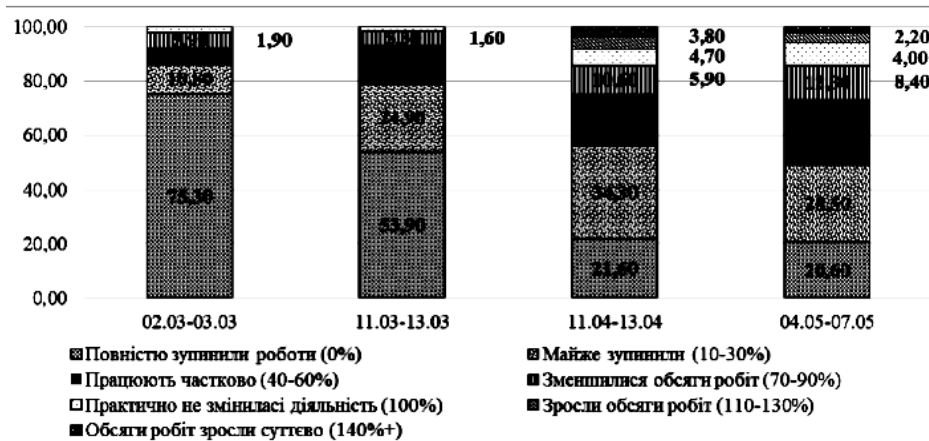

Рис. 2.8. Стан бізнес-структур територіальних громад України, березень-липень 2022 р.

Про відновлення бізнесу свідчать і показники реєстрації нових бізнес-структур упродовж березня-вересня 2022 р. За цей період було зареєстровано близько 150 тис. нових бізнесі (132 тис. фізичних осіб-підприємців та більше 14 тис. компаній). Наразі в економіці країни діє близько 1,9 млн. ФОПів, тоді як в довоєнний час їх було близько 1,6 млн. [33].

З початку війни змінився напрям діяльності багатьох учасників українського бізнесу (табл. 2.10). На кінець серпня 2022 ФОПи реєстрували переважно бізнес, пов'язаний із роздрібною та оптовою торгівлею (30 % всіх нових бізнесі фізичних осіб), у лютому цей показник був пов'язаний із ІТ-сферою. У юридичних осіб в топі були компанії, які працюють у сфері надання соціальної допомоги (наприкінці серпня 2022 р. їх було близько 32,8%), а також ті, які займаються оптовою торгівлею (15,2%) і громадською діяльністю (13,1%).

³ Advanter Group. URL: <https://advanter.ua/>(дата звернення 28.07.2023).

Таблиця 2.10

Рейтинг реєстрацій нових бізнесів за напрямками діяльності

(взято із [33])

Фізичні особи-підприємці			Юридичні особи		
Напрямок діяльності за КВЕД	Загальна кількість	Частка у загальній кількості, %	Напрямок діяльності за КВЕД	Загальна кількість	Частка у загальній кількості, %
Роздрібна торгівля	31470	23,7	Надання соціальної допомоги	4604	32,8
Комп'ютерне програмування	23047	17,4	Оптова торгівля	2138	15,2
Оптова торгівля	8532	6,4	Діяльність громадських організацій	1837	13,1
Інформаційні послуги	7487	5,7	Сільське господарство, мисливство	564	4,0
Транспорт	7295	5,5	Обслуговування будинків і територій	428	3,1
Забезпечення стравами та напоями	7289	5,5	Роздрібна торгівля	418	3,0
Індивідуальні послуги	4179	3,2	Транспорт	380	2,7
Діяльність головних управлінь	3614	2,7	Комп'ютерне програмування	309	2,2
Право та бухгалтерський облік	3096	2,3	Операції з нерухомим майном	284	2,0
Інші	36498	27,5	Інші	3066	21,9

Уряд з середини березня 2022 р. з метою збереження майна та виробничих потужностей бізнесу запровадив програму релокації бізнесу до переважно безпечних громад (такими на момент запровадження Програми були громади Вінницької, Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької та Чернівецької областей). Динаміка релокації у березні-травні 2022 р. зображена на рисунку нижче. За цією програмою на 15 липня 2022 р. було переміщено 678 підприємств, подано 1732 заявки про надання допомоги, 467 підприємств з переміщених відновили свою роботу. Переважна більшість підприємств переміщено до Львівської (24,6%), Закарпатської (16,1%), Чернівецької (11,4%) областей. Деякі бізнеси полишили країну і релокували за кордон. З поміж переміщених бізнесів⁴ 72% залишилися в Україні, 11% було релоковано за

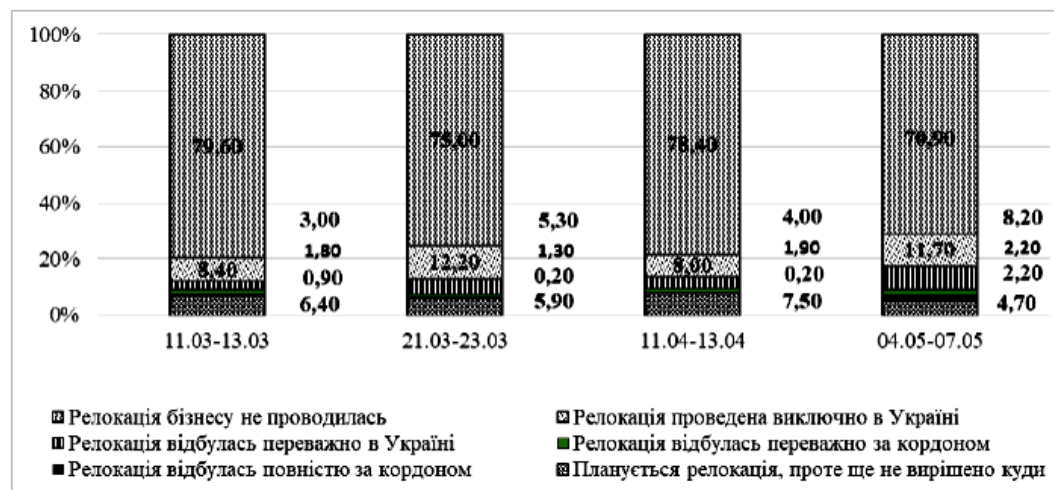
⁴ За результатами опитування представників бізнес-структур, проведеного Gradus Research Company (розмір вибірки – 104 респонденти)

кордон, 17% залишилися в країні частково. Напрями закордонної релокації: 62% - країни ЄС, інші країни Європи – 15%, Азія – 15%, Північна Америка – 8%, колишній СНД – 8%. Найбільше було переміщено до Польщі – 63% [44]. (Табл. 2.11)

Таблиця 2.11

Релокація бізнесу територіальних громад України (березень-травень 2022 р.)

(взято із [69])

Пріоритет в урядовій програмі релокації бізнесу надавався підприємствам оборонного комплексу, й тим, які забезпечують життєдіяльність населення та економіки. Для підприємств великого розміру такі можливості є більш обмеженими. Частина бізнесу у зоні активних бойових дій, назавжди втрачена. У найскладніших умовах в контексті релокації агарні підприємства, діяльність яких пов'язана із конкретною територією та має сезонну специфіку. Швидко не можливо релокувати підприємства енергетичної інфраструктури, видобутку корисних копалин. Більш мобільними є бізнеси у сфері надання послуг і торгівлі товарами. Лідерами є підприємства оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспорту та мотоциклів (38,7% від переміщених), переробної промисловості (33,1%), інформації та телекомунікації (5,9%), професійної, наукової, технічної діяльності (5,3%) [42].

Військові дії привели до значних втрат людського ресурсу. На вересень 2022 р. гуманітарної допомоги потребувало 17,7 млн. українців. За даними міжнародних інституцій російське вторгнення в Україну спричинило й інший досліджуваний показник. Кількість людей, змушених покинути свої постійне місце проживання, за увесь період спостережень уперше перевищила 100 млн. осіб. З першого дня війни близько 14 млн. громадян (33,7% населення країни) покинули свої домівки, близько 6,2 млн. були ВПО, 7,7 млн. стали біженцями та знайшли прилисток в інших країнах. За підрахунками ООН, понад 3 млн. громадян були вивезені з окупованих територій до Росії (добровільно чи примусово) [90]. Ці дані говорять про абсолютне скорочення людського ресурсу територіальних громад. ВПО зазнають величезних матеріальних втрат (житло, майно) та втрат фінансових можливостей (втрата роботи і доходів). Майже 60% ВПО втратили роботу, 35% родин переселенців мають дохід менший за 5 тис. грн. на місяць [27].

У надзвичайно складних умовах залишаються люди, які не покинули своїх домівок. Люди не мають доступу до тепла, електрики, води, тобто до умов існування та виживання. Війна знищує людський потенціал бізнесу. Це стосується і здоров'я (фізичного та психічного), продовження навчання, набуття нових професійних навичок. З початком війни соті тисяч молодих та кваліфікованих фахівців покинули свої робочі місця та вступили до ЗСУ. Через мобілізацію та евакуацію було втрачено багато працівників. Станом на липень 2022 р. діяльність сектору безпеки забезпечували близько мільйона осіб, а до ЗСУ мобілізовано близько 700 тис. осіб. З початку війни пошкоджено 826 та повністю зруйновано 127 медичних закладів, постраждали 2400 закладів освіти, з них 269 зруйновано повністю [9; 43]. (Таблиця 2.12)

Ускладнилася проблема працевлаштування населення, можливості реалізації людського капіталу, кількість вакансій зменшилася, кількість кандидатів зростає (зокрема через внутрішнє переміщення). На початок березня 2022 р. кількість вакансій від довоєнного рівня становила 7%, а у вересні вже

45%. За деякими оцінками майже половина ВПО не працюють, лише 28% з них змогли знайти нову роботу. ВПО мають менше конкурентних переваг на ринку через брак інформації, відсутність особистих зв'язків, витрат часу на пошук житла, вирішення побутових проблем, тому потребують гнучкого графіку роботи або неповну зайнятість. ВПО потребують подекуди термінового вирішення працевлаштування, схильні до заниження рівня оплати праці, готові працювати на посадах, що вимагають нижчого рівня кваліфікації, без офіційного оформлення тощо [11].

Таблиця 2.12

Частка пошкоджених та зруйнованих освітніх закладів (за ступенем освіти) від загальної кількості та загальна сума збитків

Територіальні громади регіонів	Дошкільна	Середня	Професійно-технічна	Передвища і вища	Загалом
Частка пошкоджених та зруйнованих закладів за ступенем освіти. %					
Донецька	36.8	45.2	55.8	92.3	42.6
Харківська	21.9	37.1	47.2	63.5	31.1
Луганська	18.5	34.7	73.7	53.9	28.6
Миколаївська	11.5	22.5	32.3	50.0	17.4
Чернігівська	11.5	16	38.5	56.3	14.8
Київська	7.2	15.7	24.0	4.8	11.1
Херсонська	5.1	13	26.9	5.6	9.1
Запорізька	4.7	11.1	10.8	47.6	8.6
Житомирська	3.6	7.3	29.1	21.1	6.0
м. Київ	3.9	8.1	4.4	0	5.4
Сумська	2.6	6.4	13.8	40.0	5.3
Загальна сума збитків, млн дол. США					
Загальні збитки	709	1746	422	643	3 520

Значна частина ВПО вже вдруге залишають свої домівки. За даними Міжнародної організації з міграції ООН, станом на вересень 2022 р., найбільше ВПО з Донецької (23%), Харківської (21%), Херсонської (11%), Луганської (8%), м. Київ (10%). Найбільше ВПО прийняли територіальні громади Дніпропетровської (13%), м. Київ (10%), Харківської (10%), Київської (8%) та Полтавської (7%) областей [27].

Важливе значення для бізнесу є фінансові ресурси, основним їх джерелом є прибуток. Результати опитування Kyivstar Business Hub (серпень 2022) за

перші півроку війни більш як у третини опитаних витрати зросли на 20-50%, а прибутки зменшилися на таку ж суму. Бізнес зазнав додаткових витрат на логістику, виробничі ресурси, падіння внутрішнього попиту. В територіальних громадах усіх областей спроможність нарощувати обсяги виробництва мають підприємства, які виробляють продукти харчування, одяг, взуття [41].

Показником фінансової спроможності бізнесу є його здатність сплачувати податки, забезпечувати доходи до місцевих та державного бюджетів. Динаміка надходжень до місцевих бюджетів відображена на рисунку 2.5 а. За вісім місяців війни до загального фонду місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) надійшло 245,8 млрд. грн., що на 10,5% або на 23,4 млрд. грн., ніж за аналогічний період 2021. Зростання доходів обумовлено збільшенням надходжень у вигляді податку з доходів фізичних осіб – на 23,8% (на 31,5 млрд. грн.), але відбулося скорочення від надходжень плати за землю – на 21,4% або на 5 млрд. грн. [1].

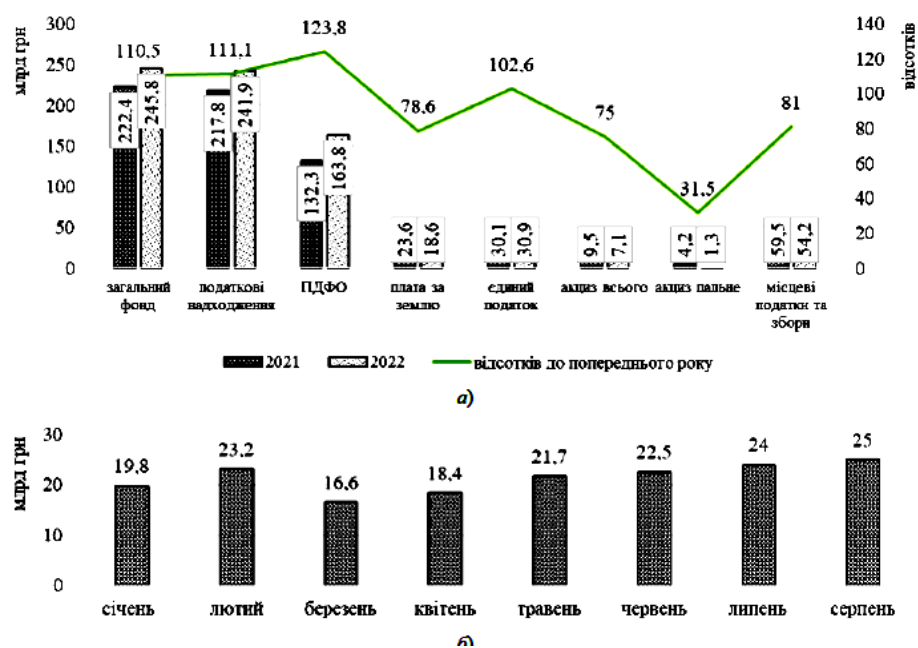

Рис. 2.9. Динаміка надходжень в абсолютному вимірі
 а) місцевих бюджетів, січень-серпень 2021 та 2022 р.;
 б) бюджетів територіальних громад, січень – серпень 2022 р.

Збільшення суми доходів бюджетів громад за 8 місяців 2022 р. порівняно з відповідним періодом 2021 становить 10,6%, помісячна динаміка без трансфертів зображена на рисунку 2.9. За словами фахівців, питома вага від наповнення місцевих бюджетів (без трансфертів) є оподаткування доходів фізосіб, на серпень 2022 це 66,7%. Починаючи з березня зростання цієї статті пов'язано із збільшенням заробітних плат військовослужбовців, у серпні розмір таких надходжень сягнув 10 млрд. грн. на місяць, водночас надходження із заробітної плати значно знизилися. Таким чином, значного впливу діяльності бізнесу на формування бюджетів територіальних громад не спостерігалось.

Отож варто підсумувати з якими ризиками та викликами стикається український бізнес в умовах воєнного часу. Вони проілюстровані за версією Advanter Group (розмір вибірки – 863 респонденти) та ІЕДПК (вибірка: понад 500 підприємств територіальних громад 21 регіону України), на рисунках 2.9, а і б відповідно. За дослідженням Advanter Group, основними проблемами функціонування та розвитку українського бізнесу у воєнних умовах є:

- 1) відсутність необхідної кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку (так вважають власники і топ-менеджери 64 % бізнес-структур, охоплених дослідженням);
- 2) нестача капіталу (51,2 %);
- 3) високий ступінь невизначеності ситуації в Україні (37,7 %).

За результатами дослідження ІЕДПК, основними перешкодами в діяльності українських бізнес-структур через вісім місяців від початку війни є: зростання цін на сировину, матеріали, товари (так вважають власники і топ-менеджери 63 % опитаних); труднощі із логістикою сировини чи готових товарів територією країн (41 %); брак обігових коштів (37,0 %) [29].

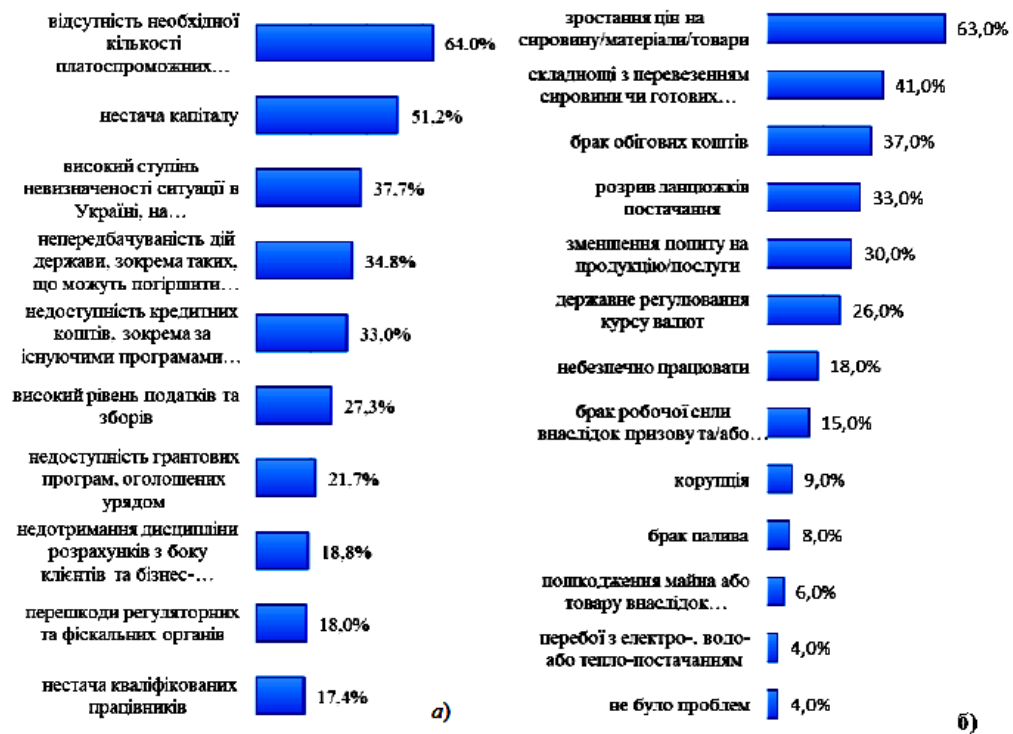

Рис. 2.10. Проблема функціонування українських бізнес-структур в умовах війни

а) за версією Advanter Group

б) за версією ІЕДПК

Отже, ефективна робота бізнесу має велике значення для територіальних громад України в умовах війни. Бізнес має забезпечувати доходи його не тільки його власників, але й надходження до бюджетів територіальних громад різних рівнів. Це вирішить питання фінансової спроможності українських громадян, збереження платоспроможності внутрішнього ринку, спроможність громад у вирішення важливих соціально-економічних питань, зокрема забезпечення роботи об'єктів критичної інфраструктури, спроможність державного бюджету накопичувати ресурси для підтримки ЗСУ, забезпечення соціальних виплат [29].

Щодо Семенівської територіальної громади варто відмітити, що з початку збройної агресії в реєстрі громади зареєстровано 1184 внутрішньо переміщених осіб, серед них 620 жінок. Станом на 2023 рік в громаді проживає 877 ВПО з них 442 жінки, а також 89 дітей віком до 6 років та 166 дітей віком

6-18 років з числа ВПО. Приріст населення за рахунок внутрішньо переміщених осіб, у випадку їх інтеграції у громаду, сприятиме її омолодженню, збільшенню частки жіночого населення, але водночас це створює нові умови й можливості та виклики для розвитку соціальної інфраструктури громади.

Стан зайнятості населення є одним з основних індикаторів економіки, який відображає використання в суспільстві ресурсів праці. Чисельність населення, яке мало статус безробітного у 2022 році, становило 1180 осіб (у 2021 році - 1603 особи). Працевлаштовано за сприяння служби зайнятості 372 особи та самостійно 18 осіб. За видами економічної діяльності найбільша кількість працюючих працевлаштована до сільськогосподарської галузі (277 осіб), оптова та роздрібна торгівля (48 осіб), державне управління й оборона (22 осіб), транспорт та поштова діяльність (17 осіб), переробна промисловість (12 особи). Кількість вакансій поданих роботодавцями 552 одиниці (у 2021 році 829 одиниць). Кількість осіб, що перебували в центрі зайнятості та претендували на 1 вакансію склали 2 особи.

Найбільшу потребу в кадрах становлять робітничі професії (слюсарі, вантажники, електромонтери, прибиральники, касири торговельного залу, швачки). Найбільшим роботодавцем у 2022 році було ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат».

За інформацією Семенівського управління Кременчуцької філії Полтавського обласного центру зайнятості, кількість офіційно зареєстрованих безробітних, яким було надано послуги Семенівським управлінням Кременчуцької філії у 2022 році склала 1908 осіб.

В цілому, можна окреслити загальні тенденції, які склались в громаді на ринку праці:

- У 2022 році кількість офіційно зареєстрованих безробітних в регіоні зменшилась з огляду на об'єктивні та суб'єктивні обставини (в області значна кількість мобілізованих мешканців до лав ЗСУ, частина безробітних не

реєструється у Центрі зайнятості, певна кількість населення (серед яких і незайняті) виїхала закордон в цілях безпеки тощо);

- практично на третину зменшилась кількість осіб, які отримували допомогу по безробіттю;

- водночас мало місце збільшення кількості вакансій на кінець 2022 року.

Вагомою причиною безробіття є низький рівень оплати праці, який пропонується у наявних вакансіях. Переважна більшість роботодавців пропонує заробітну плату на рівні мінімальної або близьку до мінімальної – 6 700-10 000 грн. Подібна ситуація склалась і у Полтавській області загалом. Так, у 2022 році середній розмір зарплати у вакансіях у Полтавській області склав лише 8 764 грн. при середній зарплаті найманих працівників близько 12 тис. грн.

Проблема із рівнем доходів населення в громаді та Україні загалом загострилась впродовж 2022 року – після розгортання широкомасштабної війни. Індекс споживчих цін у січні 2023 року в порівнянні з січнем 2022 року склав 122%, а на продукти харчування 133%. Тобто має місце падіння купівельної спроможності населення та зростання частки населення, яке живе за межею бідності.

Найбільше мешканців Семенівської громади зайнято в бюджетній сфері та сільському господарстві (переважно це особисті селянські господарства) (додаток Ж). [91].

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА СЕМЕНІВСЬКІЙ ГРОМАДІ

3.1. Відновлення інфраструктури територіальних громад

У війні РФ застосовує увесь спектр конвенційного озброєння, що приводить до руйнувань цивільної інфраструктури, у тому числі житла, адмінбудівель, медичної, транспортної, енергетичної інфраструктури, державних та приватних підприємств. Проблема відновлення пошкодженої інфраструктури не нова для світової практики. Одним із кращих прикладів для оцінки результатів оцінки потреб після катастрофи є Посібник з відновлення після катастроф Національного управління економіки і розвитку Філіппін (2020), який Світовий банк наводить як один із кращих. Наголошується на важливості оцінки збитків на міжнародно визнаній методології. Уникнення помилок та корупційних ризиків на цьому етапі є досить важливим. Адже на саме тут визначаються потреби та бюджетні ресурси, потрібні для відновлення, для координації міжнародної допомоги. Важливо, щоб оцінка проходила за методологією Світового банку і не викликала підозр у донорів-партнерів.

Зараз в Україні є кілька онлайн-ресурсів, які збирають інформацію про пошкоджене майно. Це Єдиний портал державних послуг Дія, який з поміж інших послуг дає можливість подати інформацію про пошкодження чи знищення житлової забудови внаслідок військової агресії РФ.

WarCrimes.gov.ua створений Офісом Генерального прокурора разом з міжнародними та українськими партнерами. Мета ресурсу – збір належних доказів вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних російською армією в Україні. Цей матеріал планується використати для українських та міжнародних судів і трибуналів.

«Росія заплатить» (damaged.in.ua). Це проект KSE Institute за підтримки Офісу Президента України, Міністерства економіки, Міністерства з питань

реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерства інфраструктури та Міністерства розвитку громад та територій.

Збитки постійно зростають, у лютому 2023 це були одні суми (додаток Г), а станом на квітень 2023 р., загальна сума задокументованих збитків інфраструктурі України сягає 147,5 млрд. доларів. Такі підрахунки наводять експерти проекту KSE Institute «Росія заплатить». Сума збитків житловому фонду становить 54,4 млрд. доларів. Загальна кількість пошкоджених чи зруйнованих будинків – 158 тис. На другому та третьому місцях залишаються сфери інфраструктури та промисловості й втрат підприємств. Сума збитків інфраструктурі – 36,2 млрд. доларів, активів підприємств зруйновано на 11,4 млрд. доларів. Сфера освіти зазнала вже збитків на 9,1 млрд. доларів. Загальна кількість пошкоджених чи зруйнованих закладів освіти становить 3,2 тис., серед них понад 1,5 тис. заклади загальної середньої освіти, тисяча – дошкільної, 538 – вищої освіти. Сума збитків, завданих енергетичній інфраструктурі становить 8,3 млрд. доларів. Станом на квітень втрати галузі охорони здоров'я становлять 2,7 млрд. доларів. Зруйновано 806 медичних закладів, з них 367 лікарень та 341 амбулаторія [23].

В Україні розробляється нормативно-правова база оцінки збитків. 20 березня 2022 р. Уряд затвердив постановою № 326 Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ. 26 березня 2022 р. Кабмін схвалив постанову №380 про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно [81].

23 лютого 2023 р. ВР України нарешті прийняла закон «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації» № 7198 (далі – Закон №7198). Документ направлений на відновлення та створення нової інфраструктури після закінчення війни, розвитку будівельної галузі, створення робочих місць та забезпечення населення житлом. Закон спрямовано на компенсацію майна, яке

пошкоджене чи знищене з 24 лютого 2022 р. Компенсація можлива у таких формах.

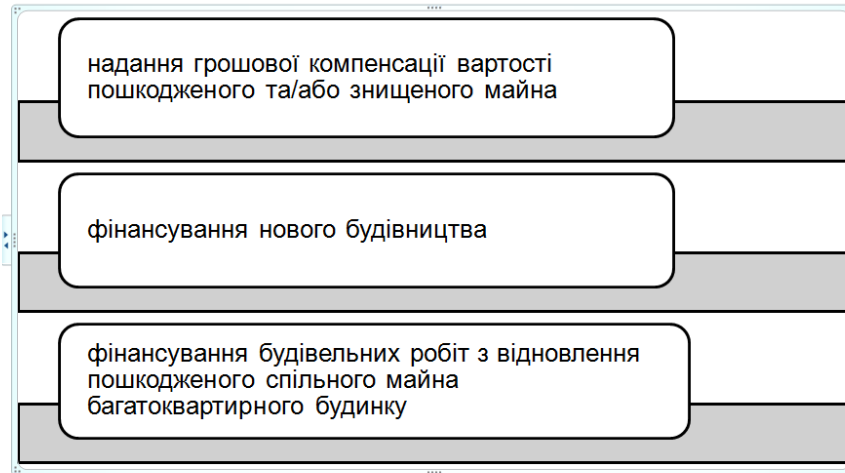

Рис. 3.1. Форми компенсації за пошкоджене чи знищене майно

Відповідно до Закону №7198 отримати компенсацію зможуть фізичні особи, які:

- 1) є власниками пошкодженого чи знищеного нерухомого майна;
- 2) здійснили інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт та які не прийнято в експлуатацію;
- 3) членами житлово-будівельних кооперативів, які викупили квартиру, інше житлове приміщення кооперативу, але не оформили право власності на нього, або є спадкоємцями вказаних осіб.

Компенсацію можуть отримати об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управителі таких будинків, житлово-будівельні кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків щодо відновлення пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку.

Щодо механізмів різних форм компенсації. Якщо нерухоме майно зруйноване частково, і власник має бажання в ньому проживати надалі, він може отримати суму на його відновлення. Якщо житло повністю знищене, а його відновлення є нераціональним, власник отримує суму, яка не перевищує

вартість такого об'єкта. Компенсація у вигляді нерухомого майна відбуватиметься шляхом фінансування будівництва нового об'єкту нерухомого майна з рівноцінною площею (у тому числі житловою), типом (квартира, дачний будинок тощо) та функціональним призначенням. Граничний розмір компенсації не може перевищувати 150 кв. м. за один об'єкт нерухомого майна. Не можна буде відчужувати об'єкт нерухомого майна, отриманий ними у вигляді компенсації, протягом 3 років з дня державної реєстрації прав власності на нього.

Фінансування виконання будівельних робіт з відновлення пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку передбачено для об'єднання співвласників, управителів багатоквартирних будинків чи житлово-будівельних кооперативів, які провели відновлення пошкодженого спільного майна.

Для отримання компенсації особі треба буде звернутися до Комісії з розгляду питань щодо надання компенсації, які будуть створені виконавчими органами влади за місцем знаходження знищених або пошкоджених об'єктів нерухомого майна. Заяву можна буде подати в електронній формі через Єдиний державний вебпортал електронних послуг, а також через мобільний додаток Дія або в паперовій формі через центр надання адміністративних послуг, органи соціального захисту населення, нотаріуса. Якщо у власності перебуває кілька об'єктів нерухомості, які знищено чи пошкоджено, то заява подається щодо кожного об'єкту окремо. Якщо майно перебуває у спільній власності, достатньо заяви одного із співвласників. Заява про надання компенсації може бути подана не пізніше як у 90-денний термін з дня закінчення воєнного стану, де знаходиться пошкоджений чи знищений об'єкт нерухомості. Заява про надання компенсації розглядається Комісією не більше 30 календарних днів з дня подання заяви. Компенсація здійснюється у порядку черговості надходження заяв, пріоритетне право мають багатодітні сім'ї, особи з інвалідністю I та II груп, учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, ветерани війни.

Законодавець не передбачив строків надання компенсації, оскільки наразі це зробити практично неможливо. У Законі однак визначено про необхідність щорічного виділення коштів для здійснення виплат компенсації власникам пошкодженого чи зруйнованого майна. Прийнятий закон є фундаментом для відновлення житла громадян, які втратили його повністю або частково та зобов'язує державу до активних дій щодо компенсації втраченого чи пошкодженого [7].

Для відбудови інфраструктури громади мають можливість залучати міжнародні та державні кошти. Одним із таких варіантів є використання коштів «Програми з відновлення України». Вона була ратифікована Законом України від 14 липня 2021 р. № 1645-ІХ у рамках схвалення парламентом фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком, яка була підписана ще 9 грудня 2020 р. Передбачається залучення 340 млн. євро на фінансування проектів з відновлення соціальної інфраструктури, об'єкти ЖКГ на територіях, що постраждали від військового конфлікту (підконтрольні Україні), а також у тих, що зазнали навантаження у зв'язку із присутністю ВПО. Кредитні кошти будуть спрямовані із державного бюджету у вигляді субвенції місцевим бюджетам.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України згідно із Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів у рамках Програми з відновлення України (Постанова Кабміну від 15.12.2021 №1324) оголошує уже вдруге відбір проектів, які може бути профінансовано цією Програмою. Пропозиції по проектам можуть подаватися ОМС, місцевими органами влади, виконавчими органами ОМС.

Водночас Європейський інвестиційний банк визначив «зони безпеки», згідно з яким проекти не будуть здійснюватися на таких територіях:

- 1) тимчасово окупованих;
- 2) де ведуться активні бойові дії;

- 3) які умовно віднесено до «червоної зони» (менше 50 км до активних бойових дій; менше 20 км до кордону з рф та Білоруссю); «помаранчевої зони» (50-100 км від зони активних бойових дій або 20-70 км від кордону з рф та Білоруссю).

Другий етап конкурсу в цій програмі не визначає суму, але вказував, що проекти слід було подати до 25 червня 2023 р. Проекти відбиралися виключно там, де вся повнота влади належала Україні. Допускалася можливість виготовлення проектної документації за рахунок кредитних коштів для об'єктів, які було пошкоджено чи знищено внаслідок військової агресії рф. Програма передбачала певні умови:

- 1) комунальна власність пошкодженого чи знищеного об'єкта;
- 2) співфінансування на покриття витрат на сплату податків і зборів, у тому числі ПДФ, комісії за конвертації валюти, авторський нагляд з місцевих бюджетів чи інших не заборонених законодавством джерел;
- 3) календарний план реалізації від 1 до 3 років;
- 4) об'єкти, профінансовані за рахунок субвенції, залишаються у комунальній чи спільній власності і використовуються за цільовим призначенням не менш як 20 років з дати завершення проекту;
- 5) забороняється за рахунок субвенції здійснювати купівлю або приватизацію землі, будівель, приміщень;
- 6) повинні бути враховані інтереси ключових заінтересованих осіб в громаді під час розроблення проектної документації;
- 7) ОМС повинні бути спроможні утримувати об'єкт після відбудови таких об'єктів.

Якщо очікувана вартість проекту перевищує 5 млн. євро без ПДВ, закупівля має проводитися за міжнародними стандартами згідно із керівництвом ЄІВ із закупівель (тендерна документація на офіційній мові ЄС, публікація у офіційному віснику ЄС). Напрямами проекту є:

1) будівництво (реконструкція, капітальний ремонт) громадських будівель, зокрема закладів освіти (дошкільної, середньої), закладів охорони здоров'я, ЦНАПів, центрів безпеки громадян, адміністративних будівель ОМС та органів виконавчої влади;

2) будівництво, реконструкція, капітальний ремонт будівель для ВПО, які втратили житло через агресію рф.

Пріоритет надаватиметься проектам для відновлення об'єктів, пошкоджених унаслідок збройної агресії рф, кількість осіб, які матимуть доступ до відновленого об'єкту, актуальна проектна документація, розроблена до чинних ДБН, ДСТУ з урахуванням вимог енергоефективності, інклюзії тощо. Для участі в програмі потрібно до Мінінфраструктури подати такі документи: (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Документи на участь в Програмі відновлення України (укладено за [12])

№	Документ
1.	Анкету проєкту за відповідною формою що додається, для кожного проєкту.
2.	Скановану копію зведеного кошторисного розрахунку (у разі наявності) або очікувану вартість проєкту з розрахунком.
3.	Скановану копію звіту за результатами експертизи проєктів будівництва (у разі наявності).
4.	Скановану копію рішення відповідного органу влади (наказу, розпорядження, рішення) про затвердження проєктної документації (у разі наявності експертизи проєкту будівництва).
5.	Витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно або свідоцтво про право власності, у разі нового будівництва – довідку про право власності на земельну ділянку та лист-підтвердження того, що жодне населення не буде переміщене.
6.	Гарантійний лист щодо забезпечення співфінансування проєктів.
7.	Акт комісійного обстеження об'єкта відповідно до постанови Кабміну від 19.04.2022 р. № 473 «Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд»;
8.	Довідка щодо відсутності простроченої заборгованості з погашення і обслуговування раніше отриманого кредиту (позики) у фінансовій установі (у довільній формі).
9.	Презентаційні матеріали по кожному проєкту за формою, що додається.

Отож громади хочуть і можуть відбудувати інфраструктуру. Де брати ресурси. Можна готувати проєкти до відновлення коштом бюджетної програми

«Державний фонд регіонального розвитку». Під час відновлення має діяти принцип відбудувати краще ніж було. Його запропонував Світовий банк. Пошкоджену інфраструктуру можна відбудувати більш ефективною, якісною та довговічною. Програма «U-LEAD з Європою» розробила посібник «Стала мобільність в громадах: рекомендації щодо відновлення». Він стане в нагоді громадам, які матимуть бажання відновити мобільність, користувачі зможуть оцінити зміни у транспортній інфраструктурі, у складі населення, визначити потреби мешканців.

Якщо в громаді присутні значні пошкодження житлового сектору, зруйновано інженерно-транспортну інфраструктуру, відбулося різке зменшення бізнесу, робочих місць, то потрібно більш комплексно підійти до відновлення території. З урахуванням змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» громада може розробити програму комплексного відновлення своєї території. Це документ, який допоможе не тільки визначити основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення, а й переосмислити функціональне призначення територій та ви кристалізувати різні варіанти розвитку громади.

Без якісного аналізу та планування досить складно буде залучати кошти на відновлення. Це досить складне завдання. І допомогу можуть надати міжнародні організації та фонди, серед яких USAID, ПРООН, U-LEAD, GIZ. До них можна звертатися навіть без конкурсу, сам процес сприятиме підвищення спроможностей спеціалістів громади.

В Україні створено також Фонд ліквідації наслідків збройної агресії. Порядок використання коштів фонду Уряд затвердив 10 лютого 2023 р. У державному бюджеті України на 2023 р. передбачено 35,5 млрд. грн. на ці цілі. Кошти Фонду спрямовуватимуть на будівництво громадських будівель, споруди цивільного захисту, реконструкцію чи ремонт критичної інфраструктури, забезпечення житлом ВПО, для розроблення проектної документації для пошкоджених об'єктів, на закупівлю шкільних автобусів.

Однією з умов отримання коштів є включення проекту до регіонального плану відновлення та розвитку.

Закон України «Про засади державної регіональної політики» передбачено, що до документів, які розробляють для відновлення та розвитку регіонів і територій, постраждалих від війни, належать план відновлення та розвитку регіонів та плани відновлення та розвитку територіальних громад. Затверджений також Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження, внесення змін, складу та змісту програм комплексного відновлення області, території територіальної громади.

Недоліком у діяльності громад є те, що більшість часу витрачається на пошук фінансових ресурсів, забувається про необхідний кадровий потенціал. Заповнення заявки це тільки початок, хто буде займатися управлінням проекту, збирати дані, працювати над сценаріями відновлення громади. Вже зараз гостро стоїть питання пошуку спеціалістів, які забезпечать сталість процесу відновлення. Точно потрібен буде фахівець з англійської мови. Їх можна шукати у закладах освіти, співпрацювати з містами-побратимами. В Україні майже 1,5 тис громад, хто почне раніше та фаховіше діяти, забезпечить сталий процес відновлення [70].

У червні 2023 р. Уряд затвердив Порядок та умови розподілу майже 4,48 млрд. грн. субвенції місцевим бюджетам на відновлення та розвиток інфраструктури, зокрема шкіл, лікарень, житла, об'єктів ЖКГ тощо. Джерелом стали залишки виділених минулого року коштів Європейського інвестиційного банку.

Рис. 3.2. Розподіл державної субвенції на області

Передбачено чіткий механізм розподілу цієї субвенції. Громади мають подати на розгляд ОВА та Київській міській військовій адміністрації перелік проектів. На основі цих пропозицій формуються списки проектів, які передають їх на погодження з міністерством розвитку громад, територій, інфраструктури. В основі вибору проектів – доцільність, ефективність та пріоритетність проектів для забезпечення базових потреб населення. Після погодження з Міністерством затверджується фінальний перелік, який надсилається Європейському інвестиційному банку. Пріоритет надаватиметься постраждалим через війну областям. Управління всіма проектами відновлення та розвитку інфраструктури відбуватиметься за допомогою Системи цифрового управління відбудовою DREAM. Це гарантує прозорість, підзвітність їх реалізації для громадськості і міжнародних партнерів [16].

Важливим документом на шляху відновлення громад стала урядова постанова № 731 від 18 липня 2023 р. Нею затверджено порядки визначення територій відновлення, розроблення, реалізацію та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку територіальних громад.

Прийняття порядків має прискорити відновлення громад і регіонів, що соціальну інфраструктуру, житло, об'єкти громадського призначення. Відповідно до затвердженого Порядку територіальна громада відносить до території відновлення, якщо дотримано хоча б один критерій (Табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Критерії визначення територій відновлення

№	Критерії
1.	На території громади відбувалися бойові дії.
2.	Територія громади чи її частина були окуповані.
3.	На території ТГ є руйнування об'єктів інфраструктури, житлового фонду внаслідок бойових дій та обстрілів.
4.	Територія громади характеризується значним переміщенням населення до інших регіонів чи інших держав та різким погіршенням соціально-економічного розвитку.

Для оцінки і внесення громад до територій відновлення Міністерство утворює комісію, до складу якої входять також народні депутати – члени профільного комітету парламенту. Комісія розглядає пропозиції, підготовлені Міністерством, проводить оцінку відповідності громад визначеним критеріям та приймає рішення до їх віднесення до територій відновлення. Цей перелік затверджує Кабмін у Державній стратегії регіонального розвитку України.

Кабміном затверджено також Порядок розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів, а також планів відновлення та розвитку територіальних громад. Відповідні плани розроблятимуться на період до 31 грудня 2027 р.

Проект плану відновлення та розвитку регіонів розробляє Міністерство з іншими зацікавленими центральними і місцевими органами виконавчої влади і підраховує наявний потенціал, перспективну спеціалізацію територій. Розробка

плану починається протягом 10 днів після затвердження Кабміном переліку громад, які віднесено до території відновлення.

План відновлення та розвитку регіонів включає:

- 1) завдання і заходи з відновлення та розвитку;
- 2) прогнозовано потребу та можливі джерела фінансування;
- 3) індикатори виконання завдань, здійснення заходів з відновлення та розвитку, їх прогнозні значення;
- 4) перелік проектів регіонального (місцевого розвитку), реалізація яких передбачається в рамках виконання плану; регіональні плани відновлення та розвитку.

План відновлення та розвитку регіонів затверджує Уряд. ОМС у двохмісячний строк після оприлюднення міністерством інформації про розробку плану відновлення та розвитку регіонів подають на погодження проект плану відновлення та розвитку територіальної громади.

Моніторинг виконання плану відновлення та розвитку регіонів проводиться щороку Міністерством на підставі офіційної статистики, інформації міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, він може проводитися на підставі екосистеми управління відбудовою DREAM та Геоінформаційної системи здійснення моніторингу та оцінювання розвитку регіонів і територіальних громад (ГІС) [86].

Семенівська територіальна громада сформувала власну мережу закладів освіти, охорони здоров'я, галузі культури та соціального захисту. Соціальна інфраструктура виступає базою формування людського капіталу, а розвиток соціальної інфраструктури є одним з першочергових завдань, яке вирішується в рамках соціально-економічної політики територіальної громади.

Освіта

На території Семенівської громади функціонує розвинена освітня мережа у кількості 27 освітніх закладів, 11 закладів дошкільної освіти, 13

загальноосвітніх закладів, 2 заклади позашкільної освіти та 1 заклад професійної освіти (Табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Освітня мережа Семенівської територіальної громади

Показники	2021	2022	2023
Кількість дошкільних закладів, одиниць	11	11	11
Кількість дітей в дошкільних закладах, та дошкільних підрозділах гімназій та початкових шкіл, осіб	297	276	284
Кількість персоналу дошкільних закладів, осіб	102	102	102
Кількість закладів освіти (опорні заклади, заклади загальної середньої освіти,) одиниць	13	13	13
Кількість учнів у закладах освіти (опорний заклад, загальноосвітні школи, гімназії, початкові школи),осіб	1555	1561	1450
Кількість персоналу в закладах загальної середньої освіти, осіб	398	396	404

Охорона здоров'я

Охорона здоров'я на території Семенівської селищної територіальної громади представлена двома ланками закладів медицини. Медичне обслуговування населення громади здійснює 2 лікувально - профілактичних заклади, а саме:

первинна ланка: КП "Семенівський центр первинної медичної допомоги» Семенівської селищної ради та Оболонської сільської ради в структурі якого 5 амбулаторій загальної практики сімейної медицини, 16 фельдшерських пунктів;

вторинна ланка: КП "Семенівська лікарня» Семенівської селищної ради та Оболонської сільської ради

Одним з пріоритетних напрямів є наближення та покращення якості медичної допомоги сільському населенню шляхом реорганізації та удосконалення надання первинної медичної допомоги через модернізацію та

оптимізацію медичної мережі. Станом на 03.11.2023 року мешканцями Семенівської ТГ укладено 14504 декларації про вибір лікаря первинної медичної допомоги при загальній чисельності громади 17144 чол.

В структурі видатків бюджету Семенівської ТГ у 2022 році видатки на охорону здоров'я склали 9809,8 тис. грн, в т. ч. на заклади первинної ланки спрямовано 32%, на вторинну ланку 68% (Табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Обсяги фінансування закладів охорони здоров'я в Семенівській ТГ, тис. грн

Назва закладу охорони здоров'я	2022 рік (звіт)			2023 рік (план)			Різниця фінансування в порівнянні
	Кошти НСЗУ	Бюджет селищної ради	Всього	Кошти НСЗУ	Бюджет селищної ради	Всього	
КП «Семенівська лікарня»	21016,1	6684,1	27700,2	21159,1	4090,2	25249,3	- 2450,9
КП «Семенівський центр ПМСД»	10765,0	3125,7	13890,7	14385,4	3466,3	17851,7	3961,0
РАЗОМ	31781,1	9809,8	41590,9	35544,5	7556,5	43101,0	1510,1

Адміністративні послуги

З метою створення належних умов для виконання положень Закону України «Про адміністративні послуги», забезпечення доступності та покращення якості надання адміністративних послуг в громаді створено та функціонує Центр надання адміністративних послуг Семенівської селищної ради.

Одна із головних цілей ЦНАП - якісні та доступні адміністративні послуги для усіх громадян. Кількість послуг, які суб'єкти звернення можуть отримати, зросла (всього 250) і включає найбільш затребувані суспільством – видачу паспорта громадянина України, можливість отримання закордонного паспорта, реєстрація місця проживання, реєстрація речових та майнових прав,

реєстрація юридичних осіб, фізичних підприємців та громадських формувань, державна реєстрація актів цивільного стану, послуги у сфері містобудування та архітектури, послуги для ВПО тощо.

Соціальний захист населення

З метою надання якісних та наближених до людей соціальних послуг, ефективної організації діяльності у сфері соціального захисту населення в Семенівській територіальній громаді 23 липня 2020 року рішенням 57 позачергової сесії першого скликання Семенівської селищної ради КУ «Будинок захищеної старості» було перейменовано в **КУ «Центр надання соціальних послуг»** Семенівської селищної ради. Основними завданнями Центру є надання громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, сім'ям, дітям, молоді вразливих категорій та які перебувають у складних життєвих обставинах, комплексу соціальних послуг, яких вони потребують за місцем проживання/перебування, з метою мінімізації або подолання таких обставин; проведення соціально-профілактичної роботи, спрямованої на запобігання потраплянню в складні життєві обставини осіб/сімей, які належать до вразливих груп населення.

Культура

Сфера культури в громадах включає аматорське мистецтво, бібліотечну і музейну справи, охорону культурної спадщини, питання релігії, національностей, початкову мистецьку освіту, організацію дозвілля.

Мережа закладів культури Семенівської громади складає: 26 клубних закладів, 25 бібліотек, краєзнавчий музей та дитяча мистецька школа з контингентом 200 учнів.

Окрасою і гордістю Семенівщини є народні аматорські колективи – вокальні ансамблі «Криниця», «Подільяни», «Журавка», «Резонанс», «Надія» Центрального будинку культури Семенівської селищної ради, вокальний ансамбль «Рідна пісня» та духовий оркестр «Квітограй», Василівський духовий

оркестр Семенівської дитячої мистецької школи, хореографічний колектив «Фурор» Паніванівського клубу – філії та драматичний колектив «Весела сімейка» Очеретуватського клубу – філії, які беруть активну участь в багатьох культурно-мистецьких заходах громади, представляють Семенівщину в заходах обласного рівня. (Табл. 3.5)

Таблиця 3.5

Ключові об'єкти і заклади культурно-спортивного призначення у громаді

Назва	Проектна потужність, осіб	К-сть відвідувань у 2021 році, осіб	К-сть відвідувачів у 2022 році, осіб
Комунальний заклад "Центральний будинок культури Семенівської селищної ради"	3535	11300	4300
Комунальна установа "Семенівська дитяча мистецька школа"	230	129	198
Комунальний заклад "Семенівський краєзнавчий музей"	200	1800	700
Комунальна установа "Семенівська центральна бібліотека"	260	5600	2800
Комунальний заклад позашкільної освіти "Семенівська дитячо-юнацька спортивна школа Семенівської селищної ради"	22	258	178

Заклади культури громади на високому рівні забезпечують відзначення державних, пам'ятних та календарних дат, зокрема значна увага надається організації заходів національно – патріотичного спрямування. КЗ «Центральний будинок культури Семенівської селищної ради» забезпечує проведення більше 30 основних урочистостей, святкових і масових заходів. Серед них, найбільш масовим та популярним серед населення є обласне «Свято веселої мудрості» в с. Веселий Поділ, започатковане в 1990 році з нагоди вшанування славетного земляка – відомого байкаря Леоніда Глібова. Вже стали традиційними фестивалі-огляди «Весняні передзвони» та «Українські мотиви осені»,

«Різдвяна феєрія» за участю кращих аматорських колективів та окремих виконавців.

З введенням воєнного стану, кількість проведених культурно-мистецьких заходів закладами культури значно зменшилася.

Фізична культура та спорт

Громада приділяє значну увагу розвитку фізичної культури та спорту. Спортивно-масова та фізкультурно-оздоровча робота в громаді проводиться відділом освіти, сім'ї, молоді та спорту Семенівської селищної ради спільно з Семенівською дитячо-юнацькою спортивною школою, Федерацією футболу Семенівщини, громадськими організаціями, що здійснюють спортивну діяльність (організація інвалідів при Семенівській селищній раді та ВТСК «Колос», що забезпечує підняття рівня проведення спортивних змагань, популяризацію видів спорту на території громади (Табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Об'єкти спортивної інфраструктури територіальної громади

<i>Споруда</i>	<i>Скільки відвідувачів вміщує</i>	<i>Події чи заходи, що викликають найбільший приплив гостей</i>
Стадіон «Колос» сел.Семенівка, вул. Садова, 1	300	Чемпіонати з футболу, легкоатлетичні змагання
Спортивний майданчик із штучним покриттям сел.Семенівка, вул. Садова, 1	100	Чемпіонати з міні-футболу
Комунальний заклад позашкільної освіти «Семенівська дитячо-юнацька спортивна школа»	150	Турнір з дзюдо, шахи, шахмати, гирьовий спорт, настільний теніс
Футбольні поля: Паніванівка, Василівка, Заїчинці, Устимівка, Богданівка, Крива Руда, Степанівка, Єгорівка, Очеретувате, Біляки, Семенівка на території стадіону «Колос», Семенівка на території НВК №1, НВК №2	100	Спортивні змагання ,Чемпіонати з футболу, легкоатлетичні змагання

Житлово-комунальна інфраструктура

Наявний житловий фонд житлової забудови в селищі Семенівка складає 42 багатоквартирні будинки (на 721 квартир) та 10644 приватних будинки.

Будівництво комунального житла не ведеться. Приватне будівництво індивідуальних будинків характерне для сіл громади та частково для адміністративного центру. Низькі темпи будівництва житла зумовлені негативною демографічною ситуацією та низьким рівнем оплати праці як в громаді, так і в країні загалом.

Комунальне підприємство «Комунальник» надає послуги з водопостачання та водовідведення підприємств, організацій та населення, вивезення побутових відходів, благоустрою сіл та селища.

Загальна протяжність водопроводу – 18,4 км, загальна протяжність каналізаційної мережі - 7,1 км. Водогінне господарство включає в себе:

- свердловин – 10 шт. (7 діючих, 3 законсервованих);
- насосні станції другого підйому – 1 шт.;
- резервуар чистої води – 1 шт.;
- водонапірні вежі – 5 шт.

Послуги з водопостачання та водовідведення надаються 701 абоненту, а саме 673 фізичним особам та 28 юридичним особам.

У населених пунктах громади є вуличні та інші водогони, загальною протяжністю 16 км, 15 водонапірних веж та 5 артезіанських свердловин. Водне господарство частково використовується населенням та не перебуває на балансі інших установ чи підприємств, або не перебуває ні на чиєму балансі і потребує ремонту.

Селище електрифіковане, газифіковане, має частково централізовану систему водопостачання. У 2010 році був розроблений робочий проєкт "Реконструкція мереж водопостачання смт.Семенівка", відповідно до якого проведено заміну ділянок водогонів на вул. Незалежності, Шевченка, пров.

Семенченка. Забезпечення водою селища Семенівка здійснюється від трьох водозаборів, на яких побудовано 3 водозабірні свердловини загальним дебітом до 30 м³ на годину. Вода із свердловин надходить у водонапірну башту об'ємом 150м³. На окремих територіях індивідуальної житлової забудови функціонують локальні системи водопостачання та каналізації. Каналізаційні стоки з каналізаційної мережі направляються на місцеві очисні споруди, на систему відстійників.

В зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, для виконання заходів «Комплексної програми розвитку цивільного захисту, забезпечення пожежної безпеки та запобігання і реагування на надзвичайні ситуації (події) Семенівської селищної територіальної громади на 2021-2025 роки», у 2023 році виділено кошти на загальну суму 1110,00 тис. грн.

На території громади діють п'ять «пунктів незламності». Громада займає активну позицію і взаємодіє з відповідними державними та місцевими інституціями задля ефективного попередження й вирішення проблем безпеки.

На даний час в смт Семенівка є пожежне депо та 2 одиниці аварійно-рятувальної техніки (пожежних автомобілів), яке розташоване на вул. Шевченка в центральній частині селища. Згідно з вимогами ДБН потужності пожедепо відповідають нормативним вимогам.

Генеральним планом селища Семенівка на перспективу 15-20 років, що збігається з терміном реалізації схеми санітарного очищення, передбачено будівництво нового пожежного депо у північній комунальній зоні. Необхідність нового пожежного депо пояснюється плануванням централізованої системи водопостачання в селищі Семенівка, при цьому зовнішні системи побутово-господарського водопроводу планується об'єднати з зовнішнім протипожежним водопроводом згідно вимог ДБН.

На території громади працює Семенівська дільниця Кременчуцької об'єднаної філії АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» та Семенівське відділення

Кременчуцького ЦОС «Полтаваенергозбут». Загальна протяжність мережі вуличного освітлення у населених пунктах громади становить 219,866 км.

Семенівський РГП ПАТ «Кременчукгаз» надає послуги з газопостачання 5213 абонентам. Загальна протяжність газопроводів становить: високого тиску – 87,311 км; середнього тиску – 118,121 км; низького тиску – 111,344 км.

На території громади розміщені: АГРС – 1, Лубенського УМГ «Укртрансгаз»; головні газорегуляторні пункти (ГРП) – 12 шт; шафові розподільчі пункти (ШРП) – 34 шт.; домові регулятори – 1003 шт.; станції катодного захисту – 20 шт. Відсоток газифікації 57% домогосподарств громади.

Транспортна інфраструктура та зв'язок громади

Семенівська територіальна громада територіально наближена до найдовшого Європейського автошляху Е40/М03 (Київ-Харків-Довжанський) та має сполучення з ним автомобільною дорогою державного значення Т-17-16 (Хорол-Семенівка- Кременчук (через Бочки)), протяжністю територією громади 20 км. Територіальна автомобільна дорога у задовільному стані. Громада має розвинену транспортну інфраструктуру для здійснення пасажирських та вантажних перевезень, що необхідна для розвитку економіки.

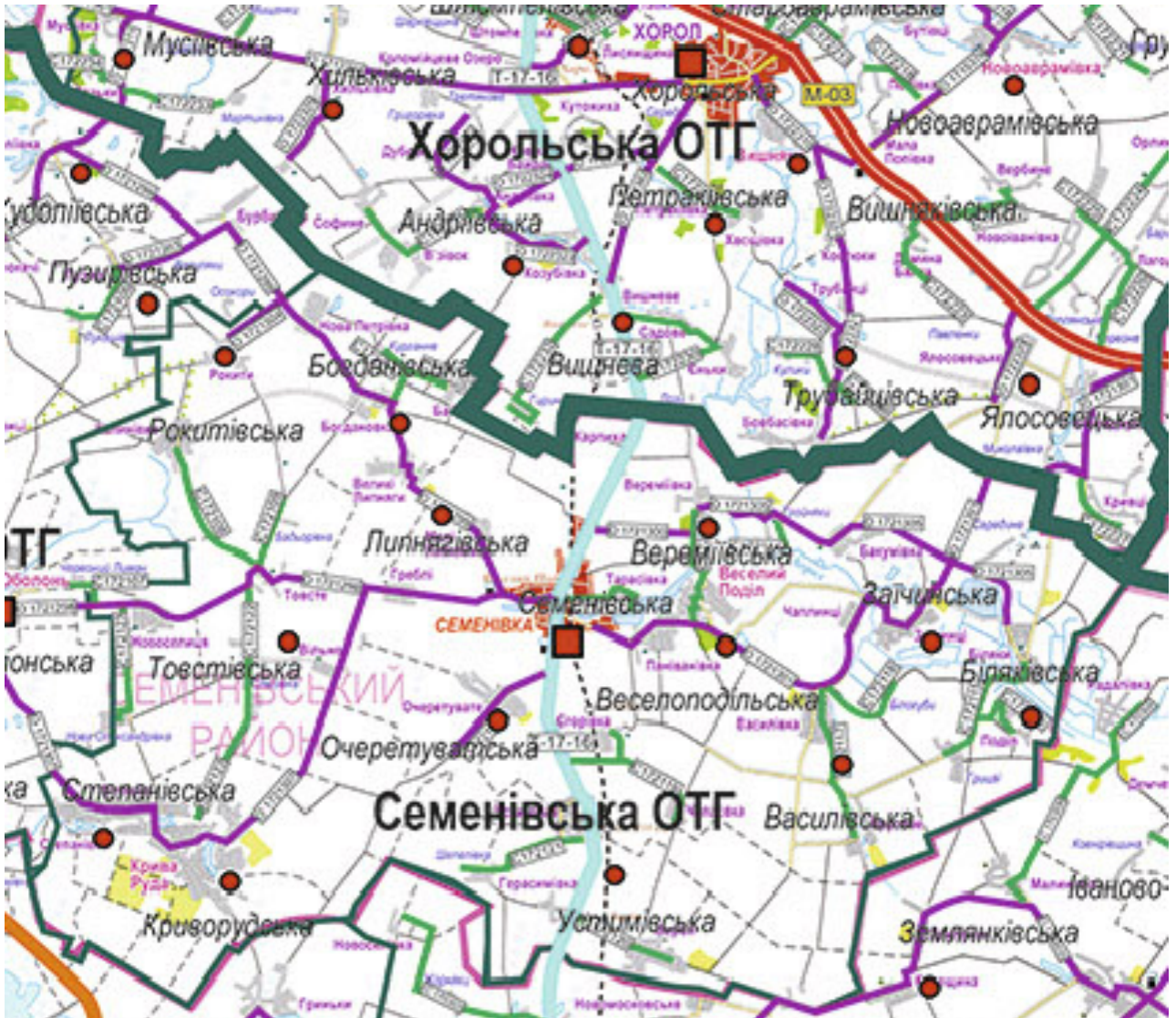

Рис. 3.3. Автомобільні дороги на території Семенівської ТГ

Наявна мережа комунальних доріг у населених пунктах та між ними, більшість з яких цілком чи частково з твердим покриттям. Їх стан від хорошого до незадовільного. Протяжність комунальних доріг становить 319,085 км, протяжність автомобільних доріг місцевого значення становить 172,1 км. Дорожньо-транспортна інфраструктура громади потребує окремої уваги, оскільки значна частина доріг комунальної форми власності перебуває в незадовільному стані та потребує капітального ремонту.

Громада намагається вирішувати проблему незадовільного стану доріг, зокрема виконується «Програма розвитку дорожнього господарства

Семенівської селищної територіальної громади на 2021-2025 роки». У 2021 році на дорожнє господарство громади було використано 420,242 тис. грн. на виконання робіт з капітального ремонту доріг вуличної мережі та 118,574 тис.грн. на поточний ремонт. У 2022 році у зв'язку з війною та обмеженням фінансування видатків спеціального фонду бюджету, роботи з цього напрямку не проводилися. У 2023 році на проведення поточного ремонту покриття вуличної мережі профінансовано робіт на суму 1000.0 тис. грн.

Зовнішні зв'язки селища Семенівка з м. Полтава забезпечуються автомобільною дорогою Т1716, яка є територіальним автомобільним шляхом між Кременчук – Семенівка – Хорол, а також залізниці, станції Веселий Поділ і автовокзалу Семенівка. Пряме залізничне сполучення з м. Полтава відсутнє.

На території громади проходять транспортні маршрути обласного, міжобласного так і місцевого значення. Пасажирські транспортні перевезення здійснюються автотранспортом приватних перевізників. Всі населені пункти забезпечені під'їздами з твердим покриттям. Діюча маршрутна мережа регулярних перевезень складається із 2 щоденних приміських маршрутів (Семенівка-Біляки, Семенівка-Степанівка) та 4 щоденних міжміських маршрутів (Оболонь-Полтава; Семенівка-Полтава через Хорол, Семенівка-Полтава через Біляки, Біляки-Кременчук). Через селище Семенівка проходять транзитні автобуси Кременчук-Київ.

Залізнична транспортна мережа представлена ділянкою залізниці Кременчук – Ромодан та станцією Веселий Поділ відокремленого підрозділу Полтавської дирекції залізничних перевезень регіональної філії Південної залізниці ПАТ «Українські залізниці» (пристанційні мережі 1,7 км). Офіційно станція була відкрита восени 1888 року, під час будівництва колії Кременчук - Ромни. Зараз Веселий Поділ – проміжна станція 4-го класу. Технічна характеристика: низька пряма пасажирська платформа та 6 під'їздних колії, на обслуговуванні станції знаходиться 32 км залізничного полотна.

На станції зупиняються приміські потяги та потяги далекого сполучення. Основні напрямки руху пасажирських поїздів – Кременчуг, Ворохта (Лубни, Київ, Львів, Івано – Франківськ). Пасажиропотік до 20 осіб на добу (у 2021 був 50-80 осіб). Місцеве сполучення представлене двома парами щоденних дизель-поїздів. Залізнична станція здійснює операції прийому та видачі вантажів, що допускаються до зберігання на відкритих майданчиках місць загального користування станцій та на під'їзних коліях (шляхах незагального користування) і місцях незагального користування, а також продаж квитків на всі пасажирські поїзди.

Залізнична транспортна мережа представлена ділянкою залізниці Кременчук – Ромодан та станцією Веселий Поділ відокремленого підрозділу Полтавської дирекції залізничних перевезень регіональної філії Південної залізниці ПАТ «Українські залізниці» (пристанційні мережі 1,7 км). Офіційно станція була відкрита восени 1888 року, під час будівництва колії Кременчук - Ромни.

Зараз Веселий Поділ – проміжна станція 4-го класу. Технічна характеристика: низька пряма пасажирська платформа та 6 під'їзних колій, на обслуговуванні станції знаходиться 32 км залізничного полотна.

На станції зупиняються приміські потяги та потяги далекого сполучення. Основні напрямки руху пасажирських поїздів – Кременчуг, Ворохта (Лубни, Київ, Львів, Івано – Франківськ). Пасажиропотік до 20 осіб на добу (у 2021 був 50-80 осіб). Місцеве сполучення представлене двома парами щоденних дизель-поїздів. Залізнична станція здійснює операції прийому та видачі вантажів, що допускаються до зберігання на відкритих майданчиках місць загального користування станцій та на під'їзних коліях (шляхах незагального користування) і місцях незагального користування, а також продаж квитків на всі пасажирські поїзди.

Поштовий зв'язок в громаді здійснюється Полтавською дирекцією АТ «Укрпошта» є регіональним представництвом Національного оператора

поштового зв'язку в Україні, яка надає послуги поштового зв'язку у Семенівській територіальній громаді. Послуги поштового зв'язку на території громади надають 11 поштових відділень.

Населення громади забезпечене мобільним та стаціонарним телефонним зв'язком. Доступ до мережі Інтернет забезпечують провайдери ПАТ «Укртелеком», ХОУМ-НЕТ», «СУДАФОН», «ЄВРОНЕТ».

На території Семенівської селищної територіальної громади є покриття усіх найбільших операторів мобільного зв'язку України: Vodafone, Київстар та lifecell. Послуги стаціонарного телефонного зв'язку на території громади надає ПАТ «Укртелеком».

Є доступ до мережі інтернет:

- ПАТ «Укртелеком» (сполучення ADSL). Охоплення території – за наявності підключення до телефонної лінії
- Інтертелеком (сполучення CDMA). Охоплення території – 80%
- «ЄВРОНЕТ» 1760 абонентів -19,3%
- «ХОУМ-НЕТ» 2600 абонентів -28,5%
- «СУДАФОН», 15 абонентів 0,2 %

Всього забезпеченість інтернет зв'язком у громаді 48%.

Основними друкованими засобами масової інформації на території Семенівської селищної територіальної громади є щотижневі газети «Голос громади» та «Вісник Семенівщини».

Обласна газета «Інформаційний тижневик «Голос громади»: заснована ТОВ «ТРК «АГРАРНИК» у 2016 році, наклад 2000 примірників. Основні підписники та читачі – працівники с/г підприємств.

Щотижнева громадсько-інформаційна газета «Вісник Семенівщини»: заснована ТОВ «Телерадіокомпанія –інформ» у 2007 році, наклад 2000 примірників.

Оприлюднення інформації та висвітлення діяльності здійснюється на офіційному веб-сайті Семенівської селищної територіальної громади

<https://semenivska-gromada.gov.ua> та в інтернет-спільноті Семенівська селищна рада (офіційна сторінка в Facebook <https://www.facebook.com/semenivka.sr>

Інфраструктура торгівлі та сфери послуг

Мережа закладів торгівлі на території громади є досить розгалуженою. Станом на початок 2023 року у громаді зареєстровано більше 129 юридичних та фізичних-осіб підприємців, що займаються наданням послуг у різних сферах. З них 92 суб'єктів займаються роздрібною торгівлею в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами та промисловими товарами.

Мережа магазинів щорічно росте. Існуючі магазини переобладнуються, реконструюються і збільшують асортимент. Станом на 1 січня 2023 року у селищі Семенівка зареєстровано понад 77 торгівельних закладів різних форм власності, 52 торгівельних закладів розташовані у сільських населених пунктах громади.

Активно у Семенівській громаді відкриваються торгові об'єкти і всеукраїнські торгові мережі серед яких: Аврора, Єва, Українські ковбаси та Маркетопт.

За КВЕД «Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування» зареєстровано 13 ФОП. Більшість закладів громадського харчування розташовані у смт. Семенівка.

Помітною є недостатність об'єктів надання низки послуг у сільській місцевості. Йдеться насамперед про аптеки (усі 7 аптек розташовуються в селищі Семенівка), що практично змушує мешканців сільських населених пунктів громади прямувати до адміністративного центру, щоб отримати ці послуги.

На території громади фізичними особами-підприємцями та юридичними особами надається широкий спектр усіх необхідних послуг з побутового обслуговування населення серед яких:

- пошив та ремонт одягу та взуття;

- ремонт побутової та комп'ютерної техніки
- ремонт ювелірних виробів
- ремонт автомобільного транспорту
- послуги перукарів та салонів краси
- забезпечення фізичного комфорту (бані, сауни)
- ритуальні послуги.

Інфраструктурою підтримки діяльності у сфері промисловості – є банківсько-кредитні установи. Фінансова інфраструктура громади представлена наступними банківськими установами :

- Філія КБ «Приватбанк», сел.Семенівка, вул. Незалежності 56/21
- Філія АТ «Ощадбанк», сел. Семенівка, вул. Незалежності 44а

Туристична інфраструктура

Туристичний потенціал значний, але розвивається повільно. Першочерговою проблемою є відсутність місць для розміщення (готелі, хостели, бази відпочинку). Але завдяки географічному розташуванню громади та природі, можливий розвиток зеленого туризму завдяки природно-заповідному фонду Громади.

Природно-заповідний фонд Семенівської громади має у своєму складі 9 територій місцевого значення та 2 території загальнодержавного значення, що дозволяє розвивати туризм в громаді. (Табл. 3.7)

Таблиця 3.7

Перелік об'єктів природно-заповідного фонду

№п/п	Назва об'єкта	Значення	Рік створення	Площа га
1	«Гракове»	загальнодержавного значення	1983	161
2	Парк Криворудський	загальнодержавного значення	1975; 2016	12,0
3	Дуби черешчаті	місцевого значення	1993	6 шт
4	«Заїчинські схили»	місцевого значення	1995	3,0
5	Парк Богданівський	місцевого значення	1970	10
6	Парк ім. Л. І. Глібова	місцевого значення	1964	18,7
7	«Кононівське»	місцевого значення	1998	35,6
8	«Кривенківський»	місцевого значення	1995	94,2
9	«Лубкове»	місцевого значення	1992	134,18
10	«Острів»	місцевого значення	1995	60
11	«Криворудський»	місцевого значення	1992	260

Також природно-заповідний фонд Семенівської територіальної громади знаходиться в Смарагдовій мережі України. [91].

3.2. Потенційні джерела залучення ресурсів для територіальної громади

В умовах нових викликів, що постали перед Україною, досить важко побудувати фінансово сильне та незалежне місцеве самоврядування. Нові можливості для розвитку ТГ допоможуть відкрити міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з ОМС. Однак у практиці розбудови МС склалися певні проблеми з участю у таких проектах (рис. 3.4). Їх можна здолати шляхом консолідації зусиль місцевої влади, вдалій кадровій політиці, пошуку альтернативних джерел мобілізації фінансових ресурсів.

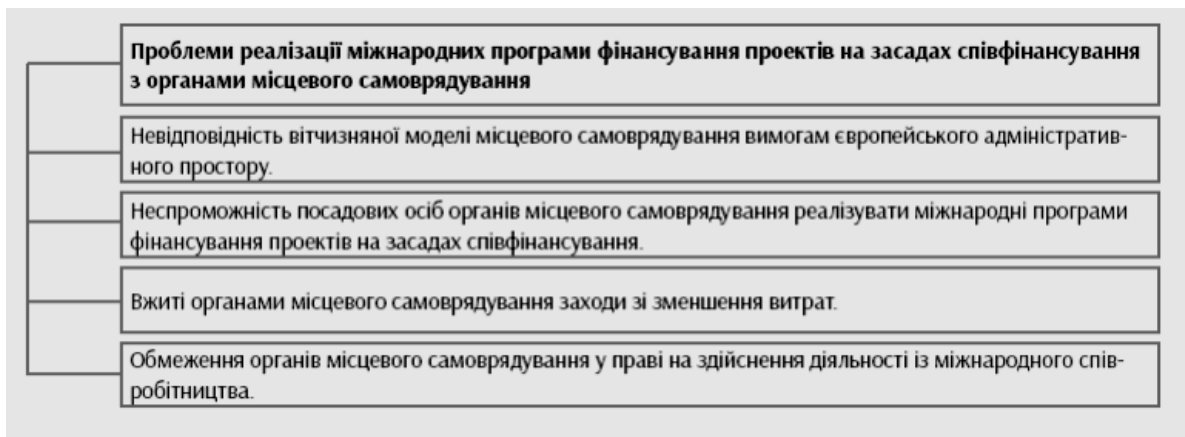

Рис. 3.4. Проблеми реалізації міжнародних програм фінансування проектів

В Україні діє чимало міжнародних фінансових та неурядових організацій, які можуть надати правову, кадрову, організаційну та фінансову підтримку для модернізації ОМС. Частина з них надає кредитування програм місцевого розвитку на засадах поворотності, строковості та платності. Деякі суб'єкти (Агентства США, Канади, Швеції з міжнародного розвитку, Британська рада, Міжнародний фонд «Відродження» та інші) є донорами ресурсів. Ключове у цьому питанні – це співфінансування, що передбачає можливість залучення всіх потенційних джерел фінансування на реалізацію тієї чи іншої програми. Місцева влада не повинна сподіватися лише на повну підтримку з боку міжнародних організацій, потрібно вибрати найоптимальніші шляхи для фінансування. Ситуація наразі ускладнюється незакінченістю адміністративної реформи, процесів децентралізації державної влади.

Мікрофінансування місцевих органів влади здійснює Міністерство закордонних справ Естонії, метою якого є підвищення потенціалу муніципальних органів. Напрямки проектних пропозицій пов'язані зі сферами освіти, охорони здоров'я, миру і стабільності, розвитку демократії, верховенства закону, економічного розвитку, екологічних проектів. Гранти

надаються на умовах співфінасування і можуть становити до 100% від загальної суми витрат в розмірі до 15 тис. євро⁵.

Іншим вдалим прикладом є діяльність Фонду Регіонального Співробітництва Чорного моря. Щороку він проводить конкурс проектів «Транскордонні ініціативи», який спрямований на заохочення державної, приватної та некомерційної політики, в мотивації суспільних об'єднань розвивати програми регіональної співпраці та стабільності. Напрямами проектних пропозицій тут є підготовка міжнародних діалогів серед урядових установ, громадських організацій і політичних інститутів в економічній сфері. Гранти надаються терміном до 1 року в обсязі до 75 тис. доларів⁶.

Польсько-українська фундація співпраці ПАУСІ була створена ще у квітні 2005 р. З того часу її діяльність побудована на передачі польського досвіду адаптації до ринкової економіки та розбудови громадянського суспільства. Напрями діяльності пов'язані з євроатлантичним курсом України, реформуванням ОМС, енергоефективність та енергозбереження, залучення бізнесу до розвитку громад.

Фонд «Монсанта» працює над поліпшенням життя людей і зміцнення громад в усьому світі. Мінімальний розмір гранту у 25 тис. доларів може бути надано для базової освітньої підтримки, спрямованої на покращення освіти в аграрних громадах, за рахунок підтримки шкіл, бібліотек, наукових центрів тощо.

Проект «Місцевий Розвиток, Орієнтований на Громаду» орієнтується на формування самодостатніх місцевих громад шляхом діалогу між її членами, заохочення до соціальної активності. Конкретними цілями проекту є сприяння поширенню питань місцевого самоврядування, підвищення енергоефективності

⁵ Офіційний веб-сайт: <http://vm.ee/en/taxonomy/term/55>.

⁶ Офіційний веб-сайт: <http://www.gmfus.org/grants-fellowships/grantmaking-programs/black-sea-trust>.

на місцевому рівні, створення центрів з мобілізації громад. Він фінансується Європейським союзом, спів фінансується ПРООН (Програма розвитку ООН).

Початок повномасштабної війни активізував міжнародну грантову допомогу Україні. Експерти Програми «U-LEAD з Європою» продовжують підготовку підбірок актуальних грантових можливостей щодо різних сфер діяльності ОМС під час війни. Експерти цієї програми можуть надати допомогу у підготовці та подачі проектної заявки для залучення міжнародних коштів.

З початку 2023 року пройшло та проходить ряд конкурсів та проектів.

Конкурс «Креативна Європа: європейські проекти співпраці». Учасниками можуть бути юридичні особи (або ФОП), які діють у секторі культури та зареєстровані понад 2 роки. Спрямована на співпрацю організацій з різних країн, тому розмір гранту коливається від 200 тис. до 2 млн. євро залежно від кількості залучених організацій з різних країн. Конкурс закінчився в лютому цього року. Програма розрахована на 4 роки.

Грантова програма «Культура. Регіони. ЛОТ 1. Локальна культура». У пріоритетах цього конкурсу підвищення спроможності громад до генерування конкурентоспроможних культурних продуктів, націлених на місцевий розвиток в умовах війни, підтримку локальних культурних продуктів, що стимулюють туристичний потенціал. Термін подання заявок був до 6 березня, а розмір гранту від 300 тис. до 1 млн. грн. на період реалізації до 31 жовтня 2023. Учасником міг бути орган місцевого самоврядування, юридична особа, ФОП, зареєстровані на території України, крім обласних центрів та м. Києва не менш як за 1 рік до оголошення конкурсу та має відповідний досвід у сфері культури [88].

Грантова програма «Культура. Регіони. ЛОТ 2. Культура корінних народів та унікальні етнічні культури Приазов'я і Причорномор'я». У пріоритетах конкурсу комплексне ретроспективне осмислення культури Криму засобами мистецтва і формування візії майбутнього культурного ландшафту Криму з наголосом на нерозривність культурних зв'язків Криму та материкової

України; розвиток та репрезентація культурного розмаїття Криму, зокрема нематеріальної спадщини корінних народів Криму (кримських татар, кримчаків, караїмів), унікальних етнічних культур Приазов'я та Причорномор'я надазовських греків, турків-месхетинців, урумів, румеїв) тощо. Розмір гранту від 700 тис. до 3 млн. грн. Термін подання заявок був до 6 березня. Учасниками могли бути юридичні особи чи ФОП, зареєстровані за 2 роки до початку конкурсного відбору. Термін реалізації програми до 31 жовтня поточного року.

Конкурс заявок для бібліотек «Працюємо на перемогу». Серед пріоритетів цього заходу фінансування проєктів з відновлення роботи та збереження українських бібліотек, які постраждали в результаті бойових дій чи дій окупаційних військ і адміністрацій (у тому числі ремонту, придбання, обладнання, поповнення книжкових фондів); употужнення ресурсної бази бібліотек, які надають послуги ВПО, ветеранам бойових та іншим, підтримка бібліотекарів, які опинилися у складних умовах. Розмір гранту становив 50 тис. грн. Заявки можна було подавати до 15 лютого [88].

Конкурс Фінського Фонду Місцевого Співробітництва. У пріоритетах конкурсу освіта та навчання, підвищення добробуту вчителів, безпека навколишнього середовища, сприяння енергозбереженню та енергоефективності, залучення місцевих жителів до картографування та документації деградації навколишнього середовища та екологічних ризиків, спричинених війною, визначення потреб у відновленні довкілля. Посольство хотіло бачити пропозиції щодо залучення волонтерів та груп самопомоги для реалізації запропонованих проєктів та посилення стійкості громад. Учасником могла стати організація із досвідом реалізації проєктів із бюджетом 100 тис. євро та більше. Заявки могли подавати в окремих випадках наукові та дослідницькі інститути, ЗМІ, заклади культури. Партнерами могли бути ОМС. Загальний бюджет фонду становив 500 тис. євро, які планували розділити між 3-4 проєктами. Термін подання був до 28 лютого, а реалізація на два роки.

Проект «Підтримка реформи охорони здоров'я». У пріоритетах конкурсу зміцнення системи охорони здоров'я шляхом забезпечення наявності медичних виробів і обладнання для відновлення і підтримки надання базових послуг. Кошти гранту не можна використовувати на проведення будівельних робіт. Термін подачі заявок – до 30 вересня 2023 р. Можуть брати участь заклади первинної медичної допомоги (ПМД) або інші ЗОЗ, які надають такі послуги, мають офіційний контракт із Національною службою здоров'я України та обслуговують усі вікові групи та категорії населення. Цільові області проекту: Київська, Чернігівська, Житомирська.

Конкурс «Зміцнення спроможності ОГС брати лідерство у процесах відновлення та розвитку деокупованих територій». У пріоритетах конкурсу: швидка підтримка громад в процесах відновлення адміністративних, соціальних послуг, посилення безпеки на звільнених територіях, розгортання систем формальної та неформальної освіти, створення сприятливих умов для ведення бізнесу, моніторинг ситуації на деокупованих територіях, організація співпраці між органами місцевої влади, бізнесом та громадськими організаціями для швидкого відновлення території. Учасниками могли бути організації громадянського суспільства, партнерами – ОМС. Суми гранту не було встановлено, заявки приймалися до 28 лютого.

Вже згадували про *грантову програму Проекту USAID «ГОВЕРЛА».* У пріоритетах – підтримка вдосконалення законодавчого поля й запровадження нового законодавства для удосконалення МС відповідно до європейських стандартів; захист інтересів ОМС в бюджетному процесі; використання інструментів залучення громадськості для розвитку місцевої демократії. У проекті можуть брати участь будь-які заявники. Цільова територія: Львівська, Полтавська, Волинська, Житомирська, Одеська, Закарпатська та Рівненська області. Заявки можна подати до 30 вересня 2023 року [88].

Програма цифрової трансформації громад «Громада 4.0». Мета – допомога, лідерам цифрової трансформації сформуванню концепції і запуску

діджитал-проекти, засновані на актуальних потребах мешканців своїх громад. У проекті можуть брати участь громади з населенням до 50 тис. жителів. Команди можуть складатися з представників ОМС, активістів, аналітиків та зацікавлених громадян. Громада отримає: експертизу для побудови і розвитку проектів, менторську підтримку наставників, спільноту активістів та ініціаторів цифрових змін, комунікаційну підтримку команд у провідних ЗМІ, публічну презентацію проектів на відкритому заході [88].

Із останніх варто назвати проголошений 13 липня 2023 р. Міжнародним фондом «Відродження» конкурсу для громадських організацій, громадських спілок, органів самоорганізації населення (ОСН) та благодійних організацій «Сприяння участі жителів громад у процесах відбудови України». Мета конкурсу – сприяння активній участі жителів громад у процесах відбудови України на місцевому рівні, забезпечення їх залученості до формування та прийняття рішень щодо відновлення. Пріоритетними видами діяльності проголошено:

- 1) методологічна та практична підтримка громад у розробці планів відновлення із урахуванням принципу відбудови на краще;
- 2) напрацювання та впровадження механізмів практичного залучення, співвідповідальності жителів громад до процесів відбудови;
- 3) допомога громадам у підготовці проектів для подальшого їх подання в електронну систему відновлення;
- 4) допомога громадам у забезпеченні прозорості та підзвітності процесу відбудови на місцях.

Обов'язковою умовою участі є здійснення проектної діяльності у співпраці з ОМС. Проекти можуть реалізовувати виключно у Житомирській, Київській (крім Києва), Миколаївській, Сумській, Харківській, Херсонській та Чернігівській областях. Проектна діяльність може проводитися лише в одній громаді. Орієнтовний термін початку проекту – 1 листопада 2023 р.

Передбачається підтримати 8-10 проектних пропозицій. Загальний бюджет 10 970 580 гривень. Оптимальний розмір гранту 1 млн. – 1млн. 200 тис. грн. [85].

Отож, гранти це цільова фінансова допомога, яка надається яка безоплатній і безповоротній основі для ведення певної діяльності чи заходів. Для місцевої влади така підтримка може стати додатковим джерелом реалізації економічних та соціальних програм. Отриманню гранту передують цілий комплекс організаційних, технічних, адміністративних робіт. Багато часу забирає написання апікаційної заявки. Навіть якщо результат участі на етапі прийому заявок буде негативним, це дасть ОМС набути корисний досвід, познайомитися з «донорами», запровадити інші форми співпраці.

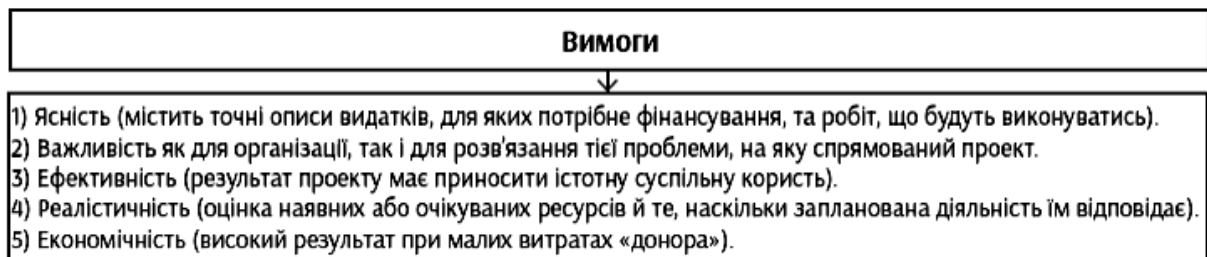

Рис. 3.5. Вимоги до проекту для привернення уваги грантодавців

Щоб привернути увагу грантодавців, у проекту має бути чітко визначена мета, яка реалізується через конкретні завдання, достатній рівень складності, тривалість функціонування, необхідний обсяг фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів (рис. 3.5). Для одержання допомоги, ОМС необхідно обрати необхідний вид фінансової допомоги, або донора, який буде оптимальним для співпраці. Ними можуть бути урядові організації, суспільні та приватні фонди. Перші фінансують грантові програми закордонних органів влади, суспільні фонди надають підтримку територіальним громадам з «доброю репутацією» та позитивним досвідом функціонування. У більшості випадків заявка має відображати суть, тривалість та вартість проекту, відповідати вимогам грантодавця. Потрібно чітко та лаконічно сформулювати назву проекту, яка

повинна відповідати його меті і забезпечувати реалізацію поставлених завдань. На це в першу чергу звертають увагу посадові особи міжнародних організацій.

Наступним перспективним джерелом для наповнення місцевих бюджетів є участь ОМС в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими ОМС, територіальною громадою). Йдеться про використання коштів державного фонду регіонального розвитку. Для проведення їх оцінки та попереднього конкурсного відбору ОДА створюють регіональні комісії. До їх складу включаються представники органу, який її утворив, ОМС, територіальних органів центральних органів влади, представники громадських об'єднань, наукових установ. Також до роботи регіональної комісії можуть залучатися незалежні експерти. Оголошення про проведення відбору розміщується регіональною комісією на офіційному веб-сайті ОДА не пізніше ніж за 30 днів до початку проведення відбору. У ньому беруть участь інвестиційні програми і проекти, підготовлені місцевими органами виконавчої влади та ОМС. Вони повинні відповідати визначеним у законодавстві вимогам та певним умовам (рис. 3.6).

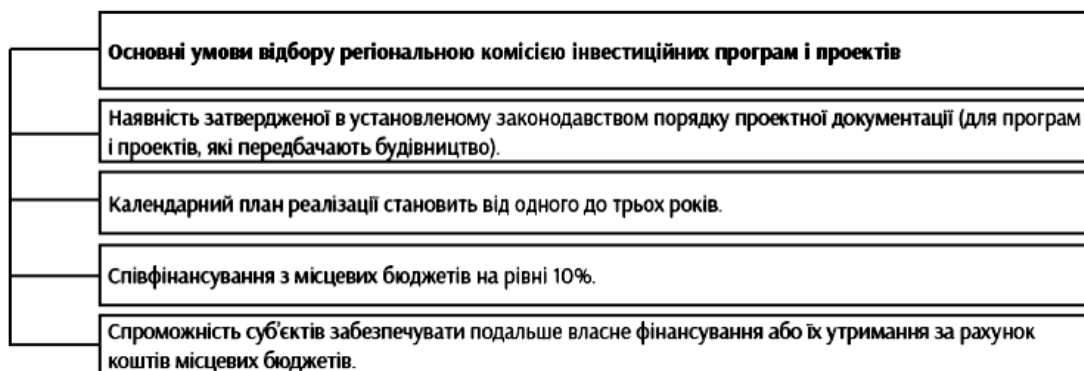

Рис. 3.6. Основні умови відбору регіональною комісією інвестиційних програм і проектів

Узагальнений перелік інвестиційних програм і проектів, що можуть реалізовуватися на відповідній території, здійснюється ОДА. Узагальнені переліки інвестиційних програм ОДА подають до 1 травня року, що передуює

плановому, Міністерству регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ, яке утворює комісію. Комісія оцінює проекти на предмет вимогам чинному законодавству і подає Кабміну до 1 серпня року, що передує плановому пропозиції щодо розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку.

Сучасні експерти вказують, що в різні роки виникали різні інструменти підтримки громад, однак досить вдалим стало фінансування бюджетної програми Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Таким чином, щоб отримати кошти з ДФРР, місцеві органи влади мають подавати якісні проекти, які обираються на конкурсній основі у 2 етапи. Першим етапом є регіональні комісії, а другим комісія Мінрегіону, у якій не менше 50% складають представники Бюджетного комітету парламенту. Практика показала, що в ДФРР також були проблеми, наприклад, розпорошеність коштів, фінансування проектів, які не обов'язково сприяли розвитку регіону та створенню робочих місць. Тому у 2020-2021 уряд почав змінювати концепцію фінансування за рахунок ДФРР, більш чітко визначати пріоритети проектів. У квітні 2021 р. було ухвалено нові підходи до оцінки та вибору проектів для фінансування. Важливим напрямком мало стати фінансування інфраструктури для індустриальних парків, на що планували виділити 400 млн. грн. Проте парламент так і не ухвалила цей законопроект і у вересні 2022 р. його зняли з розгляду.

Плани так і не втілилися у життя через повномасштабну війну. Уряд значно скоротив більшість капітальних видатків, у тому числі з ДФРР. Зараз депутати згадали про ДФРР. Ухвалено за основу законопроект про використання коштів ДФРР. Наразі законопроект готовий до другого читання. Законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» щодо використання коштів державного фонду регіонального розвитку» пропонує змінити у 2023 р. порядок використання цих коштів, а саме:

- 1) 50% усіх коштів розподілити між усіма областями;

- 2) решту 50% додатково дати 11 областям, які є біля районів воєнних дій чи були окуповані;
- 3) міста з населенням понад 225 тис. мають брати участь у фінансуванні на 50% вартості проекту (для решти громад – 10% вартості як і раніше);
- 4) на другому етапі голосування за проекти замінити комісію Мінрегіону на голосування в Дії (за місцем реєстрації). Результати голосування затверджуються урядом;
- 5) у 2 читанні додали положення про те, що уряд має переглянути багаторічні проекти, розпочаті до війни та до фінансувати кращі проекти у бюджеті 2024 р.

Деякі практики вказують на ризики ухвалення цього проекту, адже з його ухваленням ДФРР зникне як інструмент державної політики підтримки інвестиційних проектів на місцях. Є багато спірних питань. Сумнівною видається спроможність великих міст співфінансувати проекти на 50%. Розподіл фінансування між областями також не досить обґрунтований. Головна проблема законопроекту – це процедура вибору проектів, які підтримуватимуться з ДФРР. Раніше це рішення ухвалювала спеціальна комісія із представників уряду та Бюджетного комітету ВР України, то тепер за нього голосуватимуть громадяни. Народні обранці переплутали очевидно ДФРР як інструмент державної політики регіонального розвитку і громадський бюджет (бюджет участі) як інструмент демократії.

Останні роки досить дієвими були бюджети участі, в межах яких громадяни подавали проекти на фінансування за рахунок місцевих бюджетів. Вибирали кращі мешканці відповідної громади. У 2020 р. планували запровадити Всеукраїнський бюджет участі, але цього не сталося через пандемію коронавірусу. За допомогою цього інструменту розподілялася б частина коштів, він не замінив би ДФРР як процедуру інвестиційного фінансування.

Таким чином, ухвалення законопроекту № 9165 може перетворити ДФРР в інструмент електронної демократії, а не регіональної політики. Наразі актуальним є регіональний розвиток та визначення його пріоритетів державою з урахуванням побажань місцевої влади. Пріоритети потрібно визначати прозоро і обов'язково обґрунтовувати. Голосування передбачено за допомогою Дії, що порушує принципи інклюзивності та обмежує права людей. Дія є лише у 17 млн. громадян, а на 1 лютого 2022 р. було 41 млн. людей в Україні. У Дії цілком ймовірно немає найбільш вразливих верств населення (з низькими доходами, старшого віку, які проживають у сільській місцевості). Тобто люди, яким дійсно важливе це голосування, позбавлені права участі в ньому [5].

Ще одним потенційним джерелом залучення ресурсу для місцевої громади є співфінансування територіальними громадами спільних проєктів. Воно відбувається на договірних засадах для вирішення питань соціально-економічного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню. Ініціаторами такого співробітництва можуть бути сільський, селищний, міський голова, депутати місцевих рад, члени територіальної громади. Ініціатор співробітництва забезпечує підготовку пропозиції щодо ініціювання співробітництва, яка подається на розгляд місцевої ради.

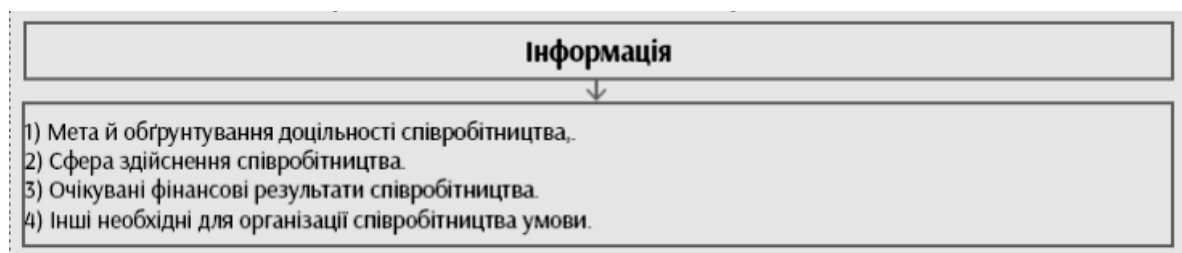

Рис. 3.7. Інформація пропозиції щодо ініціювання співробітництва

Прийняте місцевою радою рішення про надання згоди на співробітництво є підставою для місцевого голови для початку переговорів між потенційними суб'єктами співробітництва про його організацію та створення комісії з підготовки проєкту договору про співробітництво. На переговорах вивчається та оцінюється відповідність цього інтересам громади. Після цього вона

подається на розгляд відповідної ради для прийняття рішення про надання згоди на організацію співробітництва чи відмову та делегування представників до комісії.

Місцеві голови забезпечують протягом 15 днів проведення громадського обговорення підготовленого комісією проекту договору про співробітництво, за результатами якого вони вносять питання про схвалення його проекту на розгляд відповідних рад. Протягом 30 днів з дати громадського обговорення місцева рада має ухвалити проект договору про співробітництво. Він укладається у письмовій формі місцевими головами після ухвалення його проекту місцевими радами.

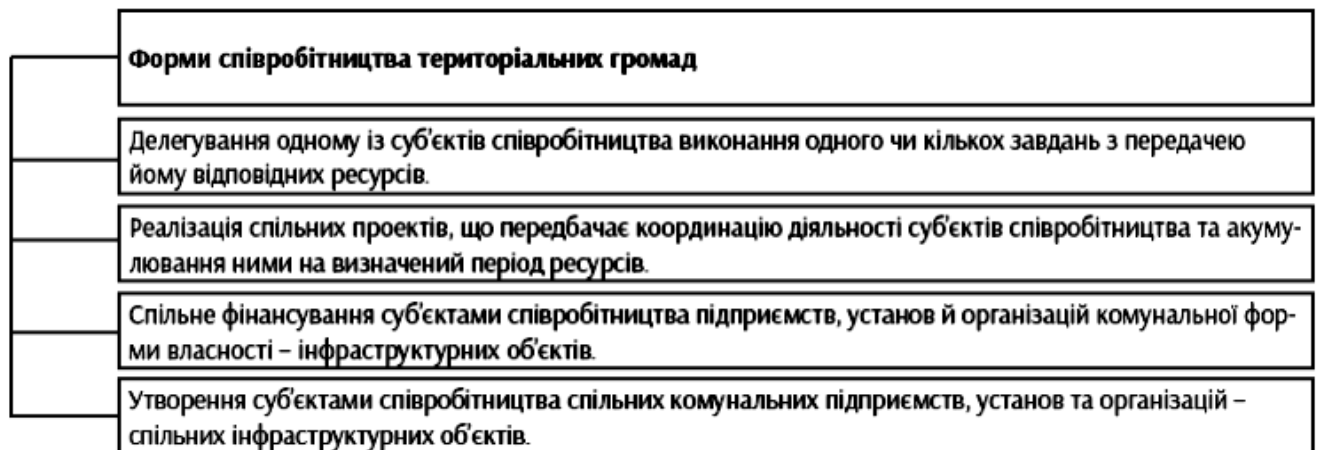

Рис. 3.8. Форми співробітництва територіальних громад

Співробітництво може здійснюватися шляхом спільного утримання комунальних підприємств. З іншого боку, суб'єкти співробітництва можуть утворювати спільні комунальні підприємства та спільно їх утримувати. Важливо забезпечити належне та стобальне фінансування співробітництва, яке здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів, самооподаткування, фінансової допомоги, кредитних ресурсів (рис. 3.7). Роль держави у стимулюванні співробітництва може зводитися до надання субвенцій місцевим бюджетам і пріоритетних сферах державної політики і передачі об'єктів державної власності у комунальну власність суб'єктів співробітництва.

Способом вирішення окремих проблем соціально-економічного розвитку громад є застосування державно-приватного партнерства. Сутність його полягає у співробітництві між державою, АРК, територіальними громадами в особі відповідних державних органів влади і ОМС (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних і комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на підставі договору в передбаченому законом «Про державно-приватне партнерство» порядку. Його основні ознаки зображено на рисунку нижче (рис. 3.9). Ця форма взаємодії бізнесу і влади може застосовуватися у таких сферах. Як розвідка, пошук та видобування родовищ корисних копалин, виробництво та транспортування тепла, розподіл та постачання природного газу, будівництво та експлуатація доріг, мостів, тунелів, метрополітенів, портів, машинобудування, очищення та розподіл води, туризм, охорона здоров'я, культура, спорт, зрошувальні та осушувальні системи, виробництво та постачання електроенергії, управління нерухомістю. Специфіка застосування тієї чи іншої сфери та її вибір ОМС залежить від специфіки регіону.

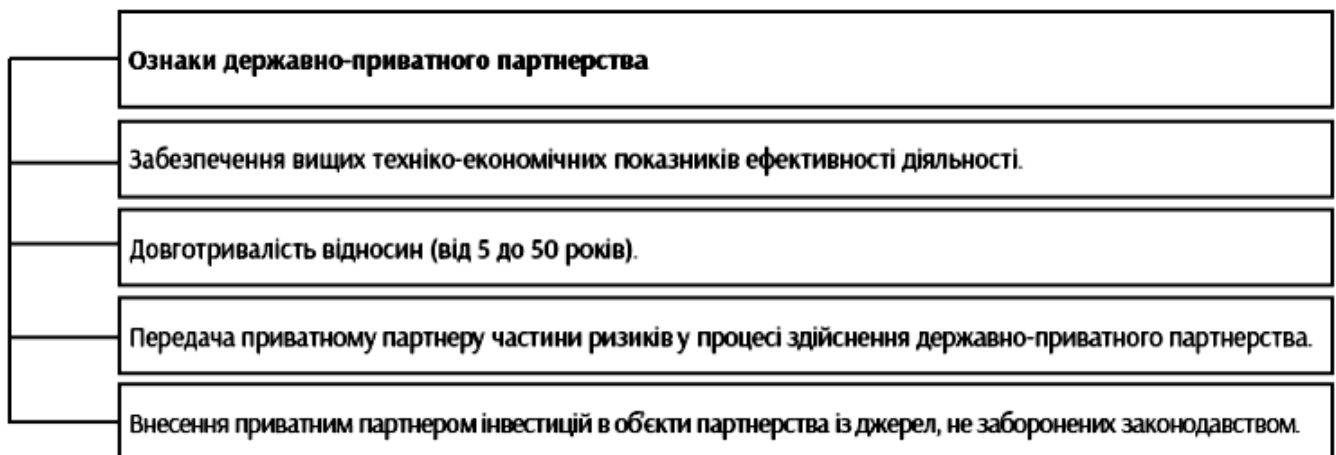

Рис. 3.9. Ознаки державно-приватного партнерства

У рамках державно-приватного партнерства можуть бути укладені договори про концесію, спільну діяльність тощо. Об'єктами такої взаємодії можуть бути відтворювані об'єкти, наприклад ділянки надр, створювані чи

придбані об'єкти. Приватний партнер не набуває права власності на такі об'єкти. Вони підлягають поверненню державному партнеру після припинення дії договору.

Пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства щодо об'єктів комунальної власності готуються відповідними ОМС або особами, які можуть бути приватними партнерами і подаються на розгляд місцевих рад. Важливо провести аналіз ефективності такої співпраці, обґрунтування соціально-економічних та екологічних наслідків, порівняння показників реалізації проекту (рентабельність, витрати, якість послуг тощо). Рішення про здійснення державно-приватного партнерства щодо об'єктів комунальної власності приймається місцевими радами. Воно приймається протягом 2 календарних місяців з дня подання його пропозицій. Орган, що прийняв рішення, має повідомити осіб, що подали на розгляд таку пропозицію про результат розгляду протягом 15 днів з дня його прийняття.

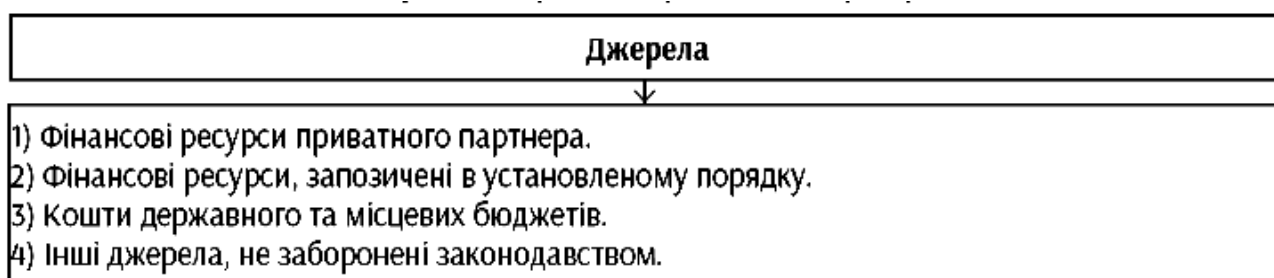

Рис. 3.10. Джерела фінансування державно-приватного партнерства

Визначення приватного партнера відбувається на конкурсних засадах. Під час прийняття рішення про проведення конкурсу з визначення приватного партнера визначаються строк ДПП, форма його реалізації, державний партнер, об'єкти ДПП, обсяг і форми фінансової участі державного партнера, граничний строк подання заявок, критерії визначення переможця. Оголошення про проведення конкурсу з визначення приватного партнера публікується в офіційному ЗМІ відповідного ОМС та розміщується на вебсайті. Орган, що проводив конкурс, зобов'язаний у 10-денний термін з дня визначення

переможця оприлюднити інформацію та вмотивовані роз'яснення щодо підстав визначення переможця та відхилення інших пропозицій. На додатку В зображено загальну схему послідовності реалізації державно-приватного партнерства.

Укладення договору здійснюється органом, який прийняв відповідне рішення з переможцем конкурсу. Державний партнер зобов'язаний повідомити про відповідний центральний орган виконавчої влади. Аналіз ефективності ДПП застосовується методика оцінки ризиків. Такими можуть бути політичні, фінансові, екологічні, пов'язані з впливом зовнішніх обставин. Партнери можуть здійснювати такі заходи щодо ліквідації наслідків ризиків: надання державної підтримки; використання додаткових коштів; припинення виконання партнерами певної частини договору; перегляд умов договору; розірвання договору одним із партнерів; зміна тарифної політики, страхування від невиконання партнером умов договору.

Наразі варто констатувати, що практика впровадження ДПП в Україні перебуває на початковій стадії, хоча воно має ряд переваг і для ОМС і для бізнесу (Табл. 3.8.). За кордоном це один із найдієвіших інструментів реалізації політики економічного розвитку та вирішення проблем територій. У Великобританії так реалізовано більше тисячі проектів (заклади освіти, охорона здоров'я).

Таблиця 3.8

Переваги ДПП для ОМС та приватного бізнесу

Переваги для органів місцевого самоврядування	Переваги для приватного бізнесу
<ul style="list-style-type: none"> - Скорочення витрат на надання послуг; - активізація інвестиційної діяльності; - ефективне управління майном; - економія бюджетних коштів; - використання досвіду приватного бізнесу; - оптимізація розподілу ризиків; - підвищення ефективності інфраструктури; - розвиток форм проектного фінансування; - рівний діалог між владою і бізнесом; - збереження та створення робочих місць 	<ul style="list-style-type: none"> - Залучення бюджетних коштів до проекту; - доступ до раніше закритих сфер економіки (ЖКГ, інфраструктура тощо); - розширення можливостей отримання пільгових кредитів під державні гарантії від фінансових установ на довгий період; - підвищення статусу проекту через участь державного партнера; - позитивний імідж в суспільстві; - оптимізація розподілу ризиків проекту.

Які перспективи використання ДПП у воєнний та повоєнний час в Україні? Міністерство економіки розробило план відновлення України вартістю 750 млрд. доларів бюджетних коштів. Впровадження плану стартувало із підписання меморандуму про взаєморозуміння з Міжнародною фінансовою корпорацією. Передбачається, що вона надасть допомогу у відновленні транспортної, логістичної, соціальної, енергетичної інфраструктури. Одним із розділів цього документу – залучення приватних інвесторів до відбудови України в рамках державно-приватного партнерства та концесій [13]. На старті відбувся відбір проєктів, серед яких:

- 1) truck tolling (система автоматичного збору платежів з вантажівок за користування дорогами);
- 2) тунелі як альтернативи мостам, які виконуватимуть ще й функцію бомбосховищ;
- 3) доступне житло для постраждалих громадян, в тому числі ВПО;
- 4) клініки (будівництво нових та реконструкція старих);
- 5) сміттєпереробні заводи;
- 6) нові лінії електропередач, електро- / тепло генерація на твердому паливі.

Антимонопольний комітет паралельно виконує завдання від ЄС щодо створення системи моніторингу і контролю державної допомоги, що передбачено Угодою про асоціацію з ЄС. Контроль державної допомоги спрощено можна пояснити як процедуру оцінки проєктів, схем бюджетної підтримки окремих компаній у контексті важливості розвитку економічної конкуренції. Запроваджені ще з 2017 р., передбачена Угодою про асоціацію та законом про державну допомогу суб'єктам господарювання.

Варто також наголосити, що ресурси, що надходять із структурних фондів ЄС, Європейського інвестиційного банку, Європейського інвестиційного фонду або міжнародних інституцій (Міжнародний валютний

фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку), є державними ресурсами, якщо національні органи мають право на використання цих ресурсів. Тому у проекти ДПП залучаються бюджетні кошти, гарантії, майно, у тому числі отримані від Міжнародної фінансової корпорації (IFC) [13].

Від держави вимагається дотримуватися умов передачі бюджетного ресурсу приватним партнерам аби уникнути заборони на укладення державних контрактів через несумісність укладення державних контрактів з економічною конкуренцією. Заспокоїти Антимонопольний комітет стане доведений державним партнером факт відсутності економічної вигоди (переваг) у приватного партнера. Європейське законодавство вказує, що така перевага виключається, якщо приватний інвестор, що отримує державний контракт, пройшов конкурентну процедуру.

Антимонопольний комітет роз'яснив, що слід розуміти під цим поняття. Конкурентна процедура має одночасно бути:

- 1) відкрита для всіх зацікавлених учасників;
- 2) добре прорекламована (не просто встановити контакти з потенційними покупцями);
- 3) прозора з точки зору інформації, наданої учасникам торгів;
- 4) гарантує, що критерії відбору є об'єктивними й опублікованими;
- 5) недискримінаційна, забезпечує рівність всіх учасників тендеру;
- 6) безумовна, тобто гарантує, що учасники торгів не підпадають під якісь особливі зобов'язання, які не можуть виконати потенційні учасники торгів.

У рішеннях Єврокомісії про державну допомогу детально оцінюється кожен з цих принципів, надаються висновки «дотримано/не дотримано». Доведений факт відсутності бодай однієї ознаки свідчить про отримання приватним інвестором економічної допомоги, яка не доступна іншим учасникам. Європейські експерти радять Антимонопольному комітету, державним і приватним інвесторам переконуватися, що процедура конкурсного

відбору проведена згідно із принципами недискримінаційності, прозорості й відкритості, запропонована ціна проекту або продажу землі є ринковою, проведена незалежна експертна оцінка вартості землі, дотримано критерії надання концесії та бюджетних гарантій [13].

Стратегічне бачення розвитку Семенівської селищної територіальної громади з залученням ресурсів для громади, буде досягатись завдяки реалізації трьох стратегічних цілей, які передбачені у стратегії розвитку громади:

1. Сталий економічний розвиток громади
2. Висока якість життя та добробут
3. Ефективне управління просторовим розвитком та безпечне середовище

Стратегічні цілі дають відповідь на запитання, що необхідно зробити, щоб досягти бачення розвитку громади. Розроблення і досягнення цілей формує основу для управління громадою та дозволяє пов'язати Стратегію з бюджетним плануванням. Кожна стратегічна ціль включає оперативні цілі. Оперативні цілі деталізовані в завданнях (Додаток 3). Завдання дають відповіді на питання, яким шляхом, яким чином громада досягатиме цілей свого розвитку. Завдання деталізовані у проектах, які структуровані у Плані заходів з реалізації стратегії на 2024-2027 роки.

Стратегічна ціль 1. Сталий економічний розвиток громади

Покращення якості життя та економічного благополуччя населення шляхом ефективного використання наявного потенціалу та конкурентних переваг громади через просування інвестиційних переваг території, підтримку розвитку агропромислового сектору громади та екологічно орієнтованого підприємництва, розвиток підприємницьких здібностей мешканців і підтримку малого і середнього бізнесу.

Підвищення інвестиційної привабливості громади є однією з ключових передумов залучення інвесторів у громаду та розвитку місцевого бізнесу. Його реалізація лежить у площині створення позитивного іміджу громади та налагодження комунікації з потенційними партнерами й інвесторами шляхом

формування інвестиційних пропозицій потенційному інвестору за результатами інвентаризації земельних ресурсів та об'єктів нерухомості у громаді (Табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Потенційні сфери покращення інвестиційного та бізнес клімату

Завдання	Потенційні сфери реалізації проектів
Підвищення привабливості громади, підготовка локацій для публічних та приватних інвестиційних проектів.	<ul style="list-style-type: none"> – актуалізація інвестиційного паспорту громади – поширення інвестиційного паспорта на інвестиційних інтернет-платформах регіону та використання на іміджевих заходах – створення онлайн бази інвестиційно привабливих локацій громади
Участь у грантових, регіональних та міжнародних проектах та програмах	<ul style="list-style-type: none"> – виготовлення презентаційних матеріалів – участь у грантових , регіональних та міжнародних проектах та програмах на різних платформах – ознайомлення з кращими практиками громад у залученні інвестицій

Очікувані результати:

- забезпечення ефективного управління ресурсами громади;
- збільшення інвестицій в економіку громади;
- залучення нових інвесторів в економіку громади;
- підписання договорів про співробітництво з територіальними громадами-партнерами та реалізація спільних проектів;
- зростання впізнаваності громади та обізнаності про її інвестиційні переваги завдяки поширенню інвестиційного паспорта;

Індикатори виконання оперативної цілі:

- наявність інвестиційного паспорта громади;
- наявність карти інвестиційних майданчиків громади;
- відсоток наданого в оренду комунального майна від загальної чисельності згідно електронної бази комунального майна;
- кількість реалізованих проектів

Необхідність постановки такої цілі зумовлена концентрацією у громаді значного сільськогосподарського та агропромислового потенціалу. Для громади характерна порівняно невелика кількість суб'єктів господарювання з числа ФОП, що потребує вирішення шляхом стимулювання і підтримки підприємництва у громаді (Табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Розвиток підприємництва та сприяння зайнятості населення

Завдання	Потенційні сфери реалізації проектів
Покращення механізму співпраці влади з бізнесом	<ul style="list-style-type: none"> – створення «гарячої лінії» підтримки бізнесу на офіційному сайті громади – організація «круглих столів» для спілкування влади з бізнесом
Підтримка розвитку підприємництва та сприяння самозайнятості населення, в тому числі в АПК	<ul style="list-style-type: none"> – проведення циклу тематичних навчальних семінарів – підтримка підприємництва за перспективними напрямками – залучення до підтримки підприємництва міжнародних, всеукраїнських та регіональних інституцій – відновлення роботи Місцевого фонду підтримки підприємництва – затвердження програми розвитку підприємництва в громаді – залучення суб'єктів підприємництва громади до участі у форумах, семінарах, виставках, ярмарках

Очікувані результати:

- підвищення рівня підприємницької активності мешканців громади в тому числі в аграрному секторі;
- залучення грантових ресурсів для розвитку бізнесу у громаді;
- збільшення інвестицій в економіку громади;
- розвиток сфери переробки сільськогосподарської продукції;
- зростання обсягів податкових надходжень до місцевого бюджету;
- підвищення довіри та співпраці між місцевим бізнесом та владою.

Індикатори виконання оперативної цілі:

- кількість СПД у громаді;
- кількість фізичних осіб-підприємців;

- кількість залучених інвестицій;
- кількість проведених заходів з питань підприємництва;

Стратегічна ціль 2. Висока якість життя та добробут

Підвищення якості життя жителів громади – комплексна мета розвитку громади, досягнення якої забезпечується в результаті реалізації стратегічних цілей. Вона досягається на основі оптимізації використання внутрішнього потенціалу громади, врахування особливостей організації економічної діяльності та культурних цінностей населення.

Збережений та примножений у регіоні людський капітал може стати рушійною силою розбудови економіки на інноваційних засадах. Якість життя це базис для розвитку людського капіталу який впливає на приплив інвестицій, міграційні процеси, ефективність праці, та є головним чинником конкурентоспроможності громади (Табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Розвиток інженерної інфраструктури

<i>Завдання</i>	<i>Потенційні сфери реалізації проєктів</i>
Реконструкція та ремонт доріг та тротуарів, створення безбар'єрного середовища	<ul style="list-style-type: none"> – сприяння у відновленні мережі доріг загального користування у громаді (капітальний ремонт на ділянках – покращення транспортно–експлуатаційних якостей доріг комунальної власності та влаштування асфальтобетонного покриття – облаштування придорожньої інфраструктури (дорожні знаки, зупинки, освітлення, сміттєзбірники тощо), в тому числі з урахуванням безбар'єрного середовища. – будівництво та реконструкція тротуарів, облаштування велосипедних доріжок
Будівництво та реконструкція мереж водопостачання та водовідведення	<ul style="list-style-type: none"> - капітальний ремонт водопровідної мережі - реконструкція мереж водовідведення
Благоустрій населених пунктів	<ul style="list-style-type: none"> – оновлення матеріально-технічної бази комунального підприємства (придбання обладнання) – зрізання аварійних дерев на території громади; – реконструкція, ремонт мереж вуличного освітлення в населених пунктах громади;

Очікувані результати:

- забезпечення комфортних умов для проживання населення;
- підвищення рівня безпеки у громаді (безпеки на дорогах, вуличне освітлення у темну пору доби);
- покращення якості дорожньої мережі комунальної форми власності та придорожньої інфраструктури;
- відновлення та впровадження маршрутних перевезень відповідно до потреб населення громади;
- модернізація комунальних мереж та розширення інженерної інфраструктури у громаді.

Індикатори виконання оперативної цілі:

- протяжність відремонтованих, збудованих доріг у громаді;
- протяжність доріг з облаштованою придорожньою та пішохідною інфраструктурою;
- кількість придбаної комунальної техніки;
- частка житлового фонду, забезпеченого водопостачанням;
- частка житлового фонду, забезпеченого водовідведенням;
- кількість населених пунктів, де облаштовано вуличне освітлення;
- протяжність мережі вуличного освітлення у громаді із застосуванням енергоефективних технологій.

Спрямована на забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів на території Семенівської селищної ради (Табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Підвищення рівня екологічної та енергетичної безпеки

Завдання	Потенційні сфери реалізації проєктів
Покращення системи поводження з твердими побутовими відходами	<ul style="list-style-type: none"> – відновлення, підтримання сприятливого санітарно-екологічного стану на території громад; – проведення інформаційно-консультаційної роботи з населенням та суб'єктами господарювання у громаді з екологічних питань; просвітницька діяльність в напрямі підвищення екологічної культури мешканців – ліквідація стихійних сміттєзвалищ – активізація укладення договорів на вивезення ТПВ – запровадження системи контейнерного збору сміття (придбання контейнерів, пресу для сміття, облаштування майданчиків)
Впровадження енергозберігаючих технологій та застосування альтернативних джерел енергії.	<ul style="list-style-type: none"> – здійснення аналізу споживання енергоресурсів як основи для формування енергетичної політики та планування нових енергозберігаючих заходів – розроблення енергетичного плану громади – визначення та реалізація заходів підвищення енергозбереження будівель комунальної власності

Очікувані результати:

- покращення екологічної ситуації у громаді;
- розвиток природного потенціалу громади;
- повне охоплення населених пунктів громади централізованим вивезенням ТПВ;
- запровадження роздільного поводження з ТПВ;
- ліквідація стихійних сміттєзвалищ;

Індикатори виконання оперативної цілі:

- частка мешканців, які уклали угоди на вивезення ТПВ;
- кількість ліквідованих сміттєзвалищ;
- кількість саджанців, висаджених у населених пунктах громади;
- кількість проведених заходів та частка населення, охоплена цими заходами, щодо екологічних питань, важливих для громади.

Розвиток системи охорони здоров'я, соціального захисту і соціального забезпечення слід розглядати не тільки з точки зору якості і доступності цих послуг, але як важливий чинник розвитку людського капіталу громади і забезпечення її економічного зростання. Відповідно, видатки місцевих бюджетів на надання соціальних послуг у довготерміновій перспективі розглядатимуться як інвестиції в розвиток громади (Табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Доступна та ефективна система надання медичних послуг та соціального захисту

<i>Завдання</i>	<i>Потенційні сфери реалізації проєктів</i>
Розвиток системи охорони здоров'я, підтримка працівників медичної сфери.	<ul style="list-style-type: none"> – розширення переліку медичних послуг , впровадження нових , прогресивних методів діагностики та лікування; – розширення та оновлення матеріально-технічної бази медичних закладів громади; модернізація обладнання з використанням сучасних технологій за рахунок грантових коштів та бюджетів різних рівнів (зокрема, придбання рентгенівської системи) – забезпечення населення ефективними, безпечними і якісними лікарськими засобами та виробами медичного призначення – робота по профілактиці захворювань стимулювання підвищення спроможності медичного персоналу надавати якісні медичні послуги
Соціальний захист пільгових категорій населення, впровадження програм підтримки ветеранів війни та членів їх сімей.	<ul style="list-style-type: none"> – постійний моніторинг потреб у соціальних послугах, створення реєстру їх отримувачів – підвищення кваліфікації фахівців, які надають соціальні послуги – проведення заходів з питань попередження насильства і дискримінації у громаді – покращення інформованості населення територіальної громади щодо державних гарантій їх соціального захисту, існуючих форм адресної підтримки – забезпечення своєчасності отримання громадянами державних соціальних гарантій – проведення комплексу добродійних заходів, спрямованих на адресну підтримку пенсіонерів, інвалідів, дітей – загиблих військовослужбовців,

	<p>багатодітних сімей, інших соціально незахищених категорій громадян</p> <ul style="list-style-type: none"> – подолання дитячої безпритульності і бездоглядності, запобігання сирітству, створення умов для всебічного розвитку та виховання дітей, покращення якості життя соціально вразливих груп – сприяння створенню безперешкодного середовища для усіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими, шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності
--	--

Очікувані результати:

- оновлення матеріально-технічної бази закладів;
- забезпечення рівного доступу населення до якісних соціальних послуг;
- створення безбар'єрного простору у громаді;
- забезпечення реалізації державних програм соціального захисту ветеранів війни, членів їх сімей та інших пільгових категорій населення; запровадження ефективних форм підтримки шляхом реалізації місцевих соціальних програм.

Індикатори виконання оперативної цілі:

- кількість осіб з числа незахищених верств населення у громаді, які отримали адресну допомогу;
- відсоток оновлення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я;
- кількість проведених заходів з профілактики захворювань у населених пунктах громади;
- кількість пакетів медичних послуг;
- кількість видів соціальних послуг, які стали доступними для жителів громади у комунальних закладах громади;

Доступна та якісна освіта є досить вагомим важилем в розвитку громади і складається із двох оперативних завдань (Табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Доступна якісна освіта

Завдання	Потенційні сфери реалізації проєктів
Підвищення якості освітніх послуг.	<ul style="list-style-type: none"> – проведення будівельних робіт/реконструкції/капітального ремонту у закладах освіти, благоустрою території закладів – облаштування та технічне забезпечення шкіл, наповнення навчального процесу через встановлення обладнання, комп'ютеризацію закладів загальної середньої освіти, встановлення програмного забезпечення, проведення швидкісного інтернету – запровадження сучасних методик навчання і виховання – впровадження педагогіки партнерства: співпраця між учителем, учнем і батьками, які мають стати рівноправними учасниками освітнього процесу <p>проведення заходів національно-патріотичного виховання у навчальних закладах – сприяння набуттю дітьми та молоддю досвіду патріотичних дій</p> <ul style="list-style-type: none"> – забезпечення кадровими, матеріально-технічними, інформаційними ресурсами закладів освіти у контексті впровадження диференційованого навчання - налагодження співпраці з громадами-партнерами, регулярні поїздки з обміну досвідом з питань організації профільного навчання у закладах середньої освіти – розширення інфраструктури позашкільної освіти та диверсифікація напрямів освіти розроблення механізмів підтримки молодих педагогів у закладах позашкільної освіти
Розвиток інклюзивної освіти	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення доступу до освітніх послуг осіб з особливими потребами; – організація логопедичних пунктів для дітей з труднощами мовлення;

Очікувані результати:

- оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти;
- сучасна підготовка педагогічних кадрів;
- забезпечення рівного доступу населення до якісних освітніх послуг;
- виховання патріотичної молоді.

- запровадження ефективних форм підтримки шляхом реалізації місцевих соціальних програм.

Індикатори виконання оперативної цілі:

- кількість закладів освіти;
- кількість учнів в навчальних закладах та вихованців ДНЗ
- середня вартість навчання одного учня у громаді;
- кількість педагогічних кадрів;
- частка закладів освіти з оновленою матеріально-технічною базою;
- кількість учнів у позашкільних навчальних закладах;
- кількість об'єктів, які обладнано відповідно до потреб забезпечення безбар'єрності;
- середній бал ЗНО у громаді;

Забезпечення культурних потреб мешканців громади, розвиток інфраструктури дозвілля, створення місцевого туризму та підвищення рівня спортивної активності жителів громади, впровадження принципів здорового способу життя є одним з найважливіших життєдіяльностей громадян громади (Табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Змістовне дозвілля громади

Завдання	Потенційні сфери реалізації проєктів
Забезпечення культурних потреб мешканців громади, розвиток інфраструктури дозвілля	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення належного стану приміщень клубів, будинків культури, бібліотек, покращення матеріально-технічного оснащення закладів культури та перетворення їх у центри культурного розвитку територіальної громади з орієнтацією на потреби населення – створення на базі публічних бібліотек громадських просторів для підтримки освіти впродовж життя – забезпечення читачів бібліотек вільним доступом до високошвидкісного Інтернету та оновленими фондами актуальної тематики
Створення місцевих туристичних продуктів.	<ul style="list-style-type: none"> – створення пішохідних та автомобільних туристичних маршрутів; – дослідження та упорядкування інформації про історико-культурну спадщину;
Підвищення рівня спортивної активності жителів громади, впровадження принципів здорового способу життя..	<ul style="list-style-type: none"> – будівництво/облаштування спортивних майданчиків, футбольних майданчиків зі штучним покриттям в населених пунктах громади; – забезпечення належного стану об'єктів спортивної інфраструктури – покращення матеріально-технічного оснащення об'єктів спортивної інфраструктури – проведення спортивних змагань – організація спортивних заходів, орієнтованих на пропагування здорового способу життя

Очікувані результати:

- розвиток бібліотек як соціальнокультурних та інформаційних центрів;
- оновлення матеріально-технічної бази закладів культури;
- популяризація та розвиток аматорського мистецтва;;
- збільшення ефективності діяльності закладів культури у громаді;
- активізація спортивного та здорового способу життя мешканців;

- забезпечення культурно- відпочинкового простору для молоді.

Індикатори виконання оперативної цілі:

- кількість облаштованих спортивних майданчиків у населених пунктах громади;
- відсоток оновлення матеріально-технічної бази закладів культури та об'єктів спортивної інфраструктури;
- кількість проведених спортивних заходів у населених пунктах громади;
- кількість проведених культурно-мистецьких заходів;
- середньорічна чисельність відвідування бібліотек, закладів культури, спортивних заходів;
- кількість розроблених туристичних маршрутів

Цифрова трансформація громади містить два основних завдання, які дуже необхідні для реалізації потреб громадян, а саме в сфері надання адміністративних послуг та цифровізації публічних послуг (Табл. 3.16).

Таблиця 3.16

Цифрова трансформація громади

<i>Завдання</i>	<i>Потенційні сфери реалізації проєктів</i>
Розширення спектру надання якісних адміністративних послуг.	<ul style="list-style-type: none"> - розширення переліку послуг, що надаються через ЦНАП громади; - забезпечення наближення отриманих адміністративних та інших послуг суб'єктам звернення, які проживають у відділених від центру громади населених пунктах; - створення комфортних умов для обслуговування суб'єктів звернення та належних умов для роботи посадових осіб ЦНАП <p>забезпечення доступних та безбар'єрних умов для отримання адміністративних послуг усіма мешканцями, впровадження інформаційних технологій</p>
Цифровізація публічних послуг	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження інформаційних систем в галузях освіти, культури, соціального захисту; - впровадження системи електронного документообігу ; - організація вільного доступу інтернет в громадських місцях та пунктах незламності; - підвищення цифрової грамотності на поталі Дія Цифрова Освіта

Очікувані результати:

- розширено спектр адміністративних послуг, що надаються в громаді;
 - впроваджено інформаційні технології в галузях освіти, охорони здоров'я, культури;
 - впроваджено інструменти електронної демократії;
- організовано вільний доступу інтернет в громадських місцях та пунктах незламності;

Індикатори виконання оперативної цілі:

- впровадження електронного документообігу в структурних підрозділах ОМС;
- кількість точок вільного доступу до інтернету в громадських місцях;
- кількість отриманих сертифікатів на порталі Дія Цифрова Освіта за проходження курсу навчання працівниками закладів освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту.

Стратегічна ціль 3. Ефективне управління просторовим розвитком та безпечне середовище

Забезпечення всебічної безпеки кожному мешканцю громади шляхом реалізації комплексу заходів, націлених на упередження та ліквідацію прямих загроз людям, збереження природнього середовища, а також реалізації відповідних управлінських рішень у партнерстві з мешканцями та зацікавленими сторонами.

Постановки цілі обумовлена тезою, що безпека належить до базових людських потреб – це відсутність загроз життєво важливим інтересам людини: її життю, здоров'ю та добробуту. І допоки людина не почувається безпечно, вона не в змозі належним чином дбати про потреби вищого порядку – соціальні, культурні та духовні. В умовах війни ці фактори набувають особливого значення і пов'язані не тільки із потребою будівництва

укриттів, систем оповіщення та відеонагляду, але й посилення системи контролю за екологічною ситуацією, попередження та реагування у разі виникнення загроз.

Сталий розвиток громади спрямований на задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для розвитку і життєдіяльності майбутніх поколінь, тобто орієнтований до довгостроковий розвиток громади. Необхідність постановки такої цілі зумовлена потребою втілення у розвиток громади нових підходів до містобудування і управління, що базуються на принципах інклюзивності, безпечності, сталості, екологічності і запобігання можливим ризикам погіршення якості життя населення (Табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Використання інструментів просторового планування для досягнення
сталого розвитку

<i>Завдання</i>	<i>Потенційні сфери реалізації проєктів</i>
Інвентаризація нерухомого майна, земельних ділянок, водних об'єктів	<ul style="list-style-type: none"> – інвентаризація нерухомого майна – інвентаризація земельних ділянок – впровадження геоінформаційної системи обліку ресурсів громади – створення електронної карти земельних ресурсів
Розробка містобудівної документації та актуальної картографічної основи	<ul style="list-style-type: none"> – розроблення Комплексного плану просторового розвитку території громади – розроблення та актуалізація генеральних планів населених пунктів

Очікувані результати:

- проведено інвентаризацію та нормативно-грошову оцінку земельних ресурсів;
- розроблено комплексний план просторового розвитку;
актуалізовано генеральні плани населених пунктів громади

Індикатори виконання оперативної цілі:

- наявність Комплексного плану просторового розвитку території громади;
- частка населених пунктів з актуальною містобудівною документацією;

- наявність геоінформаційної системи обліку ресурсів громади;
- обсяг надходжень до селищного бюджету від продажу та оренди комунального майна і землі.

Безпека людини означає «відсутність загроз для неї. Досягнути цього можливо, якщо створити нову систему організаційних підходів щодо моніторингу (контролю), попередження та реагування у разі виникнення загроз на місцевому рівні. Розробка справді корисного й дієвого плану роботи з розвитку безпеки для громади вимагає розуміння її сильних і слабких сторін. Потенціал громади складають такі компоненти, як рівень компетенцій її суб'єктів у сфері безпеки; налагоджена взаємодія між органами місцевого самоврядування, державної влади на місцях, правоохоронними органами й мешканцями громади; наявність лідерів; згуртованість громади та рівень довіри у ній; здатність громади адаптуватися й протидіяти негативним факторам тощо (Табл. 3.18).

Таблиця 3.18

Створення безпечного середовища

<i>Завдання</i>	<i>Потенційні сфери реалізації проєктів</i>
Забезпечення правопорядку, пожежної безпеки	<ul style="list-style-type: none"> - облаштування камер відеоспостереження в громадських місцях - облаштування пішохідної інфраструктури у населених пунктах - підвищення культури безпеки життєдіяльності населення
Цивільний захист	<ul style="list-style-type: none"> - створення на території громади пунктів безпеки; - створення матеріального та фінансового резерву для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; - підвищення культури безпеки життєдіяльності населення; - облаштування сучасних укриттів в установах та закладах громади

Очікувані результати:

- підвищення рівня безпеки у громаді;
- створення комплексної системи відео спостереження;
- формування комфортних місць проведення дозвілля для мешканців громади.

Індикатори виконання оперативної цілі:

- кількість створених «безпечних просторів» у комунальних закладах громади;
- кількість встановлених камер спостереження;
- кількість облаштованої безпечної пішохідної інфраструктури;
- кількість облаштованих укриттів. [91].

3.3. Подолання корупційних ризиків в управлінні фінансами територіальної громади

Офіційне визначення корупції передбачено в Законі України «Про запобігання корупції», відповідно до якого корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки або пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка чи пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй повноважень чи пов’язаних з ними можливостей. Антикоруційне законодавство є досить розгалуженим, окрім зазначеного, діють й інші закони : «Про державну службу», «Про очищення влади», «Про доступ до публічної інформації», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв’язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» та низка інших. Однак базовим є Закон України «Про запобігання корупції». У ньому закріплено важливу термінологію, визначено коло осіб, на яких поширюється дія закону, спеціалізований антикорупційний центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом – Національне агентство з питань запобігання корупції. Важливу роль відіграє й

Антикорупційна стратегія [26], однією з основних цілей цього документа на 2020–2024 рр. є саме оптимізація функцій МС та забезпечення дієвого державного контролю за дотриманням публічними службовцями вимог антикорупційного законодавства [77].

Україна піднялася у рейтингу «Індекс сприйняття корупції», складеному організацією Transparency International за 2022 р. Україна посіла 116-те місце зі 180 країн, набравши 33 бали. В 2021 році Україна посіла 122-ге місце. Укладачі рейтингу наголосили, що, незважаючи на низькі показники, постраждала від війни Україна є однією з небагатьох країн, яка значно покращила свої результати, набравши вісім балів з 2013 року [79].

В умовах децентралізації та передачі матеріальних ресурсів ОМС, вимоги щодо прозорості у їхній діяльності та підзвітності значно зросли. Потрібно організувати якісно новий рівень антикорупційної роботи та системи доброчесності на регіональному рівні. Восени 2019 р. внесли певні зміни до Закону України «Про запобігання корупції». Відповідно до них в ОМС передбачається обов'язкове утворення підрозділів (уведення посад уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (антикорупційні уповноважені), що було раніше на рекомендаційному рівні. Ціла низка напрямів антикорупційної роботи в ОМС стала обов'язковою.

Восени 2020 р. було обрано нових чи переобрано очільників МС, перед якими окрім важливих завдань повоєнної відбудови стоїть завдання розбудови системи інституційної доброчесності в ОМС. Сучасні експерти у сфері боротьби з корупцією на місцях виділяють такі елементи системи інституційної доброчесності (рис. 3.10).

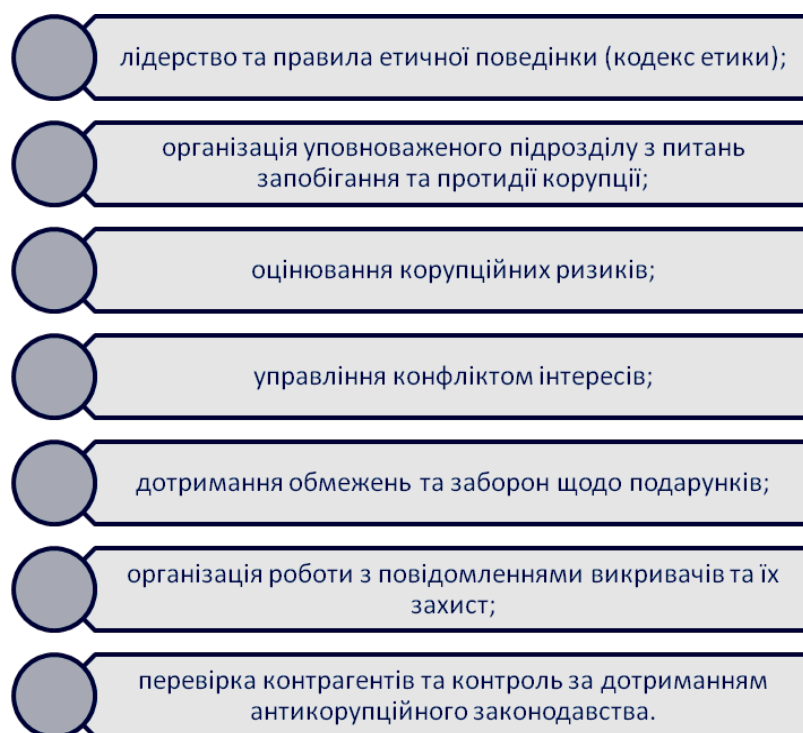

Рис. 3.10. Елементи системи інституційної доброчесності в ОМС

Додатковими елементами системи інституційної доброчесності можуть бути організація внутрішнього аудиту, організація роботи зі скаргами, доступ до публічної інформації і забезпечення інформаційної відкритості, публічна звітність та залучення громадськості, організація комунікаційної діяльності і співпраця із ЗМІ.

Голови обласної, міської, районної рад під час створення системи інституційної доброчесності мають діяти у 3 напрямках (рис. 3.11).

Регуляторний напрям – це система заходів очільників ОМС з метою створення правових та інституційних засад для виявлення, зменшення чи усунення корупційних ризиків у ОМС. Потрібно створити власні внутрішні нормативні та методичні документи та створити спеціальні підрозділи чи визначити уповноважених осіб, що відповідатимуть за забезпечення та систематизацію антикорупційної діяльності.

Функціональний напрям – це забезпечення дотримання антикорупційних стандартів в ОМС через роботу повноважених та лідерство керівництва.

Кадровий напрям має безпосередній вплив на успішність антикорупційної політики, оскільки під час прийняття осіб має оцінюватися морально-етичні якості кандидатів, їх відданість принципам доброчесності, нетерпимість до різних проявів корупції. На постійній основі має здійснюватися просвітницька робота на навчання керівного складу та посадових осіб щодо дотримання етичних стандартів.

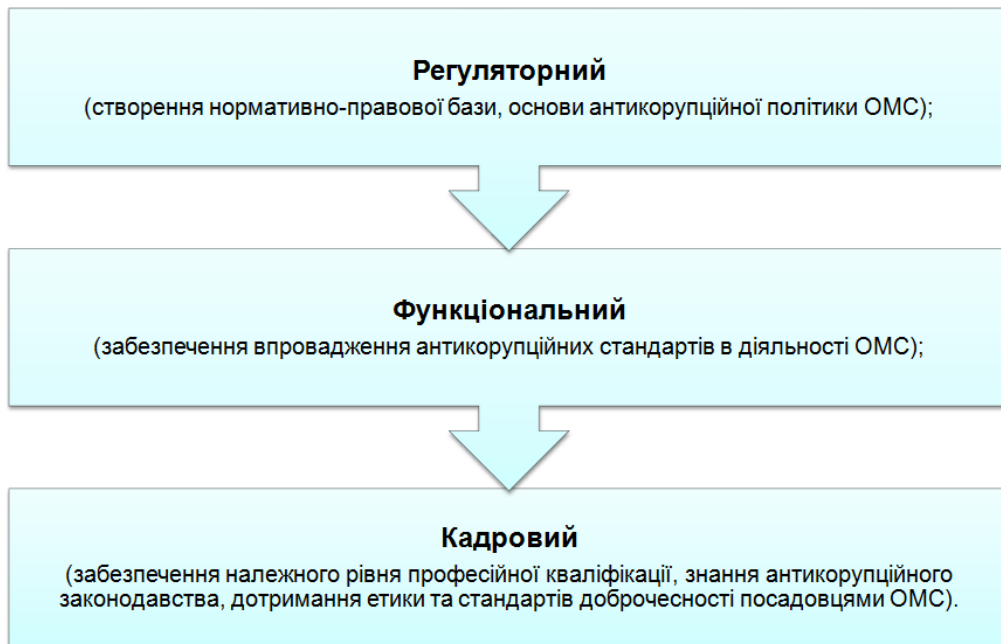

Рис. 3.11. Напрями створення системи інституційної доброчесності

Можна виокремити чіткі кроки для ОМС під час побудови системи інституційної доброчесності (рис. 3.12).

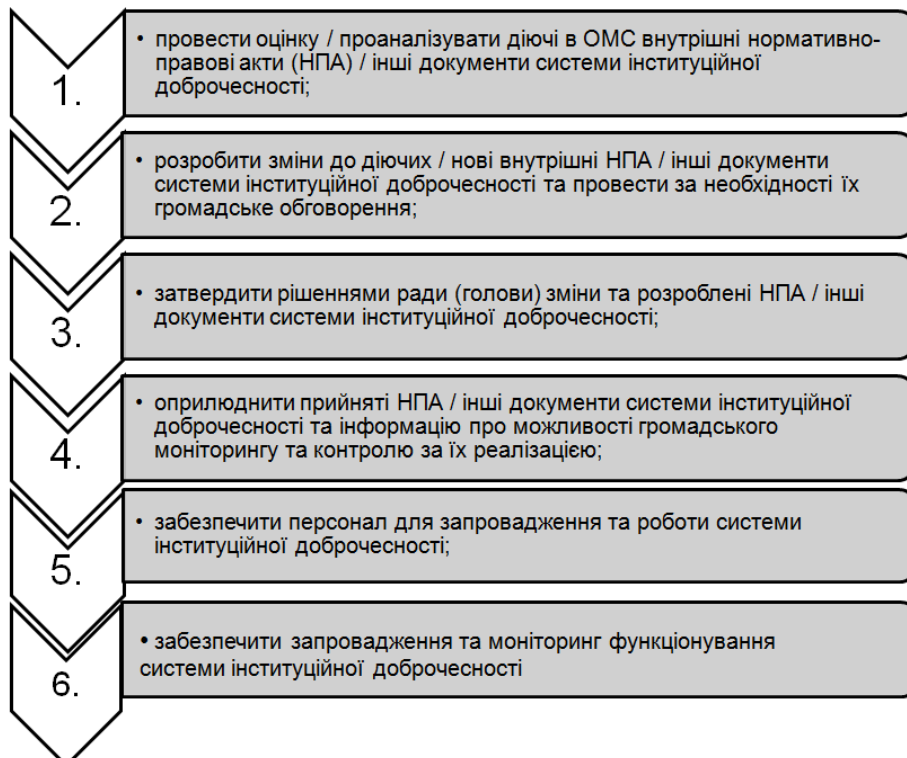

Рис. 3.12. Алгоритм створення системи інституційної доброчесності

Ефективність системи запобігання корупції залежить значною мірою від лідерства керівників ОМС. Від них має відходити ініціатива розробки і реалізація антикорупційних заходів. Успіх антикорупційної політики залежить від особистого прикладу очільників місцевого самоврядування.

Окремо варто наголосити на такому документі як Правила етичної поведінки (кодекс етики). Його прийняття не є обов'язковим, але він є основою для формування культури доброчесності. Наявність цього документу дозволяє чітко визначити межі застосування ст. 20 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», у якій визначаються підстави для припинення чи звільнення з посади, пов'язані із недотриманням посадовими особами ОМС правил етичної поведінки. Тому кодекс має стати ефективним інструментом для підвищення доброчесності, а його форма і зміст були відповідними роботі ОМС. Зміст цього документу має бути доведено до відома всіх працівників та розтлумачено. У розділі VI Закону України «Про

запобігання корупції» визначено загальні вимоги до етичної поведінки держслужбовців (Табл. 3.19).

У кожному органі, підприємстві, на посадових осіб яких діють вимоги та обмеження, передбачені Законом України «Про запобігання корупції», має бути визначено особу, яка відповідає за належне дотримання цих норм посадовими особами. Уповноважений підрозділ чи особа має стати належним помічником голови місцевої ради у розбудові системи інституційної доброчесності. Він є консультантом для місцевих депутатів, керівників комунальних підприємств у питаннях дотримання вимог антикорупційного законодавства.

Таблиця 3.19

Загальні вимоги до етичної поведінки держслужбовців у Законі України «Про запобігання корупції»

Стаття Закону	Зміст
ст. 38	неухильно дотримуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими;
Ст. 39	дотримуватися пріоритету інтересів – представляючи державу чи територіальну громаду, діяти виключно в їх інтересах;
Ст. 40	дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків. Ці вимоги не поширюються на виборних осіб та осіб, які обіймають політичні посади;
Ст. 41	діяти неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, політичні погляди, ідеологічні, або інші особисті погляди чи переконання;
Ст. 42	сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов'язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускати зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності;
Ст. 43	не розголошувати і не використовувати в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом;
Ст. 44	незважаючи на приватні інтереси, утримуватися від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать закону; самостійно оцінювати правомірність наданих керівництвом рішень чи доручень та можливу шкоду, що буде завдана у разі виконання таких рішень чи доручень, і у разі отримання для виконання рішень чи доручень, які вважають незаконними або такими, що становлять загрозу охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, юридичних осіб, державним або суспільним інтересам, повинні негайно в письмовій формі повідомити про це керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому вони працюють, а виборні особи – Національне агентство з питань запобігання корупції.

Протягом 2014-2021 рр. в Україні створено систему антикорупційних установ, яким надано такі основні функції.

- Національна рада з питань антикорупційної політики: узгодження політики
- Національне агентство з питань запобігання корупції: запобігання корупції;
- Національне антикорупційне бюро та Державне бюро розслідувань: розслідування корупційних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами;
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура: кримінальне переслідування за корупційні правопорушення на вищих посадових осіб;
- Вищий антикорупційний суд: судове та апеляційне провадження у справах про корупцію;
- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: виявлення та стягнення доходів від корупційних правопорушень.

У 2019 р. ВР України законодавчо передбачила ще й функціонування уповноважених підрозділів чи осіб у апаратах місцевих рад. Ці підрозділи чи особи підзвітні і підконтрольні керівнику відповідного ОМС, який має забезпечити гарантії їхньої незалежності та відсутність впливу чи втручання у його роботу (ч. 3. ст. 131 Закону). Уповноважена особа має завдання, визначені у Законі:

1) розробка, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

2) організація роботи з оцінювання корупційних ризиків у діяльності відповідного органу, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення керівнику такого органу відповідних пропозицій;

3) надання методичної та консультаційної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;

4) здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;

5) перевірка факту подання суб'єктами декларування декларацій та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до цього Закону порядку;

6) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог цього Закону, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

7) забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог цього Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів;

8) інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

ОМС рекомендовано створювати підрозділ із не менше 2 працівників задля забезпечення неперервності виконуваних функцій. Бажаною є вища юридична освіта та стаж роботи у сфері права. Під час проведення конкурсу на антикорупційних уповноважених рекомендується перевіряти таку компетентність як «Доброчесність». Додатковою перевагою за рекомендаціями НАЗК стануть знання Міжнародних стандартів антикорупційної діяльності та основ роботи з державними реєстрами та відкритими даними.

Потрібно розуміти, що явище корупції виникає там, де є сприятливі фактори. Тому їх виявлення є першим кроком у боротьбі з корупцією. Корупційні ризики – це такі причини та умови у діяльності ОМС, щоденних правовідносинах із громадянами та юридичними особами, які можуть супроводжуватися порушенням професійної етики, обмежень, встановлених антикорупційним законодавством або призводити до вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень. Важливо здійснювати роботу по виявленню та усуненню корупційних ризиків [55].

Корупція пов'язана насамперед із прийняттям рішень. Умови, що їй сприяють, знаходяться у точках перетину прийняття рішень та взаємодії заінтересованих осіб. Законом «Про запобігання корупцією» одним із основних завдань антикорупційних уповноважених визначено з виявлення корупційних ризиків у діяльності ОМС. Виконання цього завдання потребує зусиль уповноважених осіб і належної підтримки та лідерства з боку керівників ОМС.

Для оцінки та усунення корупційних ризиків потрібно вчинити певні дії. Насамперед, створити комісію з оцінки корупційних ризиків, яка здійснює аналіз функцій і процесів органу з метою виявлення корупційних ризиків. Потім, розробити заходи для усунення чи мінімізації цих ризиків. І наостанок запровадити систему періодичного моніторингу виконання цих заходів. Керівник має визначити склад комісії з оцінки корупційних ризиків. До неї потрібно залучити фахівців, які достатньо обізнані з виконанням тієї чи іншої функції органу. Не зайвими у ній будуть незалежні експерти та представники громадськості. Комісію потрібно забезпечити всією необхідною інформацією та засобами для виконання її повноважень. Кількісний склад комісії орієнтовний (до 50 працівників у закладі вона може бути 3-5 членів) [55].

Процес оцінювання та мінімізації корупційних ризиків складається із таких етапів (рис. 3.13).

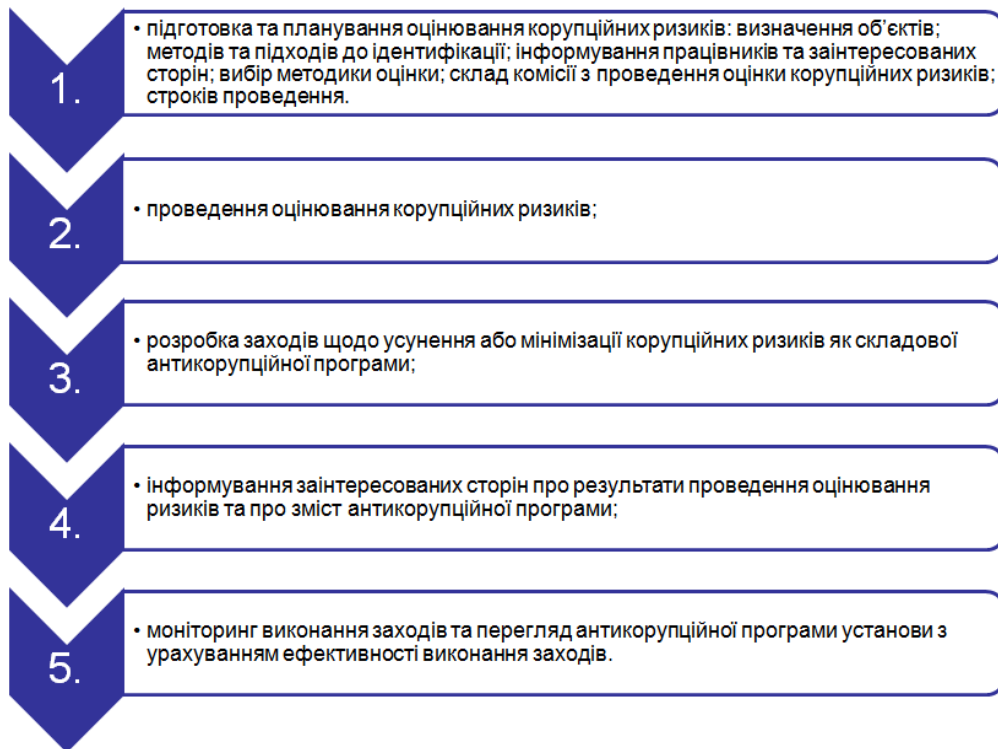

Рис. 3.13. Етапи процесу оцінювання та мінімізації корупційних ризиків

Важливим питанням у запобіганні корупції в ОМС є запобігання і врегулювання конфлікту інтересів. Виборці повинні бути упевнені у неупередженості посадових осіб і в тому, що вони не зловживають повноваженнями, наданими громадою. Має дотримуватися принцип переваги службових обов'язків над приватними інтересами. Конфлікт інтересів (КІ) у спрощеному розумінні це ситуація, коли приватні інтереси службової особи негативно впливають на її неупередженість при виконанні нею службових обов'язків (прийнятті рішень, вчинені дії). Наявність приватного інтересу це природне явище, проблеми виникають тоді, коли вони вступають у суперечність зі службовими повноваженнями. Стаття 1 Закону «Про запобігання корупції» містить визначення потенційного та реального інтересу, розділ V регулює питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Стаття 35 передбачає, що більш детально це питання регулюється законами, що визначають паровий статус відповідних осіб та органів. Тому ст. 59-1 Закону України «Про місцеве самоврядування» визначає це для службовців ОМС.

Закон України «Про запобігання корупції» визначає також ряд обмежень, пов'язаних з КІ.

I. *Обмеження щодо отримання подарунків.* Забороняється їх отримувати у зв'язку з виконанням посадових обов'язків та від осіб, які знаходяться у їх підпорядкуванні за певними виключеннями (ст. 23), передбачено правила запобігання одержання неправомірної вигоди та подарунка і поводження з ним (ст. 24).

II. *Обмеження щодо сумісництва і суміщення з іншими видами діяльності,* посадовим особам МС забороняється займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю та входити до складу керівних чи контрольних органів підприємств чи організацій, що мають на меті одержання прибутку, знаходяться в державній чи комунальній власності. На депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі) такі обмеження не розповсюджуються (ст. 25).

III. *Обмеження після припинення діяльності,* пов'язаної з виконанням функцій держави, МС. Посадовим особам, які припинили з тих чи інших причин свою діяльність, забороняється ще протягом року після цього укладати правочини з фізичними та юридичними особами, які знаходилися в межах повноважень, використовувати отриману під час роботи інформацію, представляти інтереси будь-якої особи у справі, де стороною є орган, в якому вони працювали під час припинення повноважень (ст. 26).

IV. *Обмеження спільної роботи близьких осіб.* Посадові особи МС не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких осіб або бути їм підпорядковані. Претенденти на посаду повинні повідомити керівництво органу, що в ньому працюють близькі родичі. У разі не вирішення цього питання добровільно, особа може бути переведена чи звільнена. Однак закон встановив певні виключення. Так, це положення не поширюється на депутатів

місцевих рад, сільських, селищних голів, близький осіб, які підпорядковані у зв'язку з набуттям одним із них статусу виборної особи та інші категорії осіб у сільській та гірській місцевості (ст. 27).

НАЗК оновило Методичні рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» щодо запобігання та врегулювання КІ. Однак вказані норми не знімають обов'язок розробки власних внутрішніх норм. Органи МС повинні мати внутрішні процедури та забезпечувати систематичну роботу у цьому руслі.

Міський голова, депутати, посадові особи часто вирішують не тільки питання загального добробуту, але й питання індивідуального характеру. Особа, в інтересах якої було ухвалено рішення, часто має бажання подарувати щось на знак вдячності. Прийняття таких подарунків, особливо коли це виходить за межі символічних проявів уваги чи гостинності, може бути неоднозначно сприйняте іншими громадянами. Під загрозою авторитет ОМС. Це недопустимо, коли подарунок має місце у разі незаконного рішення. Такі практики мають негативний вплив на неупередженість та доброчесність посадових осіб. Останні починають відчувати певний обов'язок, надаючи переваги дарувальнику.

За загальним правилом посадовим особам МС забороняється безпосередньо чи через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки у зв'язку зі здійсненням своєї професійно діяльності. Рішення, прийняте на користь особи, від якої посадовець отримав подарунок, вважається таким, що ухвалене в у мовах КІ, і за його прийняття та отримання подарунку посадова особа несе адміністративну відповідальність.

Водночас не забороняється отримувати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність і не пов'язані із виконанням службових обов'язків та не походять від підпорядкованих осіб. Вони дозволені, коли їхня вартість не перевищує один прожитковий мінімум для працездатної особи на день прийняття подарунка одноразово. Протягом року сукупна

вартість таких подарунків від однієї особи (групи осіб) не має сукупно перевищувати двох прожиткових мінімумів (на 1 січня року, коли прийнято подарунки). Ці обмеження не поширюються на подарунки від близьких родичів, які отримуються як загальнодоступні знижки на товари та послуги, виграші, призи, премії, бонуси [55].

Подарунки територіальній громаді, АРК, державним чи комунальним підприємствам є державною чи комунальною власністю і передають органу, підприємству чи уставної відповідно до порядку, визначеного постановою Кабміну від 16 листопада 2011 р. № 1195 [56]. Подарунок передається на підставі акту прийому-передачі з відображенням цієї операції у бухгалтерському обліку. З метою оцінки та порядку використання цього майна створюється відповідна комісія.

ОМС забороняється отримувати від фізичних чи юридичних осіб безоплатно грошові кошти, інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених чинним законодавством та міжнародними договорами. Виключенням може бути одержання у рамках Закону «Про благодійну діяльність та благодійні організації», отримання грантів на реалізацію певних соціальних проектів. Особи, які починають роботу в ОМС, мають бути ознайомлені з вимогами та заборонами антикорупційного законодавства щодо подарунків із врученням відповідних пам'яток.

Потрібно також організувати належну роботу з викривачами та забезпечити їхній захист. Небайдужі співробітники є найбільш цінними. Для ОМС важливим є отримання інформації про порушення антикорупційного законодавства, професійної етики, принципів доброчесності, не доброчесні чи корупційні практики у виконкомі чи у взаємодії з громадянами. Вчасність виявлення такої ситуації дозволить запобігти вчиненню такого правопорушення. Сумлінні посадовці заслуговують на повагу та заохочення. Однак вони мають бути за мотивовані потужним і реально діючим механізмом

захисту. Має бути створений відповідний Порядок роботи із повідомленнями викривачів. У 2019 р. було суттєво посилено гарантії захисту викривачів [60].

Частина 1 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» передбачає, що викривачі перебувають під захистом держави. Викривач має ряд прав, передбачених статтею 53-3 (додаток Д). Права та гарантії викривачів поширюються і на його близьких родичів. У сфері захисту прав викривачів на антикорупційних уповноважених чи уповноважених підрозділів покладається ряд обов'язків:

- 1) організація роботи внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень та розгляд таких повідомлень;
- 2) співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їх прав та гарантій;
- 3) надання методичної допомоги працівникам відповідного органу.

Антикорупційні уповноважені у контексті захисту викривачів корупції мають право витребувати у інших підрозділів інформацію, у тому числі з обмеженим доступом (крім державної таємниці), викликати та опитувати осіб, дій чи бездіяльності яких стосуються повідомлені викривачем факти, у тому числі й керівника; звертатися до Національного агентства щодо порушення прав викривача; вносити подання керівнику про притягнення до юридичної відповідальності винних осіб тощо. Більш детальні заходи щодо захисту викривачів містять у цілій низці роз'яснень НАЗК (додаток Е).

З метою уникнення репутаційних втрат міського голови чи іншого керівництва необхідно приділяти важливу увагу контрагентам, фізичним чи юридичним особам, з якими ОМС має чинні договори на виконання робіт чи надання послуг. Це дозволить уникнути шахрайське використання коштів місцевого бюджету, укладання угод в умовах конфлікту інтересів, отримання неналежного рівня послуг. Антикорупційні уповноважені мають право проводити аналіз потенційних та наявних контрагентів і надавати про них

інформацію керівнику. Хоча такий аналіз не є обов'язковим, але точно практично корисний. Під час такої перевірки можна користуватися Методичними рекомендаціями щодо підготовки та реалізації антикорупційних програм юридичних осіб, затверджені Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 22 вересня 2017 року № 734. Потрібно врахувати, що коли йдеться про публічні закупівлі, то процедура аналізу потенційного контрагента регулюється Законом України «Про публічні закупівлі».

Вимоги, обмеження антикорупційного законодавства мають бути забезпечені не тільки в ОМС, а й у підвідомчих установах та комунальних підприємствах. В ОМС необхідно побудувати внутрішню процедуру контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, що покладається на антикорупційних уповноважених. Першочерговим завданням є врегулювання контрольних-аналітичних процедур, що забезпечують збір, вивчення та аналіз інформації, для всебічної перевірки питань, пов'язаних із дотриманням антикорупційного законодавства щодо: використання службового становища чи повноважень; запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; забезпечення фінансового контролю; одержання подарунків; встановлення та додержання правил етичної поведінки; припинення діяльності, пов'язаної із виконанням функцій МС; одержання пільг, послуг, майна ОМС; захисту викривачів [55].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Таким чином дослідивши проблему «Шляхи покращення матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування», ураховуючи визначені об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, приходимо до таких висновків.

I. Проаналізувавши концептуальні засади та нормативно-правове регулювання матеріально-фінансового забезпечення МС, було встановлено, що ОМСМ можуть належним чином виконувати свої повноваження лише за умови надійної матеріально-фінансової бази. Сам термін фінансова основа МС неоднозначно визначено в теорії муніципального права. Таким чином, фінансовою основою місцевого самоврядування в Україні є закріплене на рівні Конституції та законів право територіальних громад виступати публічним власником фінансових ресурсів, що мобілізуються до місцевих бюджетів як власні надходження, призначені задовольняти інтереси відповідної територіальної громади, за допомогою яких реалізуються завдання та функції місцевого самоврядування. Матеріально-фінансову основу можна також розглядати як ресурс здійснення місцевого самоврядування. Чинним законодавством передбачено гарантії фінансово-економічної самостійності ОМС. Поняття комунальної власності є засадничим у досліджуваній темі. Конституція визначила її як самостійну форму власності, суб'єктами якої є територіальні громади села (кількох сіл), селища, міста, району, району у місті. Правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності здійснюють відповідні ОМС від імені та в інтересах територіальних громад. Підставою для набуття права комунальної власності є передача майна безоплатно державою територіальним громадам, іншими суб'єктами права власності, майнових прав, створення, придбання майна ОМС. Однак термін «комунальна власність муніципальної громади» так і не знайшов нормативного офіційного визначення.

Нормативно-правову базу матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування складають норми, що містять у міжнародному та вітчизняному

законодавстві. ОМС реалізують свої повноваження у фінансовій сфері в межах нормативно-правового поля, яке сформовано центром. До основних нормативно-правових актів відносимо Конституцію, Бюджетний і Податковий кодекси України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», щорічні Закони України про Державний бюджет України. Варто згадати і прийняті Кабміном та центральними органами виконавчої влади документи.

II. Дослідивши зарубіжний досвід формування матеріальних та фінансових ресурсів місцевого самоврядування, можна з упевненістю констатувати, що він напрацьований десятиліттями і є корисним для розбудови муніципального простору України. В ЄС головними суб'єктами у сфері місцевих фінансів є муніципалітети, комуни, регіони, департаменти тощо. Дохідна частина місцевих бюджетів, яка формується саме від податків, різна (від 10% у Нідерландах до 40% у Данії та Франції). Кількість місцевих податків також варіюється від 2 (Великобританія) до 30 (Італія). Досвід європейських країн свідчить про функціонування розвиненої системи місцевого оподаткування з високим ступенем юридичної відповідальності щодо уведення місцевих податків і зборів, механізмів їхнього нарахування і стягнення. Місцеві збори відіграли значну роль у становленні сучасних європейських країн.

Європейський досвід дуже різноманітний. У Франції запроваджено понад 50 місцевих податків і зборів, це 40% усіх місцевих фінансів. Основний місцевий податок у ФРН це промисловий. Ним обкладаються капітал і дохід підприємства, яке діє на певній території. Зараз 85% цього податку направляється у місцеві громади. Промисловим податком обкладаються всі підприємства, окрім сільськогосподарських та ремісничих. У Швеції муніципалітети збирають більшість податків. Основний податок – прибутковий, він майже повністю залишається у громаді. Важливими для європейських країн є державні субсидії та дотації. В Італії, наприклад, унаслідок перерозподілу коштів з державного бюджету комуни отримують 80%

доходів. Актуальним для української практики є досвід комунального кредиту. У багатьох країнах Європи доступ ОМС до ринку позики вільний, немає втручання держави (Данія, Німеччина, Фінляндія, Швеція та інші). У Європі досить розвиненим є такий інструмент як співробітництво між окремими громадами (кооперація). Це надання послуг, спільна діяльність в певних галузях. Так як ресурсів ОМС не вистачає, то важливою є діяльність змішаних компаній, що поєднують комунальний та приватний капітал. Досить прибутковою справою у Європі є жилого-комунальне господарство.

III. Простеживши організаційно-правове забезпечення економічної основи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, варто відзначити, що воно має бути спрямоване на створення спроможних територіальних громад. Спроможні ТГ – це територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті об'єднання здатні самостійно або через відповідні ОМС забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема, у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, ЖКГ, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення, розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Серед гарантій матеріально-фінансової спроможності ОМС в умовах воєнного стану виділяють такі: конституційне закріплення за ними матеріальної та фінансової основи для реалізації своїх повноважень; норми Конституції з питань захисту права комунальної власності; закріплення норм про фінансування ТГ за принципами функціонування міст обласного значення, коли податок на доходи фізичних осіб та єдиний податок спрямовується до місцевого бюджету (близько 73% від загальної суми надходжень до місцевого бюджету); закріплення обов'язку держави матеріально підтримувати ТГ, гарантуючи ОМС доходну базу для надання мешканцям послуг; право ОМС мати позабюджетні кошти, майно, встановлювати місцеві податки, збори, випускати позики, лотереї, цінні папери.

В умовах воєнного стану фінансово-економічний потенціал територіальних громад суттєво змінився. Варто звернути увагу на переміщення цивільного населення та релокацію бізнесу. Потрібна злагодженість роботи обласних та районних військових адміністрацій щодо забезпечення роботи переміщених підприємств та ВПО. Російська збройна агресія призупинила здійснення фінансової децентралізації та муніципальної реформи. Наприкінці 2022 року сума завданих збитків України сягнула близько 700 млрд. доларів. Декларативною залишається проголошена самостійність ОМС у вирішенні внутрішніх проблем підвідомчих їм територій, зберігається істотна економічна залежність муніципальної влади від держави. Нагальним є вирішення питання подолання наслідків російського збройного вторгнення, відновлення зруйнованої промислової інфраструктури, організація роботи ОМС та комунального сектору на основі належного організаційно-правового та матеріально-фінансового забезпечення.

Семенівська територіальна громада об'єднує 44 населені пункти загальною чисельністю на 01.01.2022 року 17144 жителів, площею 80547,5 га, з адміністративним центром в селищі Семенівка з чисельністю населення 5776 жителів. Відповідно до Постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17.07.2020 року «Про утворення та ліквідацію районів» було ліквідовано Семенівський район, а Семенівська територіальна громада увійшла до складу Кременчуцького району Полтавської області. До ресурсної бази громади належать корисні копалини: пісок, мергель, торф, є джерела мінеральної води.

IV. Дослідивши стан місцевих бюджетів та залучення ВПО і релокованого бізнесу в умовах війни, відзначимо, що у процесі реформи децентралізації було прийнято законодавчі зміни до структури розподілу податків на державному рівні. ОМС отримали широкий перелік податкових надходжень. Із початком війни ситуація значно погіршилася через знищення цілих населених пунктів та виробництв. Було прийнято зміни до законодавства, які вдарили по доходах і можливостях муніципалітетів. Знизилася податкова

активність громадян, багато представників бізнесу закрилися та сплачують податки. Було внесено певні зміни у законодавство про ОМС. Так, наприклад, на період дії воєнного стану окремі повноваження щодо розпорядження коштами місцевих бюджетів, де немає бойових дій і не функціонують військові адміністрації, надано головам цих територіальних громад (передачу коштів з місцевого бюджету на ЗСУ або для вжиття заходів режиму воєнного стану). Широкі бюджетні повноваження отримали військові адміністрації. До Бюджетного кодексу України було внесено зміни згідно з якими в умовах воєнного стану ОМС або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевих бюджетів до державного, а також про спрямування залишків коштів за субвенціями з державного бюджету місцевим бюджетам, на заходи територіальної оборони, задоволення продовольчих потреб населення, евакуацію, вивезення, переміщення цивільного населення, на оплату транспортних послуг тощо. Не всі способи управління бюджетним процесом безболісні для громад. Між тим, навіть за таких складних умов воєнного стану держава намагається підтримувати ОМС у здійсненні ними своїх повноважень.

Важливим завданням є включення в економічний розвиток громад нових учасників – ВПО та релокованого бізнесу. У контексті значення ВПО для економічного та соціального розвитку громади можна констатувати наявність 4 груп. В пріоритеті розробкам механізмів, які б заохочували ВПО до активної економічної позиції, а не пасивного очікування соціальної допомоги. Переміщені та місцеві бізнеси мають схожі проблеми у функціонуванні, йдеться про призупинення діяльності в перші дні війни, порушення логістики, втрата ринків збуту, знищення активів, проблеми з експортом, зростання цін на сировину, зменшення попиту та платоспроможності населення, мобілізація працівників чи їх виїзд за кордон. Український бізнес з перших днів війни опинився в шоковому стані. Прямі його втрати сягнули 64-85 млрд. дол. США (втрачені ресурси, товари, релокація. Уряд з середини березня 2022 р. з метою

збереження майна та виробничих потужностей бізнесу запровадив програму релокації бізнесу до переважно безпечних громад. Пріоритет надавався підприємствам оборонного комплексу, й тим, які забезпечують життєдіяльність населення та економіки. Більшість релокованих підприємств залишилися в Україні і починають нарощувати виробництво.

Особливості бюджетного процесу Семенівської територіальної громади полягають у тому, що в структурі надходжень до бюджету в розрізі видів економічної діяльності основна частка припадає на сільське господарство. Вагомими в формуванні податкових доходів та робочих місць є організації та установи бюджетної сфери. Всього обробляється 71,9 тисяч гектарів сільськогосподарських угідь. Семенівська ТГ характеризується високим рівнем територіальної концентрації бюджетних установ та організацій, а також підприємницьких структур. За III квартал 2023 року до бюджету Семенівської селищної територіальної громади по доходах загального фонду (без трансфертів) при плані 87111,1 тис. грн, надійшло 88685,0 тис. грн, що становить 101,8% виконання. Понад план надійшло 1573,9 тис. грн, в порівнянні з відповідним періодом минулого року надходження збільшилися на 11292,0 тис. грн. За III квартал 2023 року виконання бюджету загального фонду Семенівської селищної територіальної громади по видатках становить 88 % до уточненого плану. Тобто, при плані на січень-вересень 2023 року в сумі 139 184,4 тис. грн., на утримання бюджетних установ та виконання програмних завдань використано 122 434,7 тис. грн.

З початку збройної агресії в реєстрі громади зареєстровано 1184 внутрішньо переміщених осіб, серед них 620 жінок. Станом на 2023 рік в громаді проживає 877 ВПО з них 442 жінки, а також 89 дітей віком до 6 років та 166 дітей віком 6-18 років з числа ВПО. Приріст населення за рахунок внутрішньо переміщених осіб, у випадку їх інтеграції у громаду, сприятиме її омолодженню, збільшенню частки жіночого населення, але водночас це

створює нові умови й можливості та виклики для розвитку соціальної інфраструктури громади.

Семенівська ТГ у рейтингу громад Полтавської області за основними показниками фінансового стану має значення переважно вище середньообласного рівня. Найкращий стан (приблизно в першій третині верхнього списку) за показниками «Надходження загального фонду на 1 мешканця», «Видатки на утримання апарату» та «фіскальної віддачі території». За всіма іншими показниками Семенівка знаходиться в середній частині рейтингів серед 60 громад області. Найгірший рейтинг за показником «капітальних видатків на одного мешканця» та «видатків загального фонду на 1 мешканця» – 37 та 38 місця.

Семенівська селищна територіальна громада за чисельністю населення має високий рівень спроможності, за чисельністю учнів, що здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, – високий, за площею – високий, за індексом податкоспроможності – середній, за часткою власних надходжень у місцевому бюджеті – високий.

За даними порталу decentralization (<https://decentralization.gov.ua/news/14281>), за підсумками 2022 року Семенівська селищна територіальна громада має середній рівень у регіоні, є **дотаційною і за індексом податкоспроможності займала середнє місце** серед 60 громад Полтавської області. Водночас індекс податкоспроможності був вищим порівняно з середнім у громадах області.

У 2022 році надходження до загального фонду бюджету Семенівської селищної територіальної громади в розрахунку на 1 мешканця (без трансфертів) становили 8,9 тис грн, що дещо нижче середнього по області і забезпечили громаді 25 місце серед 60 громад регіону. Видатки загального фонду в розрахунку на 1 мешканця громади склали 9,7 тис.грн.

V. На нашу думку до перспективних напрямків зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування варто віднести: 1) відновлення пошкодженої чи знищеної інфраструктури територіальних громад; 2) залучення

потенційних джерел ресурсів для територіальної громади; 3) подолання корупційних ризиків в управлінні фінансами територіальної громади. У війні РФ застосовує увесь спектр конвенційного озброєння, що приводить до руйнувань цивільної інфраструктури. Зараз в Україні є кілька онлайн-ресурсів, які збирають інформацію про пошкоджене майно. Станом на квітень 2023 р., загальна сума задокументованих збитків інфраструктурі України сягає 147,5 млрд. доларів. 23 лютого 2023 р. ВР України нарешті прийняла закон «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації» № 7198. Для відбудови інфраструктури громади мають можливість залучати міжнародні та державні кошти.

Початок повномасштабної війни активізував міжнародну грантову допомогу Україні. Щоб привернути увагу грантодавців, у проекту має бути чітко визначена мета, яка реалізується через конкретні завдання, достатній рівень складності, тривалість функціонування, необхідний обсяг фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів. Перспективним джерелом для наповнення місцевих бюджетів є участь ОМС в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами. Ще одним потенційним джерелом залучення ресурсу для місцевої громади є співфінансування територіальними громадами спільних проектів. Способом вирішення окремих проблем соціально-економічного розвитку громад є застосування державно-приватного партнерства. У рамках державно-приватного партнерства можуть бути укладені договори про концесію, спільну діяльність тощо. Наразі варто констатувати, що практика впровадження ДПП в Україні перебуває на початковій стадії, хоча воно має ряд переваг і для ОМС і для бізнесу.

В умовах децентралізації та передачі матеріальних ресурсів ОМС, вимоги щодо прозорості у їхній діяльності та підзвітності значно зросли. Потрібно організувати якісно новий рівень антикорупційної роботи та системи

добросовісності на регіональному рівні. У ОМС мають функціонувати антикорупційні уповноважені, які мають разом з очільниками вибудувати належну систему інституційної добросовісності в органі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 8 місяців 2022 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15570> (дата звернення 15.07.2023).
2. Бадида М. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів міста. Ринок цінних паперів України. 2007. № 11-12. С. 35-41.
3. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: конституційно-правові проблеми організації та функціонування. Дис. ...докт. юрид. наук. Спец. 12.00.02 - конституційне право; муніципальне право. К. 2011. 478 с.
4. Бедрій Р. Б. Поняття економічної основи місцевого самоврядування та її організаційно-правове забезпечення в умовах війни в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. Серія ПРАВО. Випуск 75: частина 1. С. 59-64.
5. Бетлій Олександра. У фокусі Індексу реформ: чому не варто ухвалювати законопроект про використання коштів Державного фонду регіонального розвитку. URL: <https://voxukraine.org/u-fokusi-indeksu-reform-chomu-ne-varto-uhvalyuvaty-zakonoprojekt-pro-vykorystannya-koshtiv-derzhavnogo-fondu-regionalnogo-rozvytku> (дата звернення 30.07.2023).
6. Бобровська О. Ю. Корпоративне управління в місцевому самоврядуванні. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. 284 с.
7. Булай Владислав. Компенсація за зруйноване майно: огляд Закону № 7198. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/kompensaciya-zazruynovane-mayno-oglyad-zakonu-7198.html> (дата звернення 28.07.2023).
8. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (із змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 10.07.2023).
9. В Україні 2400 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів. URL: [https://mon.gov.ua/ua/news/2400-zakladiv-osviti-postrazhdali-vid-](https://mon.gov.ua/ua/news/2400-zakladiv-osviti-postrazhdali-vid-obstriliv)

bombarduvan-ta-obstriliv-269-z-nih-zrujnovani-povnistyu-sergij-shkarlet (дата звернення 11.07.2023).

10. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади. Практичний посібник. Київ, 2017. 108 с.

11. Вимушена міграція і війна в Україні (24 березня – 10 червня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-cheravnja-2022/> (дата звернення 21.07.2023).

12. Відбір проєктів для фінансування в межах «Програми з відновлення України». URL: <http://www.chaszmin.com.ua/vidbir-proyektiv-dlya-finansuvannya-v-mezhah-programy-z-vidnovlennya-ukrayiny/> (дата звернення 19.07.2023).

13. Відновлення України: як працює державно-приватне партнерство за правилами держдопомоги. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/vidnovlennya_ukraini_yak_pratsyue_derzhavnoprivatne_partnerstvo_za_pravilami_derzhdopomogi/ (дата звернення 22.07.2023).

14. Відповідальність за корупційні правопорушення : навчальний посібник. / Алісов Є. О. та ін. Харків: Юрайт, 2017. 168 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14824/1/Alisov_Martunovskiy_Nastuk_Shevchuk_2017.pdf (дата звернення: 12.06.2023).

15. Герасимчук І., Онищук І. Експертний аналіз фінансових показників місцевих бюджетів за 4 місяці 2022 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15149> (дата звернення 20.07.2023).

16. Громади отримають майже 4,48 мільярда гривень субвенції на відновлення та розвиток інфраструктури. URL: <https://irshavaotg.gov.ua/news/1687520600/> (дата звернення 20.07.2023).

17. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 21.07.2023).

18. Для чого громадам Програми місцевого економічного розвитку?
URL: <https://www.prostir.ua/?news=dlya-choho-hromadam-prohramy-mistsevoho-ekonomichnoho-rozvytku>(дата звернення 23.07.2023).

19. Дорош С., Зануда А. Пів року війни Росії проти України у 10 цифрах. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62610639> (дата звернення 23.07.2023).

20. Дробот О. І. Гарантування місцевого самоврядування в Україні: теоретико-методологічний аспект. Львів, 2010. 121 с.

21. Євдокімов О. В. Переваги, недоліки та проблеми об'єднання територіальних громад в Україні. Science without borders. 2018. № 5. С. 84-86.

22. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення 10.07.2023).

23. З початку війни РФ завдала інфраструктурі України понад 147 млрд. доларів збитків – KSE. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/z-pochatku-viyni-rf-zavdala-infrastrukturi-ukrajini-ponad-147-mlrd-dolariv-zbitkiv-kse-12260352.html>(дата звернення 18.07.2023).

24. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджені Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 №158. URL: <https://bit.ly/2S26MFT>(дата звернення 18.07.2023).

25. Закон № 3050 призвів до мільйонних втрат місцевих бюджетів. URL: <https://auc.org.ua/novyna/zakon-no3050-pryzviv-do-milyonnyh-vtrat-miscevyh-byudzhativ>(дата звернення 18.07.2023).

26. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. Національне агентство з питань запобігання корупції: вебсайт. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-rokyza-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf> (дата звернення: 13.07.2023)

27. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 9. 26 вересня 2022 р. Міжнародна організація з міграції ООН. URL: https://displacement.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R9_IDP_FINAL_UKR%20version%20%281%29.pdf (дата звернення 19.07.2023).

28. Індекс сприйняття корупції-2020. Transparency International Ukraine : вебсайт. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення: 13.07.2023).

29. Коломицева О. В., Проданова Л. В. Бізнес-структури територіальних громад в умовах військового стану: проблеми функціонування. Збірник наукових праць ЧДТУ. Випуск 66. Серія: Економічні науки. С. 17-28.

30. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.

31. Корнева О. В. Європейський досвід формування матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. с. 20-24. URL: http://lsej.org.ua/1_2015/5.pdf (дата звернення 7.07.2023).

32. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів : ЛьвДУВС. 2011. 220 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/674/1/Корупція%20монографія.pdf> (дата звернення: 12.07.2023).

33. Майже 150 тисяч сміливих бізнесів відкрилося з моменту вторгнення РФ. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/brave-business-in-war> (дата звернення 9.07.2023).

34. Мацук З. А. Міжбюджетні трансферти в системі фінансового регулювання: вирівнювання фінансово-економічного розвитку регіонів. Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. 2013. № 1. С. 128–139.

35. Методика формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 7.07.2023).

36. Місцеві бюджети під час війни: що варто знати? URL: <https://law-in-war.org/misczevi-byudzhety-pid-chas-vijny-shho-varto-znaty/> (дата звернення 22.07.2023).

37. Моргун В. В. Конституційно-правове забезпечення матеріальної та фінансової основ місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних державах. Дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 236 с.

38. Морус М. А. Комп'ютеризація управління системою ресурсів міста. Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2003. 125 с.

39. Музика-Стефанчук О. А. Фінансово-правова основа місцевого самоврядування в зарубіжних країнах: навч. посіб. К., 2009. 224 с.

40. Набуті чи втрачені можливості для місцевого економічного розвитку під час війни. <https://uplan.org.ua/analytics/nabuti-chy-vtracheni-mozhlyvosti-dlia-mistsevoho-ekonomichnoho-rozvytku-pid-chas-viiny/> (дата звернення 24.07.2023).

41. Нове обличчя українського підприємництва. Як війна вплинула на малий та середній бізнес у різних регіонах України? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937/> (дата звернення 24.07.2023).

42. Огляд реалізації програми релокації підприємств в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-realizatsiyi-prohramy-relokatsiyi-pidpryyemstv-v-ukrayini> (дата звернення 24.07.2023).

43. Оперативна оцінка втрат активів сектору освіти України у зв'язку з війною (станом на липень 2022). URL: <https://voxukraine.org/operatyvna-otsinka-vtrat-aktyviv-sektoru-osvity-ukrayiny-u-zv-yazku-z-vijnoyu-stanom-na-lypen-2022/> (дата звернення 24.07.2023).

44. Опитування українського бізнесу. Gradus Research Company. Лип. 2022 р. URL: https://gradus.app/documents/262/Gradus_Forbes_Ukrainian_Business_Survey.pdf (дата звернення 24.07.2023).
45. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану (оновлюється). Децентралізація в Україні: веб сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654> (дата звернення 15.06. 2022).
46. Павлович – Сенета Я. П. Адміністративно-правові передумови для економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 2.
47. Павлюк А. П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. Стратегічні пріоритети. Серія «Економіка». 2016. №1 (38). С. 137–143.
48. Пастущенко К. Реформа місцевого оподаткування – шлях до відновлення України. URL: [file:///D:/Говерла. Портал новин LB.ua.htm](file:///D:/Говерла.Портал%20новин%20LB.ua.htm) (дата звернення: 15.06.2023 р.)
49. Патицька Х. О. Нарощення податкового потенціалу об'єднаних територіальних громад в контексті забезпечення їх фінансової спроможності. Причорноморські економічні студії. 2017. № 21. С. 42-46.
50. Піддубний І. Як змінилися бюджети громад під час війни. [URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539/](https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539/) (дата звернення: 15.06.2023 р.)
51. Піхоцька О. М. Місцеві податки і забезпеченні фінансової самостійності органів місцевого самоврядування. Фінанси України. 2003. № 5. с. 46 – 49.
52. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / О.Кириленко, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Русін / Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

53. 1. Податковий кодекс України. Кодекс України: Закон України від від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 23.07.2023).

54. Поліщук В. Г., Вахновська Н. А. Концептуальна модель фінансової спроможності регіонів держави. Економічний форум: наук. журн. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2016. № 3. С. 131-137.

55. Посібник для керівництва органів місцевого самоврядування щодо побудови системи інституційної доброчесності. К, 2022. 92 с.

56. Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям»: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1195. URL: <https://bit.ly/3iPOCGN> (дата звернення 13.07.2023).

57. Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2023 р. № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.06.2023).

58. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції: Наказ НАЗК від 27.05.2021 №277/21. URL: <https://bit.ly/3CScIs8> (дата звернення 28.06.2023).

59. Про власність: Закон України № 997-V, редакція від 07.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12> (дата звернення 18.06.2023).

60. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закон України від 17 жовтня 2019 року №198-IX. URL: <https://bit.ly/3IUu75R> (дата звернення 28.06.2023).

61. Про внесення змін до статті 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення додержання гарантій місцевого самоврядування та захисту його економічних основ: Закон України від 2 грудня

2023 р. № 1025-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1025-20#Text> (дата звернення 10.07.2023).

62. Про встановлення обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах: Наказ НАЗК від 26.04.2021 №240/21. URL: <https://bit.ly/3AXrLiP> (дата звернення 11.07.2023).

63. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 29.07.2023).

64. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 8.04.2015. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.07.2023).

65. Про затвердження Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 23 серпня 2022 року: Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України № 75 від 25.04.2022 (редакція від 07.06.2023 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-22#Text> (дата звернення 19.07.2023).

66. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 20.06.2023).

67. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 20.06.2023).

68. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04.2014 р. № 333-р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення 22.06.2023).

69. Релокація бізнесу: у безпечні регіони переміщено вже 678 підприємств. URL: <http://surl.li/jpelu>(дата звернення 22.06.2023).

70. Ресурси на відновлення громад: де шукати й чому варто діяти вже зараз. URL: <https://rubryka.com/blog/resources-for-recovery/>(дата звернення 22.06.2023).

71. Роз'яснення НАЗК. URL: <https://bit.ly/2SEU7ND> (дата звернення 23.07.2023)

72. Розширено перелік видатків місцевих бюджетів у ПКМУ 590. URL:<https://auc.org.ua/novyna/rozshyreno-perelik-vydatkiv-miscevyh-byudzhetiv-u-pkmu-590> (дата звернення 20.07.2023).

73. Романенко О. Фінанси: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

74. Сенищ П. М., Фугело П. М. Фінансово-бюджетна підтримка соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах війни. Економіка і суспільство. 2022. Випуск 39.

75. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 560 с.

76. Тенденції та ризики місцевого економічного розвитку в умовах війни: звіт за результатами соціологічного дослідження (методом фокус-групових інтерв'ю) у територіальних громадах Львівської області. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1213/LED_Report_Focus_Group_Lviv_2022.pdf (дата звернення: 15.07.2023 р.)

77. Тімашов В. О. Корупція в органах місцевого самоврядування. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 5.

78. Толуб'як В. С. Проблеми і перспективи фінансової децентралізації. Економіка України : Політико-економічний журнал. 02/2004. № 2. С. 22-27.

79. Україна піднялася в рейтингу «Індекс сприйняття корупції». URL: https://lb.ua/news/2023/01/31/544297_ukraina_pidnyalasya_reytingu_indeks.html (дата звернення 24.07.2023).

80. Чікіта І. Б. Місцеві бюджети – політико-економічний аспект в умовах сучасної демократичної держави. URL: <http://sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/1267/1/economiz81.2007.148-152.pdf> (дата звернення 10.07.2023).

81. Шаповал Н., Федосеєнко М., Грибановський О., Терещенко О. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> (дата звернення 12.07.2023).

82. Швець В. Сутність місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування: 10 років здобутків. К: Атіка, 2002. 143 с.

83. Шевченко О. Фінансова основа місцевого самоврядування в Україні: унормування у проєкті Податкового кодексу. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/february2009/11.htm> (дата звернення 6.07.2023).

84. Якимчук Н. Я. Фінансові основи місцевого самоврядування в Україні: стан конституційно-правового закріплення в Україні та зарубіжних країнах. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2013. Т. 13. С. 293-303. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2013_13_31 (дата звернення 5.07.2023).

85. 1 млн. грн. на залучення жителів громад до процесів відбудови України - розпочався конкурс. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16884> (дата звернення 15.07.2023).

86. 20 липня набрала чинності урядова постанова щодо відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад. <http://surl.li/jpesb> (дата звернення 25.07.2023).

87. 516 громади, які постраждали від збройної агресії рф, отримають другий транш додаткової дотації. URL: <https://auc.org.ua/novyna/516-gromady->

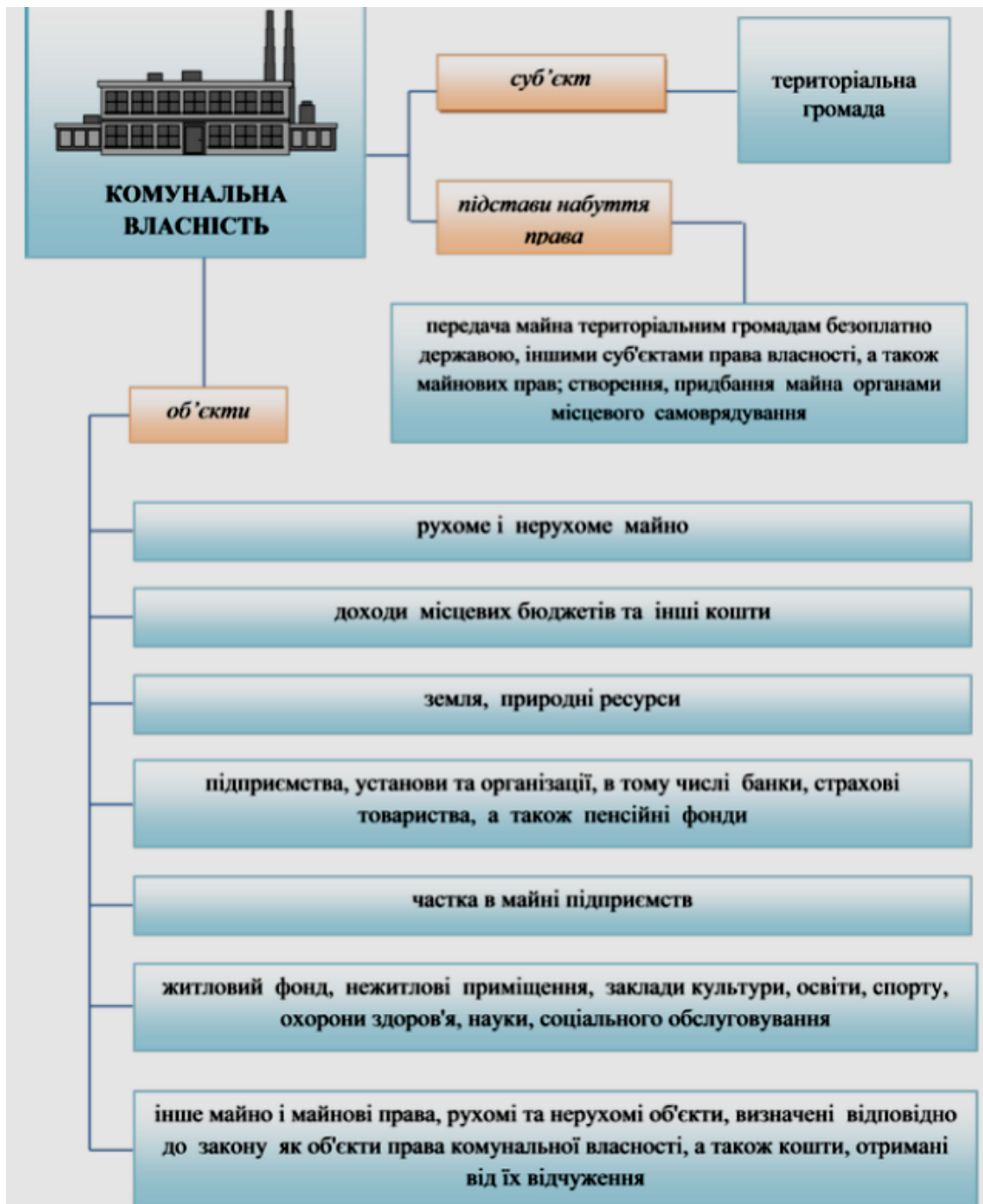
[yaki-postrazhdaly-vid-zbroynoyi-agresiyi-rf-otrymayut-drugyy-transh-dodatkovoyi](#)
(дата звернення 25.07.2023).

88. 9 грантових можливостей для громад у сфері культури, освіти, безпеки та медицини. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16118> (дата звернення 11.07.2023).

89. Advanter Group. Офіційна сторінка. URL: <https://advanter.ua/> (дата звернення 11.07.2023).

90. Ukraine situation. UNHCR revised supplementary appeal 2022. Addendum for increased requirements in Ukraine. Oct., 2022. URL: <https://reporting.unhcr.org/ukraine-supplementary-appeal-2022-addendum> (дата звернення 11.07.2023).

91. Стратегія розвитку Семенівської селищної територіальної громади на період до 2027 року. URL: <https://semenivska-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-semenivskoi-selischnoi-teritorialnoi-gromadi-na-20222027-roki-14-53-11-31-07-2023/>

Склад комунальної власності⁷

⁷ Взято із [6, с. 52]

Склад доходів загального фонду бюджетів сільських селищних, міських територіальних громад

1) 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного [пунктом 1⁻¹](#) частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з [Податковим кодексом України](#) на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя);

1⁻¹) 40 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного [пунктом 1⁻¹](#) частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з [Податковим кодексом України](#) на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва; 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного [пунктом 1⁻¹](#) частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Севастополя та зараховується до бюджету міста Севастополя;

2) 37 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

3) 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;

4) 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

4⁻²) 3 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

4⁻³) 5 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

4⁻⁴) 30 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування бурштину, що зараховується до місцевих бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) бурштину;

5) плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

15) державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

16) акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів (з урахуванням положень [частини третьої](#) цієї статті);

16⁻¹) 13,44 відсотка акцизного податку з виробленого в Україні та з ввезеного на митну територію України пального (з урахуванням положень частини четвертої цієї статті);

17) 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності та податку, визначеного пунктом 18 цієї частини статті, [пунктом 1](#) частини першої статті 64⁻¹ та [пунктом 1⁻²](#) частини першої статті 66 цього Кодексу), який зараховується до бюджету міста Києва;

18) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради, зараховується до відповідних бюджетів;

19) місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно з [Податковим кодексом України](#) (крім єдиного податку, визначеного пунктом 16⁻⁴ частини другої статті 29 цього Кодексу);

21) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

22) плата за ліцензії та сертифікати (крім плати за сертифікацію, визначеної [пунктом 25⁻²](#) частини другої статті 29 цього Кодексу), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

23) плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, дистиляту виноградного спиртового, спирту-сирцю плодового, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

24) плата за ліцензії на право оптової торгівлі спиртом етиловим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим

плодовим, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

26) плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

27) плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

28) плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

28⁻¹) плата за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі паливом, на право роздрібною торгівлі паливом, на право зберігання пального, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

29) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради;

30) рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

31) плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

32) орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

33) кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

35) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;

36) плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

36¹) адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

36²) адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

36³) плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

37) штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

37¹) адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

37²) 10 відсотків надходжень від адміністративних штрафів за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, що зараховуються за місцем

фіксації правопорушення за допомогою відповідних технічних засобів - приладів контролю;

38) адміністративні штрафи та інші штрафні санкції, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

38⁻¹) адміністративні штрафи, що накладаються органами електротранспорту (тролейбус, трамвай), уповноваженими законом розглядати справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил користування електротранспортом;

39) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

40) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівлі/спрощеної закупівлі як забезпечення їх тендерної пропозиції/пропозиції учасника спрощеної закупівлі, які не підлягають поверненню таким учасникам, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

41) кошти, отримані від переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі під час укладення договору про закупівлю як забезпечення виконання такого договору, які не підлягають поверненню учаснику, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

42) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів місцевого самоврядування, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

43⁻¹) частина розміру плати за видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей, яку встановлює Кабінет Міністрів України, яка сплачується ліцензіатами до бюджетів місцевого самоврядування за місцем розташування відповідного пункту розповсюдження державної лотереї;

43⁻²) 50 відсотків плати за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор у гральних закладах казино і за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор у залах гральних автоматів, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням відповідного закладу;

Загальна схема послідовності реалізації державно-приватного партнерства

Загальна оцінка збитків інфраструктури за галузями у грошовому вимірі, станом на лютий 2023 року

	Тип майна	Оцінка збитків, \$ млрд
	Житлові будівлі	53,6
	Інфраструктура	36,2
	Активи підприємств, промисловість	11,3
	Освіта	8,9
	АПК та земельні ресурси	8,7
	Енергетика	8,1
	Ліс	4,5
	Транспортні засоби	3,1
	Торгівля	2,6
	Культура, туризм, спорт	2,2
	Охорона здоров'я	1,8
	ЖКГ	1,4
	Цифрова інфраструктура	0,6
	Адміністративні будівлі	0,5
	Соціальна сфера	0,2
	Фінансовий сектор	0,04
	Разом	143,8

Пошкоджені та зруйновані об'єкти інфраструктури України Загальна сума

\$ 143,8 млрд

приватні
легкові
автомобілі

207 500

житлові
будівлі

153 900

Освіта

3 170

Одиниці
комунального
транспорту

16 000

заклади
охорони
здоров'я

1 216

заклади
культури

1 800

Права викривачів

№	Права викривачів
1)	бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені Законом України «Про запобігання корупції»;
2)	подавати докази на підтвердження своєї заяви;
3)	отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;
4)	давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;
5)	на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
6)	на конфіденційність;
7)	повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» без зазначення відомостей про себе;
8)	у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;
9)	на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;
10)	на винагороду у визначених законом випадках (в межах кримінального процесу);
11)	на отримання психологічної допомоги;
12)	на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;
13)	отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації.

Роз'яснення НАЗК⁸

- Роз'яснення від 23.06.2020 №5 «Щодо правового статусу викривача»;
- Роз'яснення від 09.07.2020 №6 «Щодо надання викривачам безоплатної вторинної правової допомоги»;
- Роз'яснення від 14.07.2020 №7 «Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»;
- Роз'яснення від 26.10.2020 №10 «Щодо правового статусу викривача у кримінальному провадженні»;
- Роз'яснення від 09.12.2020 №11 «Щодо правового статусу викривача у провадженні про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією»;
- Роз'яснення від 24.02.21 №3 «Щодо механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»;
- Роз'яснення від 24.02.21 №4 «Щодо забезпечення права викривача на конфіденційність та анонімність»;
- Практичний посібник щодо роботи з викривачами для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

⁸ Доступ за посиланням: <https://bit.ly/2SEU7ND>

Найбільші роботодавці Семенівської територіальної громади

№п/п	Підприємство, організація, установа	Вид діяльності (основний)	Чисельність працівників на	Чисельність працівників на	Чисельність працівників на
			01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
1	ВІДДІЛ ОСВІТИ, СІМ'І, МОЛОДІ ТА СПОРТУ СЕМЕНІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ	О, 84.12, Регулювання у сферах охорони здоров'я, освіти, культури та інших соціальних сферах, крім обов'язкового соціального страхування	255	549	547
2	КП "СЕМЕНІВСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАЙОННА ЛІКАРНЯ" СЕМЕНІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ	Q, 86.10, Діяльність лікарняних закладів	215	185	170
3	ВЕСЕЛОПОДІЛЬСЬКА ДОСЛІДНО-СЕЛЕКЦІЙНА СТАНЦІЯ ІНСТИТУТУ БІОЕНЕРГЕТИЧНИХ КУЛЬТУР І ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ	А, 01.11, Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	124	108	122
4	КП "СЕМЕНІВСЬКИЙ ЦЕНТР ПЕРВИННОЇ МЕДИКО-САНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ" СЕМЕНІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ	Q, 86.10, Діяльність лікарняних закладів	114	108	112
5	ПСП "ДРУЖБА"	А, 01.11, Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	39	34	108
6	КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА "ЦЕНТР	Q, 87.30, Надання послуг догляду із	46	100	102

	НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ" СЕМЕНІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ	забезпеченням проживання для осіб похилого віку та інвалідів			
7	ТОВ "АГРІС"	А, 01.11, Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	61	66	92
8	ТОВ "АГРОФІРМА "ВАСИЛІВСЬКА"	А, 01.11, Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	35	42	57
9	ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ СЕМЕНІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ	О, 84.11, Державне управління загального характеру	193	51	53
10	КП СЕМЕНІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ "КОМУНАЛЬНИК"	Е, 36.00, Забір очищення та постачання води	35	33	42
11	СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "ДОСЛІДНЕ"	А, 01.11, Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	24	23	40
12	ТОВ "ЕКОАГРО ФІРМА СЕМЕНІВСЬКА ЩЕДРА ЗЕМЛЯ"	Н, 52.29, Інша допоміжна діяльність у сфері транспорту	16	19	29
Станом на 2023 рік					

Структура стратегічних, оперативних цілей та завдань Семенівської громади

Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Завдання
1. Сталий економічний розвиток громади	1.1. Сприятливий інвестиційний та бізнес клімат	1.1.1. Підвищення привабливості громади, підготовка локацій для публічних та приватних інвестиційних проектів.
		1.1.2. Участь у грантових, регіональних та міжнародних проектах та програмах
	1.2. Розвиток підприємництва та сприяння зайнятості населення.	1.2.1. Покращення співпраці влади з бізнесом ,
		1.2.2. Підтримка розвитку підприємництва та сприяння самозайнятості населення, в тому числі в АПК
2 Висока якість життя та добробут	2.1. Розвиток інженерної інфраструктури	2.1.1. Реконструкція та ремонт доріг і тротуарів, створення безбар'єрного середовища.
		2.1.2. Будівництво та реконструкція мереж водопостачання та водовідведення.
		2.1.3. Благоустрій населених пунктів.
	2.2. Високі екологічні стандарти та енергетична безпека	2.2.1. Покращення системи поводження з твердими побутовими відходами
		2.2.2. Впровадження енергозберігаючих технологій та застосування альтернативних джерел енергії.
	2.3. Доступна та ефективна система надання медичних послуг та соціального захисту	2.3.1. Розвиток системи охорони здоров'я, підтримка працівників медичної сфери.

		2.3.2. Соціальний захист пільгових категорій населення, впровадження програм підтримки ветеранів війни та членів їх сімей.
	2.4. Доступна і якісна освіта	2.4.1. Підвищення якості освітніх послуг
		2.4.2. Розвиток інклюзивної освіти
	2.5. Змістовне дозвілля	2.5.1. Забезпечення культурних потреб мешканців громади, розвиток інфраструктури дозвілля
		2.5.2. Створення місцевих туристичних продуктів
		2.5.3. Підвищення рівня спортивної активності жителів громади, впровадження принципів здорового способу життя.
	2.6. Цифрова трансформація громади	2.6.1. Розширення спектру надання якісних адміністративних послуг.
		2.6.2. Цифровізація публічних послуг
3. Ефективне управління просторовим розвитком та безпечне середовище	3.1. Використання інструментів просторового планування для досягнення сталого розвитку.	3.1.1. Інвентаризація нерухомого майна, земельних ділянок, водних об'єктів.
		3.1.2. Розробка містобудівної документації та актуальної картографічної основи.
	3.2. Створення безпечного середовища	3.2.1. Забезпечення правопорядку, пожежної безпеки
		3.2.2. Цивільний захист

CERTIFICATE

is awarded to

Sylenko Mykola

for being an active participant in

IX International Scientific and Practical Conference

“MODERN PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY”

24 Hours of Participation

(0,8 ECTS credits)

KYIV

6-8 November 2023

sci-conf.com.ua